

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KORUMA ÖNCELİKLİ ALANLARDA
AKTÖR AĞIN ÇÖZÜMLENMESİ ve BETİMLENMESİ:
İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖRNEĞİ**

Yük. Mim. Töre SEÇİLMİŞLER

**FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Şehir Planlama Programında Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 25 Ekim 2010

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zekiye YENEN (YTÜ)

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Emre AYSU (YTÜ)
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU (İÜ)
Prof. Dr. Nuran Zeren GÜLERSOY (İTÜ)
Doç. Dr. İclal DİNÇER (YTÜ)

İSTANBUL, 2010

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KORUMA ÖNCELİKLİ ALANLARDA
AKTÖR AĞIN ÇÖZÜMLENMESİ ve BETİMLENMESİ:
İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖRNEĞİ**

Yük. Mim. Töre SEÇİLMİŞLER

**FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Şehir Planlama Programında Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 25 Ekim 2010

Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri

: Prof. Dr. Zekiye YENEN (YTÜ)

: Prof. Dr. Emre AYSU (YTÜ)

Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU (İÜ)

Prof. Dr. Nuran Zeren GÜLERSOY (İTÜ)

Doç. Dr. İclal DİNÇER (YTÜ)

İSTANBUL, 2010

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTIMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÇİZELGE LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
1 GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	2
1.2 Tezin Kapsamı ve Sınırları	4
2 TOPLUM ve TOPLUMSAL SÜREÇLERİN FİZİK MEKÂNLA İLİŞKİSİ	6
2.1 Toplum	7
2.1.1 Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme	8
2.1.2 Toplumsal Süreçlerin Fizik Mekân ile İlişkisi	9
2.1.3 Paradigma Değişikliği	11
2.2 Kültür	14
2.2.1 Kültürel Bellek	15
2.2.2 Kültürel Miras	16
2.3 Bölüm Sonucu	17
3 VARSAYIMLAR, HİPOTEZ, YÖNTEM TARTIŞMASI ve YÖNTEM	19
3.1 Tezin Dayandığı Varsayımlar ve Hipotez	19
3.2 Yöntem Değerlendirmesi	20
3.2.1 Alan Yönetimi ve Yönetim Planı	20
3.2.1.1 Literatürde Alan Yönetimi ve Yönetim Planı	24
3.2.1.2 Dünyadaki Alan Yönetimi ve Yönetim Planı Uygulama Örnekleri	26
3.2.1.3 Türkiye'de Alan Yönetimi ve Yönetim Planı ile İlgili Yasal Düzenlemeler	34
3.2.1.4 Ara Değerlendirme	37
3.2.2 Ağ Kavramı ve Aktör Ağ Teorisi	40
3.2.2.1 Ağ Kavramı	41
3.2.2.2 Aktör Ağ Teorisi	42
3.2.2.3 Sosyal Ağ Analizi ile Aktör Ağ Teorisinin Karşılaştırılması	44
3.3 Yöntem Tartışmasının Sonucu	45
3.4 Yöntem	47
4 ALAN ÇALIŞMASI - TARİHİ YARIMADA	49
4.1 Çalışma Alanının Seçimi	49
4.2 Yöntemin Uygulama İlkeleri	51
4.3 Veriler ve Bulgular	54
4.3.1 Beşeri Olmayan Aktör - İstanbul Tarihi Yarımada	54
4.3.2 Beşeri Aktörler	64
4.3.3 Araçlar	79

4.3.3.1	Eylemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlayan Aracılar	80
4.4	İstanbul Tarihi Yarımada'daki Aktör Ağı	90
4.5	Bölüm Sonucu - Hipotezin Sınanması	96
5	SONUÇ	99
5.1	Kuramsal Çerçeve ve Yöntem Tartışması ile Yönteme İlişkin Sonuçlar	99
5.2	Tarihi Yarımada'da Alan Çalışmasına İlişkin Sonuçlar	102
5.3	Değerlendirmeler ve Öneriler	105
KAYNAKLAR.....		108
EKLER		113
Ek 1	'Yönetim Planı' içeriği	114
Ek 2	Görüşme yapılan kişileri bilgilendirme metni	115
ÖZGEÇMİŞ.....		116

KISALTMA LİSTESİ

AAT	Aktör Ağ Teorisi (Actor Network Theory)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkındırma Partisi
BİMTAŞ	Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.
ÇKBÇMY	Çevre Koruma ve Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Yasası (Environment Protection and Biodiversity Conservation Act)
DLH	Demiryollar, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü
DMKY	Dünya Miras Konvansiyonu Yasası (World Heritage Convention Act)
GMP	Genel Yönetim Planı (General Management Plan)
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council on Monuments and Sites)
ICCROM	Kültürel Özelliklerin Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları için Uluslararası Merkez (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property)
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KİPTAŞ	İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
T.C. KTB	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
NPS	National Park Service (Ulusal Park İdaresi)
SAA	Sosyal Ağ Analizi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜRSAB	Turizm Seyahat Acentaları Birliği

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1	Aktör ağın oluşması ve işlemedi sürecindeki aşamalar	48
Şekil 4.1	1984 yılında UNESCO'ya yapılan başvuru kapsamında İstanbul Tarihi Yarımada'daki UNESCO Dünya Miras Listesinde bulunan bölgeler.....	58
Şekil 4.2	21.04.2009 onaylı Yönetim Planı Alanı	58
Şekil 4.3	Alan çalışması kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle İstanbul Tarihi Yarımada'daki aktör ağı oluşturan aktörler ve araçlar ile aktör ağın oluşma aşamaları	98

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1 Örnek olarak incelenen ülkelerin alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarına ilişkin yaklaşımı gösteren çizelge	39
---	----

ÖNSÖZ

Tüm dünyada olduğu üzere ülkemizde de kültürel mirasın yitirilmesi sorununa ilişkin çözümler kurumsalcı yaklaşım bütününde ele alınmaktadır. Bu kapsamda kültürel mirasın korunması ile ilgili yasal ve yönetsel yapılanmalar kurgulanmaktadır. Kurgulanan yasal ve yönetsel yapılanmalar kültürel mirasın yitirilmesi sorununu gidermediği noktada ülkeler yeni yapılanmalar oluşturarak soruna çözüm üretmeye çalışmaktadır. İdeal koşullarda kültürel mirasın korunmasına katkı vermesi beklenen bu yapılanmalara rağmen kültürel miras yitilmektedir çünkü sorunun nedeni kurumsallaşamama değildir. Bu sorunun temel nedeni kent toprağından gelir elde amacıyla fiziki mekânın dönüşümü sürecinde düzenli olmayan ve kamuoyuyla paylaşılmayan ilişkiler neticesinde meydana gelen aktör ağı eylemleridir. Bu çerçevede nicel ve somut olarak gözlenebilen yapının ötesinde genelde üzerinde durulmayan ve görülmeyen bu yapıyı çözümlemek gerekir. Buradan hareketle bu tez kültürel mirasın yitirilmesine neden olan ve görülemeyen aktör ağı çözümlenmesini hedeflemiştir. Bu doğrultuda çalışmanın kültürel mirasın korunması sürecine hizmet edebilmesini temenni ederim.

Tezin geliştirilmesi ve tamamlanması sürecinde bilgi, deneyim, yönlendirme ve paylaşımlarını esirgemeyen, özgür bir çalışma ortamı sağlayan ve her konuda sabır gösteren tez yürütücüsü değerli hocam sayın Prof. Dr. Zekiye YENEN'e yürekten teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın olgunlaşmasında değerli katkılarından ötürü sayın Prof. Dr. Emre AYSU ve sayın Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU'na teşekkür ederim. Alan çalışması kapsamında görüşmeye katılmayı kabul ederek bu çalışmanın ortaya çıkmasına yardımcı olan görüşmecilere, görüşmelere hazırlanılması aşamasında yardımcı olan sayın Doç. Dr. İclal DİNÇER'e, sayın Yrd. Doç. Dr. Sırma TURGUT'a, sayın Yrd. Doç. Dr. Nilgün ERKAN'a, ve sayın Yük. Şeh. Pl. Ahmet TURGUT'a teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte bana sağladıkları imkanlar, anlayış ve huzurlu çalışma ortamı dolayısıyla bölüm başkanımız sayın Prof. Dr. Hüseyin CENGİZ'in şahsında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ailesine teşekkürlerimi sunarım. Yalnızca bu tez çerçevesinde değil hayatıma kattıkları maddi ve manevi tüm değerler için sayın Yrd. Doç. Dr. M. Doruk ÖZÜGÜL'e, sayın Yrd. Doç. Dr. M. Hakan UZBEK'e, sayın Ar. Gör. Erhan KURTARIR'a ve sayın Ar. Gör. Özer KARAKAYACI'ya teşekkür ederim.

Bu çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi hiç bir destek ve fedakârlığı çekinmeden gösteren sevgili ailem, annem Tülin SEÇİLMİŞLER'e, babam Talha SEÇİLMİŞLER'e ve ablam Tüba KOPDAĞ'a; ayrıca çalışmalarımın tüm safhalarında bana sağladığı yardımları, tezin yazım ve hazırlanma sürecindeki özverili destekleri için sevgili hayat arkadaşım Melekşen SEÇİLMİŞLER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, Ağustos 2010

Töre SEÇİLMİŞLER

ÖZET

İnsanoğlu 20. yüzyılın son çeyreğinden bugüne bilgi teknolojilerindeki gelişmelere temellenen bilişim devrimini yaşamaktadır. Teknolojideki bu değişim toplumların değişmesine de neden olmuştur. Bu doğrultuda değişen toplumsal yapının ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde kentler ekonomik, toplumsal ve ekolojik sorunlarla baş etmek durumundadır. Kentlerin toplumsal sorunlar başlığı altında karşılaştığı meselelerden biri de bu tezin sorun tanımını oluşturan kültürel mirasın yitirilmesidir.

Bilişim devrimiyle birlikte toplumsal yaşamda paradigma değişimi meydana gelmiştir. Modern değerler dizisine sahip toplum postmodern değerler dizisini sahiplenmiştir. Toplumun düşünsel haritasında yaşanan bu değişim süreci planlama disiplini, devlet aygıtının yönetim anlayışını ve toplumların kültürel mirasa bakış açısını da değiştirmiştir. Bu değişime rağmen tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kültürel mirasın yitirilmesi sorununa yasal ve yönetsel yapılanmalar çerçevesinde çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Ancak kültürel mirasın yitirilmeye devam ettiği bir gerçektir.

Kentler ekonomik organizasyondaki değişimin, sosyal ilişkilere yansımaları sonucunda meydana gelmektedir. Kentin fizik mekânının yeniden üretilmesi sırasında toplumu oluşturan gruplar arasında ittifaklar kurulur. Günümüzde yaşanan paradigma değişimi çerçevesinde devlet aygıtının da bu ittifakların parçası olduğu vurgulanması gereken bir husustur. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde aktör ağ olarak kavramsallaştırılan bu ittifaklar görülmeyen ve düzenli olmayan ilişkiler çerçevesinde oluşmaktadır. Bu kapsamda kültürel mirasın yitirilmesi meselesinin temel nedeni değişen toplumsal yapının ihtiyaçları doğrultusunda kentsel mekânın yeniden üretimi sürecinde kent toprağından gelir elde etme amacıyla oluşan aktör ağın eylemleri şeklinde açıklanabilir.

Tezin amacı yaşanan paradigma değişimi çerçevesinde kentsel çevrenin yeniden üretilmesi ve kullanılması sürecinde mirasın yitirilmesi sorunu ile toplumu oluşturan grupların arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın kuramsal çerçevesi toplum ve toplumsal değişim kavramları kapsamında modern ve postmodern dönem arasındaki paradigma değişikliğini içerecek biçimde oluşturulmuştur. Çalışmanın yöntemi de yine paradigma değişimi bütününde yapılan yöntem tartışması sonucunda belirlenmiştir. Bu tartışmada kurumsalcı yaklaşıma temellenen ‘alan yönetimi’ yapılanması ile post-yapısalcı yaklaşıma temellenen ‘aktör ağ teorisi’ karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu tartışmanın neticesinde belirlenen yöntem aktör ağ teorisidir. Aktör ağ teorisi nitel bir araştırma yöntemidir. Bu bağlamda çalışma alanı olarak tanımlanan Tarihi Yarımada ile ilgili aktör ağı çözümlenmek üzere nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra ülkemizde mirasın korunmasını etkileyen yasal metinler incelenmiştir. Görüşmecilerden sağlanan bilgiler ve yasal düzenlemelerden elde edilen metinler söylem analizi ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda aktör ağın devlet aygıtı ve yatırımcı aktörlerce meydana geldiği, aktör ağın eylemlerini gerçekleştirmek için yasal erki kullandığı ve aktör ağın eylemleri neticesinde fizik mekânın dönüştüğü, bu süreçte kültürel mirasın yitirildiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında kent toprağından gelir elde etme düşüncesi etrafında birleşen toplumsal grupların kültürel mirasın yitirilmesiyle ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kuramsal çerçevede belirtilen paradigma değişikliğinin toplumsal yansımalarıyla ilgili bulgulara da erişilmiştir. Bu konuya çoğulculuk anlayışı bütününde yeni kurumsalcılık yaklaşımı kapsamında girişimci devlet düşüncesiyle hareket eden devlet aygıtının kent toprağından gelir elde eden gruplardan biri olması, örnek olarak gösterilebilir.

Son olarak, toplumsal yapı kapsamında meydana gelen hatararşik ilişkilerin kent mekânını yeniden üretme süreci ile kültürel mirasın yitirilmesi sorunu arasındaki ilişkinin betimlenmesi

hedefi ile kurgulanan kuramsal çerçeve, yöntem ve alan çalışmasına ilişkin sonuçlar ile konuyla ilgili değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Aktör Ağ Teorisi, toplum ve paradigma değişimi, kültürel miras, alan yönetimi, söylem analizi, İstanbul Tarihi Yarımada.

ABSTRACT

ANALYSING and DESCRIBING the ACTOR NETWORK in CONSERVATION AREAS: ISTANBUL HISTORICAL PENINSULA CASE

Since the last quarter of the 20th century, humankind lives the information revolution which is based on developments in information technology. This change in technology also have caused changes in communities. In this direction, cities must cope with economic, social and ecological problems during the process which has met the needs of the changing social structure. Under the heading of social problems, loss of cultural heritage is one of the problem which cities are faced. The problem of loss of cultural heritage is also the problematique of this dissertation.

With the revolution in information technology paradigm shift has occurred in social life. During this shift community which has modern values starts to have postmodern values. The process of the paradigm shift changed the perspective of the planning, the government approach and the cultural heritage. Despite these changes, in Turkey as well as all over the world, loss of cultural heritage issues are trying to solve within the legal and administrative structures. But cultural heritage is still lost.

Cities have occurred as a result of reflection of social relations of changes in economic organization. During the reproduction of physical space, coalitions are being formed among community groups. Today, in the context of the paradigm shift, it should be emphasized that governments are the part of these coalitions. At the present time these coalitions which are conceptualized as actor network, are consisted of the hidden and irregular relations. In this scope, the main reason of the loss of cultural heritage issue is actor network actions which exist during the reproduction of urban spatial process, with the idea of generating revenue from urban land.

This dissertation aims to reveal the relationship between the problem of the loss of heritage and social relations which exist during the reproduction and use of urban land process in the context of paradigm shift. Starting from the aim, this study's theoretical framework is formed in the context of community, social change and paradigm shift between modern and postmodern eras. The method of this study is determined as a result of the methodological debate in paradigm shift. In this debate, 'site management' structure which is based on institutionalism and 'actor network theory' that based on poststructuralism are comparatively examined. As a result of this debate actor network theory is determined as method of this thesis. Actor network theory is a qualitative research method. At this point, one of the qualitative data collection methods which is called semi-structured interviews are used during interviews in İstanbul Historical Peninsula case for analysing actor network. Besides this, the written laws and statutes in our country that will adversely affect the heritage protection, are also investigated. The information which is provided from the interviewer and obtained from legal texts, are evaluated by using the discourse analysis. As a result of these evaluations, some findings are reached such as actor network is formed by government and investors, actor network uses legal power to perform its actions and as a consequence of actor network's actions physical space is transformed, in this process cultural heritage has been lost. Under these findings, the relation between loss of cultural heritage and social groups which are combined around the idea of generating revenue from urban land, is revealed. Furthermore, findings are attained that is related to reflection of paradigm shift in community. The state could be an example which is acting under the pluralist, neoinstitutionalist approach and with the idea of the entrepreneurial state is one of the group that revenue from the urban land.

Finally, results which are obtained from theoretical framework, methodology and case study are evaluated and proposals related to these results are given.

Keywords: Actor Network Theory, social change and paradigm shift, cultural heritage, site management, discourse analysis, Istanbul Historical Peninsula.

1. GİRİŞ

Kentler kuruldukları günden bugüne değişerek günümüze ulaşmıştır. Bunun nedeni doğal bazı olayların (sel, deprem vb.) dışında, değişen toplumsal yapının ihtiyaçlarını karşılamak için fizik mekânın yeniden üretilmesidir. Kent mekânının yeniden üretimi sürecinde önceki dönemlerin kanıtı olan kültürel miras öğeleri geçmişle günün ihtiyaçları arasındaki çatışma ortamında yitirilmektedir. Genelde bu konuyu açıklama ya da konuya ilişkin çözüm üretme çalışmalarının teknik, nicel ve modern toplumsal yapı ortamına ait kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde ele alındığı izlenebilir. Ancak günümüz toplumsal yapısı postmodern (modern sonrası) dönemi yaşamaktadır. Dolayısıyla kültürel mirasın yitirilmesi ile ilgili hususların da postmodern toplumsal yapı çerçevesinde kentsel mekânın yeniden üretilmesi kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Buradan hareketle bu tezin konusu fizik mekânın üretilmesi ve buna bağlı olarak kültürel mirasın yitirilmesi süreçlerinin, içinde bulunduğumuz zaman dilimindeki toplumsal yapıyla ilişkisini kurarak betimlemektir.

20. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak günümüze kadar geçen dönemde insanlık tarihindeki son toplumsal değişim sürecine tanıklık etmekteyiz. Bilgi teknolojilerini temel alan bu değişim toplumsal yaşamı da etkilemiştir. Bu süreçte kentler ekonomik, toplumsal ve ekolojik sorunlarla baş etmek durumundadır. Kentlerin sosyal sorunlar başlığı altında karşılaştığı önemli sorunlardan birisi yerleşmedeki kent katmanları arasındaki soyut ve/veya somut kültürel miras öğelerinin sürdürülmesi ile ilgilidir. Dolayısıyla kültürel mirasın korunarak sürdürülmesine ilişkin insan odaklı sorunların nedeni toplumlarda yaşanan dönüşümlerde yatmaktadır. Kültürel miras küresel ya da yerel ölçekte yaşanan toplumsal değişimler (teknolojik, ekonomik faktörler, sosyal organizasyondaki değişim, göç vb. hareketlilikler) neticesinde oluşan yeni toplumsal yapıların ihtiyaçlarına cevap veremediğinde yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Fizik mekânın değişmesi ile birlikte yitirilen kültürel miras bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

19. yüzyıldan günümüze evrilerek gelen kültürel mirası koruma kavramına ve uygulamalarına ilişkin problemler planlama disiplininin ilgi alanındadır. Sanayi Devrimi ile birlikte başta Avrupa olmak üzere tüm dünya kentlerinde yaşanan değişimler, 20. yüzyıldaki Bilişim Devrimi* ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Fizik mekânda yaşanan değişimler

* Şaylan, G. (2006) **Postmodernizm**, 3. baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Castells, M. (2005) **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür – Ağ Toplumunun Yükselişi**, çeviren Ebru Kılıç, 1. Cilt, ss. 621-632, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

sonucunda ortaya çıkan kültürel mirasın korunmasına ilişkin sorunlar konunun planlama disiplini kapsamında çözümlenmesini gündeme getirmiştir.

Tipolojik olarak soyut ve somut kültürel mirasta değer kavramı sosyo-kültürel ve ekonomik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sosyo-kültürel değerler kullanımı olmayan değerler (non-use value) olup sembolik değerleri (symbolic value), tarihi değeri, kültürel/sembolik değeri, toplumsal değeri, inanç değerini, estetik değeri kapsamaktadır. Ekonomik değerler (use value) ise kullanım değeri, pazar değeri olan maddi değerleri içermektedir. Buradan hareketle geçmişe ait soyut ve/veya somut kültürel mirasın korunabilmesinin, sürdürülebilmesinin mevcut toplumsal ve/veya kültürel yapı ile anlamsal ve/veya işlevsel bir bağ kurulabilmesine bağlı olduğu ifade edilmektedir (Mason, 2002: 10-13, Carman, 2002:174, Eco, 1980:28-29).

Günümüzde mevcut toplumsal ve/veya kültürel yapı ile anlamsal ve/veya işlevsel bağı kurulmayan, mevcut toplumsal ve/veya kültürel yapının süzgecinden geçemeyen soyut ve/veya somut kültürel miras öğelerinin yitirmekte ya da yitirme tehlikesi altında olduğu gerçektir. Buradan hareketle tezin sorun tanımı ‘soyut ve/veya somut kültürel mirasın yitirilmesi’ şeklinde belirlenmiştir. Dünya üzerindeki devletler ifade edilen sorun tanımına ilişkin çözüm üretme amacıyla yasal, yönetsel ve kurumsal yapılar oluşturagelmekle beraber üretilen çözümlere rağmen kültürel mirasın yitirilmesi sürmektedir.

1.1 Tezin Amacı

19. yüzyıldan günümüze iki farklı teknolojik gelişme yaşandığı bilinmektedir. Her iki teknolojik değişimin sonucunda hem ekonomik yapının hem de toplumsal (siyasal, kültürel vb.) yapının değişime uğradığı bir gerçektir. Bu süreçlerin sonunda meydana gelen toplumsal yapıdaki paradigma değişikliği kentleri, kentsel çalışmaları ve toplumların kültürel mirasa bakış açısını etkilemiştir.

Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi sonucunda değişen toplumların içsel bütünlüğünü sağlamak amacıyla geliştirilen ulusçuluk kavramı, seçkinlerin yönettiği kurumlar aracılığıyla aydınlanmacı ve ilerlemeci felsefeye temellenen evrenselci bakış açısı çerçevesinde, toplumda ortak değerler üzerinde uzlaşılmasını hedeflemiştir. 1970'lere kadar devam eden ve modern olarak nitelenen bu dönemde, gerek kentsel çalışmalar (geniş kapsamlı rasyonel planlama uygulamaları gibi) gerek kültürel mirasın korunması kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde gerçekleşmiştir. Ancak özellikle ulusçuluk düşüncesi çerçevesinde meydana gelen homojen toplumsal yapı ile sosyo-kültürel ve ekonomik bağ kuramayan doğal ve kültürel miras öğeleri yitirmeye devam etmiştir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte (bilgisayar teknolojileri, internet vb.) kurulan teknolojik ağlar çerçevesinde ekonominin gelişmesi, günümüzde ağa dayalı toplumsal yapıya ulaşılmasının nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. 1970'lerden günümüze tarihlenen ve postmodern olarak nitelenen bu zaman diliminde, kentsel çalışmaların (iletişimsel planlama yaklaşımı gibi) ve kent mekânının toplumsal yapının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden üretilmesi sürecinde, postmodern dönemde oluşan heterojen toplumsal yapının doğal ve kültürel miras ile ilişkisi de değişmiştir. Ancak bu değişim kültürel mirasın yitirilmesi gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Yukarıda ifade edilen modern ve postmodern toplumsal yapıyı barındıran her iki dönemde de kültürel miras yitirilegelmiştir. Günümüzde kültürel mirasın korunmasında modern toplumsal yapıya ait kurumsalcı yaklaşımı çözüm olarak gören ve bunun devam etmesi gerektiğini savunan görüşler mevcuttur. Bu duruma kültürel ve doğal mirasın korunması ile ilgili güncel bir konu olan 'alan yönetimi' kavramı ve bu kavramdan hareketle oluşturulması hedeflenen yeni kurumsal yapı örnek olarak gösterilebilir. Ancak modern toplumdan postmodern toplumsal yapıya geçişteki paradigma değişikliği gözden kaçırılmamalıdır. Bu paradigma değişikliği bütününde bugünkü toplumsal yapının bir önceki toplumsal yapıdan önemli farkları bulunmaktadır. Öne çıkan farklardan biri yeni kurumsalcılık anlayışı kapsamında devlet ve devletin kurumlarının 'girişimci devlet'* kavramı çerçevesinde kültürel mirasın korunmasındaki rolünün azalmasıdır. Modern dönemde toplumun çıkarını gözeten devlet aygıtı postmodern evrede fizik mekânın yeniden üretimi sürecinde kent toprağından gelir elde etme düşüncesi etrafında oluşan baskı grupları ya da kurulan ittifaklar ile birlikte hareket eden bir konumdadır. Dolayısıyla devlet bu süreçte kültürel mirasın korunması için bir önceki dönemde oluşturulmuş kontrol mekanizmalarını zayıflatarak kültürel mirasın yitirilmesinde rol üstlenmektedir. Buradan hareketle günümüzün postmodern toplumunda modern değerler dizisi çerçevesinde kurumsalcı yaklaşım kapsamında çözümlerin üretilmeye çalışılması tartışılması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

İçinde bulunduğumuz zaman dilimindeki toplumsal yapı heterojendir, birden fazla kültürel unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Bu toplumsal yapı çoğulculuk olgusu kapsamında 'yönetişim' kavramı çerçevesinde yönetilmektedir. Çoğulculuk kapsamında devlet politikaları birbirinden farklı ve çeşitli kültürel yapılara sahip grupların ekonomik ve kültürel konulardaki pazarlık süreçlerinin ürünüdür (Şengül, 2009:73-74). Bu durum çoklu aktörlerin rol aldığı ve

* David Harvey 'girişimci devlet' nitelemesini Postmodernliğin Durumu isimli kitabının 204. sayfasında Eric Swyngedouw'un 1986 yılındaki The Socio-Spatial Implications of Innovations in Industrial Organisation başlıklı makalesine atıf yaparak kullanmıştır.

hiyerarşilerin yerine karşılıklı etkileşimin belirlediği yönetim süreci olarak tanımlanabilen ‘yönetişim’ düşünce yapısı bütününde gerçekleşmektedir (Şengül, 2009:84). Günümüz toplumsal yapısı çerçevesinde kent mekânının yeniden üretilmesi konusu da benzer görünüme sahiptir. Fizik mekâna ilişkin üretilen düşüncelerle ilgili farklı görüşleri benimseyen gruplar arasında pazarlıklar ve müzakereler sözkonusudur. Bu pazarlıklar ve müzakereler karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte kamuoyuna açık olmayabilmektedir. Bu sürecin sonucunda oluşan ittifakın eylemleri fizik mekânının yeniden şekillenmesinde ve bunu izleyen adımlarda olası kültürel mirasın yitirilmesine yolaçmaktadır.

Bu düşünceden hareketle, tezin amacı ‘günümüzdeki modern sonrası toplumsal yapı kapsamında meydana gelen hetararşik ilişkilerin kent mekânını yeniden üretme süreci ile kültürel mirasın yitirilmesi sorunu arasındaki ilişkiyi betimlemektir’. Özellikle ülkemizde toplumda yaşanan paradigma değişimi ile kültürel mirasın yitirilmesi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı hedefleyen bilimsel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla ülkemizdeki bilim çalışmalarına önemli katkısı olabileceği düşüncesi ile doktora tezinin konusunun bu alanda yoğunlaşması kararlaştırılmıştır.

1.2 Tezin Kapsamı ve Sınırları

Bu çalışmada toplumsal süreçleri karşılaştırmalı ele alarak kültürel mirasın yitirilmesi sorunun temel nedeninin açıklanması hedeflenmiştir. Belirlenen hedef doğrultusunda kültürel mirasın yitirilmesi konusu tez kapsamında iki farklı yöntemle ele alınmıştır. Bunlardan birincisi kültürel mirasın yitirilmesi sorununa çözüm olarak görülen kurumsalcı yaklaşımdır. İkincisi kültürel mirasın yitirilmesi hususunda, toplumda yaşanan yapısal ve düşünsel değişimin sonucunda ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda fizik mekânının yeniden üretimi sürecini açıklayan aktör ağ teorisi. Bu kapsamda özellikle 1950’li yıllardan günümüze sürekli fiziki dönüşüm baskısı altında bulunan ve bu süreçte kültürel miras öğelerini kaybeden ülkemizin en önemli kültürel miras alanlarından biri olarak kabul edilen İstanbul Tarihi Yarımada çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bunun yanısıra tez bazı sınırlar içermektedir. Bu sınırlar aşağıda sunulmaktadır:

- Kültürel mirasın yitirilmesi sorununa çözüm şeklinde nitelenen kurumsalcı yaklaşım ülkemizde güncel bir konu olan ‘alan yönetimi’ kavramı kapsamında incelenmiştir.
- İnsan odaklı kültürel mirasın yitirilmesi sorununun temel nedenini açıklamak amacıyla nitel araştırma yöntemi olan ‘aktör ağ teorisi’ kullanılmıştır. Bunun nedeni kentsel mekânın yeniden üretilmesi sürecinde görülmeyen, karmaşık ve düzensiz ilişkilerin oluşturduğu aktör ağı betimlemede yardımcı olunmasıdır.

Tezin kapsamı ve sınırları çerçevesinde çalışma beş bölümden meydana gelmiştir. Kuramsal çerçevenin oluşturulduğu ikinci bölümde toplum ve toplumsal değişme kavramları kapsamında modern ve postmodern dönem arasındaki paradigma değişikliği konusu üzerinde durulmaktadır. Bu paradigma değişikliği çerçevesinde toplumsal süreçlerin fizik mekânla ilişkisi açıklanmaktadır. Aynı bölümde kültürel miras ile ilgili kavramsal açıklamalar yapılarak tüm kavramlar arasındaki ilişki kurulmaktadır.

Tezin sorun tanımından hareketle oluşturulan hipotez ve kabullere tezin üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Aynı bölümde kültürel mirasın yitirilmesi sorununa çözüm olarak üretilen modern paradigma kapsamındaki kurumsalcı yaklaşım ve bu yaklaşımın alan yönetimi kavramına temellenerek izlediği yöntem ile günümüz toplumsal yapısının fizik mekânı üretmedeki davranışını ele alan modern sonrası paradigma kapsamındaki aktör ağ teorisi karşılaştırılarak tartışılmaktadır. Tez kapsamında belirlenen hipotezin sınanması için izlenen yöntemin açıklanmasına da bu bölümde yer verilmektedir.

Tezin sorun tanımı bütününde oluşturulan kuramsal çerçeve kapsamında belirlenen yöntemin uygulanabileceği alan olarak İstanbul Tarihi Yarımada seçilmiştir. Alan çalışmasının seçimi için belirlenen ölçütler, yöntemin alanda uygulama ilkeleri, elde edilen veriler ve bulgular ile hipotezin sınanması tezin dördüncü bölümünde ele alınmaktadır.

Son olarak, toplumsal yapı kapsamında meydana gelen hetararşik ilişkilerin kent mekânını yeniden üretme süreci ile kültürel mirasın yitirilmesi sorunu arasındaki ilişkinin betimlenmesi hedeflenmiştir. Yukarıda belirtilen çalışmanın amacı doğrultusunda kurgulanan kuramsal çerçeve, yöntem ve alan çalışmasına ilişkin sonuçlar ile konuyla ilgili değerlendirme ve öneriler tezin sonuç bölümünde ele alınmıştır. Bu doğrultuda öncelikle kültürel mirasın yitirilmesi sorununa yaşanan paradigma değişikliği çerçevesinde bakılması, bu bağlamda fizik mekânın yeniden üretimi sürecindeki aktörlerin ve bu aktörlerin oluşturduğu ilişki ağını çözümleyebilecek bir yöntemin izlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Sonrasında İstanbul Tarihi Yarımada'da yapılan alan çalışmasında elde edilen verilerden hareketle ulaşılan bulgular sonucunda betimlenen aktör ağ çalışma alanı özelinde tanımlanmıştır. Tezin beşinci bölümü, bugünkü toplumsal yapı kapsamında her şeyin müzakere edilebilir olmasının sonucunda fizik mekânın bilimsel gerçekliklere aykırı üretilmesi ve bu süreçte kültürel mirasın tahribatına ilişkin yarattığı sorunlara yönelik değerlendirmeler ve öneriler ile sonuçlandırılmıştır.

Bu tezin, fizik mekânın dönüşümünde rol üstlenen aktör ağın izlenebilirliğini ortaya koyması açısından bundan sonraki çalışmalarda araştırmacılara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2. TOPLUM ve TOPLUMSAL SÜREÇLERİN FİZİK MEKÂN İLE İLİŞKİSİ

Birarada yaşayan insanların oluşturduğu toplum kavramının en önemli özelliği toplumu oluşturan bireylerin üzerinde uzlaştığı ve bireylerin birlikteliğini sağlayan soyut ve/veya somut ortak öğelerin ya da düşüncelerin bulunmasıdır. Bireyler arasındaki iletişimi sağlayan dil, inanç sistemi, ekonomik sistem, yönetim sistemi vb. öğeler bu duruma örnek olarak verilebilir. Bir yerleşmenin fiziki unsurları incelendiğinde toplumu oluşturan bu ortak öğeler ya da düşünceler fizik mekânda okunabilmektedir. Bunun başlıca nedeni fizik mekânın toplumu birarada tutan ve toplumsal hafızanın oluşmasına yardımcı olan en önemli hatırlama aracı olmasıdır.

Bir yerleşme günümüze kadar geçen zaman diliminde bir ya da birden fazla medeniyete ev sahipliği yapmış olabilir. Ancak toplumsal süreçler rakamsal olarak yerleşmedeki medeniyet katmanı ile eşit olmamakla birlikte daha fazladır. Dolayısıyla yerleşmeler tek bir medeniyete ev sahipliği yapmış olsa da birden fazla toplumsal sürecin ve kentsel katmanın izlerini barındırır çünkü toplum değişen bir oluşumdur. Toplumsal değişim ani ya da belirli bir ivme ile olabilir. Toplumun geçirdiği değişim sonucunda toplumda oluşan yeni ortak değerler fizik mekâna yeni bazı elemanları kazandırır. Buna karşılık bir önceki toplumsal yapıya ilişkin bazı fiziksel öğeler toplumun soyut ve/veya somut ihtiyaçlarını karşılayamadığı için önce soyut ve/veya somut işlevlerini, sonrasında ise varlıklarını kaybeder. Bu durum günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir. Bununla birlikte geçmiş medeniyetlerin ve toplumların yeraltında ya da yerüstünde yeralan fizik mekâna yansımış öğeleri kültürel miras olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle günümüzde bu öğelerin, insanlığın ortak değerleri olarak benimsenmesi gerekliliği çerçevesinde, mevcut kent katmanını oluşturan toplumun yönlendirilmesiyle (koruma bilinci oluşturmak, yasal ve yönetsel bazı düzenlemeler yapmak vb.) korunması amaçlanmaktadır. Buna rağmen hedeflenen amaca her zaman ulaşılamamaktadır. Bunun nedeni fizik mekânla ilgilenen planlama, mimarlık, arkeoloji gibi bilim alanlarının ve bu bilim alanlarını içinde barındıran bürokrasinin kültürel mirasa hem öznel hem de teknik bir konu olarak yaklaşmasıdır. Ancak fiziki kurulu çevrenin odağının insan olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla kentte yeralan kültürel miras niteliğindeki yeraltı ve yerüstündeki verilerin kentin kullanıcısı konumunda olan toplum ve o toplumun bireyleri için işlevsel ve anlamsal açıdan ne ifade ettiği analiz edilmelidir. Bu bağlamda devlet aygıtı içerisinde kültürel mirasın korunmasına ilişkin kurgulanan kurumların, kentte yaşayan toplumu, toplumu oluşturan grupların nasıl örgütlendikleri, nasıl değiştikleri ve bu değişimin kente ve kültürel mirasa nasıl yansıdığı konularını irdeleyen bir yapılanma ortamına sahip olmasının faydalı olacağı düşünülebilir. Bu yapılanma bütününde kentte yer alan toplum ile

geçmiş toplumsal süreçlere ait kültürel mirasa ilişkin veriler arasında anlamsal ve/veya işlevsel bağların kurulmasıyla kültürel miras öğeleri toplum tarafından korunabilir ve sürdürülebilir.

Çalışmanın bu bölümünde toplum ve toplumsal süreçlerin fizik mekânla ilişkisini anlamaya yardımcı olacak kavramlar ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi toplum kavramının, ikincisi kültür kavramının incelenmesidir.

Toplum kavramının alt başlıkları toplumsal yapı, toplumsal değişme, toplumsal süreçlerin fizik mekânla ilişkisi ve paradigma değişimidir. Bu başlıkların incelenmesinden toplumun ve toplumsal yapının özelliklerinin anlaşılması, hangi süreçleri geçirdiği, toplumu oluşturan grupların nasıl bir uzlaşma süreci sonunda fizik mekânı oluşturduğunun kavranması amaçlanmaktadır. Toplum birarada tutan en önemli öğelerin başında gelen kültür üst başlığı altında kültürel bellek ve kültürel miras konuları ele alınarak fizik mekânla ilişkisinin kurulmasına çalışılmaktadır. Bu kavramsal çerçeveden hareketle tezin uğraştığı problemin çözümüne ilişkin kavramsal altyapının oluşturulması hedeflenmektedir.

2.1 Toplum

Toplum oluşturan grupların ya da bireylerin nitelikleri farklılık göstermektedir. Literatürde bu farklı nitelikler vurgulanarak birden fazla toplum tanımı yapılmaktadır. Bunun nedeni toplum terimini meydana getiren özellikleri sınıflama gayretidir. Bu tanımlar birbirini tamamlamakta, biraraya geldiklerinde toplum kavramını oluşturmaktadır.

Toplumun ana özelliklerini belirten tanımlamalar üç temel grupta sınıflandırılabilir. Bunlar;

- i. Sosyo-kültürel oluşum şeklinde meydana gelen toplum,
- ii. Aktörler arası ilişkiler ve ilişkileri düzenleyen kurumlara dayalı bir sistem olarak toplum,
- iii. Belirli bir devamlılık ve kararlılık gösteren bir yapı olarak toplumdur.

Birinci grup toplum tanımının temel özelliği olan sosyo-kültürel oluşumun üç ögesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi anlamlar, değerler ve kurallar, ikincisi bunları nesnelleştiren çevre, üçüncüsü ise bunları işleten ve anlamlı etkileşimlerde kullanan kişiler ve gruplardır (Sorokin, 1966:15-16). Bu üç ögeye temellendirilerek toplum belli anlam, değer ve kurallara sahip olan, belli çevrede bu anlam, değer ve kuralları birbiriyle yaptıkları etkileşimde kullanan bilinçli kişi ve gruplar şeklinde yapıların meydana gelmesi biçiminde tanımlanabilir (Kongar, 2006:41).

İkinci başlık altında ele alınan tanımda iki ana unsur bulunmaktadır. Bunların ilki aktörlerin davranışları ve aralarındaki ilişkilerdir. Diğeri ise bu davranış ve ilişkileri toplumda meşru karşılanacak şekilde düzenleyen kurumların oluşmasıdır. Kongar (2006:42-43) belirlenen bu iki ana unsuru farklı iki sistem olarak ifade etmekte ve farklı iki toplum tanımına ulaşmakta ancak sonuç olarak toplumu bir sistem olarak nitelemektedir. Toplum bir sistem olarak tanımlanacaksa farklı sistemler olamaz. Bir sistemi oluşturan ögeler olabilir. Dolayısıyla incelenen iki unsur kapsamında toplum, en küçük birimi olan aktörlerin davranışları ve üstlendikleri rol kapsamında aktörler arası kurulan ilişkiler ile bu ilişkileri ve davranışları toplumda meşru karşılanacak şekilde düzenleyen kurumların oluşturduğu bir sistem olarak tanımlanabilir.

Toplum kendi kendini devam ettiren, belli bir fiziksel yeri olan, varlığını uzun zaman sürdüren ve bir hayat şeklini paylaşan insanlardan oluşmaktadır (Berelson ve Steiner, 1964:587). Levy (1952:113) bu tanıma toplumun kendi kendine yeterli olması gerekliliğini eklemektedir. Bu ifadeler irdelendiğinde iki özellik öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki toplumun kendi kendini devam ettirmesi ve yeterli olmasıdır. Toplum aktörlerin çoğalması ile kendini devam ettirmektedir. Toplumu dışarıya karşı koruyacak kurumların oluşturulması ile özerk bir yönetim anlayışına sahip olması ve toplumsal hayat için gerekli üretim ve üretimin örgütlenmesiyle kendine yeterli bir toplumsal yapı oluşmaktadır. Diğer özellik ise toplumun varlığını uzun zaman sürdürmesidir. Burada vurgulanmak istenen toplumun bir insan ömründen uzun bir zaman diliminde varlığını sürdürmesidir. Üçüncü başlık altında ele alınan toplum kavramına ilişkin öne çıkan özelliklerden hareketle toplum, insan ömründen uzun yaşayan, özerk bir yapıya sahip ve aktörlerin çoğalması ile devamlılığı olan bir yapı olarak nitelenebilir (Kongar, 2006:43-44).

2.1.1 Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme

Toplum değişen bir oluşumdur. Bu değişme toplumun yapısında meydana gelen değişme sonucunda gerçekleşmektedir. Toplumdaki somut (teknoloji) ve soyut (ideoloji) değerlerin değişmesi ile birlikte gerçekleşen toplumsal değişim toplumun kullandığı fizik mekâna da yansımaktadır. Örneğin toplumun manevi kültür öğelerinden biri olan inanç sisteminin değişmesi fizik mekânda bu inanç sistemine ilişkin yeni düzenlemeleri de beraberinde getirir. Toplumsal yapı, toplumsal değişme ve toplumsal süreçlerin fizik mekânla ilişkisi konularını ele almak fizik mekânın neden değiştiğine ilişkin konuyu anlamamıza yardımcı olacaktır.

Toplum içinde olan birey aktör olarak tanımlanmaktadır. Aktör, toplumun belirlediği rolleri üstlenen bireydir. Toplum belli bir role ilişkin beklentilerini değiştirirse birey de bundan

etkilenir. Aktörlerin biraraya gelmesi ve birbirlerini etkilemesi sonunda toplumsal sistem oluşmaktadır. Toplumsal sistem birarada olan ve birbirlerini etkileyen aktörlerdir. Sistem ögeler arasında ahenkli olması zorunlu bulunmayan belli bir etkileşimin varlığını belirleyen bir terim olarak kabul edilmektedir (Kongar, 2006:24-32). Bir aktörün bir toplumsal sistem içinde nasıl davranışlarda bulunması gerektiğini toplumsal kurumlar belirler (Parsons, 1964:53). Toplumsal sistem içindeki ilişkiler, toplumsal kurumlar ile düzenlendiği zaman ortaya toplumsal yapı çıkar. Yapı birimlerin göreceli istikrarlı bir kalıp gösteren ilişkileridir. Toplumsal sistemin birimi aktör olduğuna göre, toplumsal yapı aktörlerin toplumsal ilişkilerinin kalıplaşmış sistemidir (Parsons, 1964:230).

Toplumsal yapıdaki değişme, yani toplumun büyüklüğünde, parçaları arasındaki kompozisyonda, dengesinde ya da örgütlenme şeklinde meydana gelen değişme olarak tanımlanabilir (Ginsberg, 1956:10). Toplumsal değişme hem insanlararası üretim ve mülkiyet ilişkisinin değişmesine hem de anlamların değerlerin, kuralların değişmesine bağlıdır. Bu iki unsur kavramsallaştırıldığında toplumsal değişimin temelinde belli bir anda, belli bir toplumdaki teknolojik veya ideolojik değişimin bulunduğu ifade edilebilir. Değişme başladıktan sonra teknoloji ve ideoloji birbirini etkiler. Soyut kültür (ideoloji) bu süreç içinde kimi durumlarda toplumsal değişmeyi başlatan etkidir kimi durumlarda ise toplumsal değişimin sonucu olarak ortaya çıkar. Bunun nedeni toplumsal değişimin her zaman iç dinamiklerden dolayı gerçekleşmemesidir. Farklı toplumların bireyleri arasında da ilişkiler kurulmaktadır. Bir toplum bireylerin farklı toplumlardaki bireylerle kurdukları ilişkiler doğrultusunda teknoloji ithal ediyorsa, genellikle bu teknolojiye uygun ideolojiyi de ithal eder. Bazı durumlarda ise yalnızca ideoloji ithal edilebilir. İthal edilen ideolojinin benimsenmesi de toplumsal değişmeye neden olmaktadır (Kongar, 2006:24).

2.1.2 Toplumsal Süreçlerin Fizik Mekân ile İlişkisi

Toplumsal değişim sürecinde kent sistemindeki çeşitli faaliyetlerin konum ve dağılımında yeniden bir örgütlenme olmaktadır. Bu değişim değişen teknoloji, değişen talep eğilimleri vb. karşısında yapılan ayarlamaların bir göstergesi olarak görülebilir. Ancak politik açıdan bakıldığında asıl konu, kentin mekânsal biçimindeki bu ayarlamaların kentte oluşan gelirin çeşitli yollarla bir yeniden dağıtım mekanizması içine girmesidir (Harvey, 2006b:61).

Geçmiş dönemdeki kentler gibi günümüz kentleri de ekonomik organizasyondaki değişimin, sosyal ilişkilere yansması; sürekli yenilenen kamusal politikanın kişisel yaşam biçimleri ile yoğrulması sonucunda meydana gelmektedir (Knox ve Pinch, 2000:31). Kentsel sistem

iktisadi, sosyal, psikolojik ve simgesel anlamı olan kaynakların coğrafi dağılımını içermektedir (Harvey, 2006b:68-69).

Değişen toplumsal yapının fizik mekânı yeniden üretmesi aşamasında toplumu oluşturan gruplar arasında ittifaklar kurulur. Bu durum kentsel ittifak kavramı ile ifade edilmektedir. Bu kavram kentsel kurulu çevrenin odağında insan olduğuna dikkati çeken, bu çevrenin üretimi ve kullanımı sürecindeki toplumsal ilişkileri temel almaktadır. Buradan hareketle kentsel kurulu çevrenin üretimi ve kullanımı sürecinde yeralan toplumsal grupların kendi aralarında ve birbirleriyle ne tür ilişkiler içinde oldukları, bu gruplar arasında ne tür çelişki ve uzlaşmaların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu noktada tanımlanan kentsel ittifak kavramının Marksist bakış açısıyla sınıflararası bir ittifakı betimlediği unutulmamalıdır. Bu bakış açısından hareketle sonuçta kurulu çevre toplumda egemen ilişkilerin bir ürünü olarak görülebilir (Işık, 1994:379).

Kentsel mekânın yeniden üretilmesi için kurulan ittifakların en önemli özelliği uzun erimli çıkarları farklı olan grupların kısa erimli çıkarları çevresinde biraraya gelerek fizik mekândaki gelişmeyi yönlendirecek bir ortaklığı kurmalarıdır. İttifak içinde yer alan her grup sahip olduğu toplumsal güç ve eylem biçimleriyle ittifakı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çabalar. Ortaya çıkan fizik mekân bu gruplar arasındaki ortaklıktaki çelişkileri ve çatışmaları yansıtır (Işık, 1994:380).

Kentsel ittifak grupları küçük ve ayrıcalıklı gruplar ile büyük ve sessiz* gruplar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu gruplar toplumun yeni düzende ürettiği gelirden maddi kazanç sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak her grup eşit düzeyde pay alamayabilir. Ayrıcalıklı ve küçük grup yapılarıyla iyi örgütlenmiş ve toplumu yönlendirmede güç sahibi olan iş çevreleri ya da yönetici sınıfın daha zayıf gruplara egemen olması bu konuya örnek olarak verilebilir. Bu doğrultuda grup içi ve gruplar arası pazarlıkların sonucunda önemli dengesizlikler olabilir. Bu dengesizlik kentsel sistemdeki değişikliklere uyum gösterme evresinde de gerçekleşmektedir. Özellikle mali kaynaklara ve eğitime sahip olanlar, değişime daha hızlı uyum sağlamaktadır. Değişime yanıt verme yeteneğindeki farklılık eşitsizliklerin oluşumunda temel unsurdur. (Olson, 1965:128, Harvey, 2006b:57-77).

* Küçük ve ayrıcalıklı gruplar; üretilen yeni gelirden en fazla payı alan, egemen olduğu kitleleri yönlendiren, diğer gruplar üzerinde etkin gücü bulunan, bireylerinin sayısal toplamı diğer ittifak grubuyla karşılaştırıldığında az olan gruptur. Büyük ve sessiz grup; üretilen yeni gelir üzerinden en düşük payı alan, yönlendirilen, özellikle demokrasilerde sayısal fazlalığının gücünü kullanamayan, bireylerinin sayısal toplamı diğer ittifak grubuyla karşılaştırıldığında fazla olan gruptur (Harvey, 2006:57-77).

Sonuç olarak toplumsal değişme ile birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal yapının ihtiyaçlarını karşılamak için kent mekânı yeniden üretilme sürecine girmektedir. Dolayısıyla fizik mekân -toplumsal süreçlerin bir yansıması olarak- değişime uğramaktadır.

2.1.3 Paradigma Değişimi

Sanayi Devrimi'nin toplumsal yansıması olan modern toplumun temelleri 18. yüzyılda aydınlanma düşünürlerinin bilime dayalı bir toplum ve özgür birey yaratma çabaları çerçevesinde gelişmiştir. Modernizm rasyonel toplumsal örgütlenme biçimlerinin ve rasyonel düşünce tarzlarının gelişmesi kapsamında mistik konuların, akıldışılığın, iktidarın keyfi kullanımını terkederek; bütün insanlığın evrensel, sonsuz ve değişmez niteliklerini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir (Habermas, 1983:9). Buna ek olarak modernizm toplumsal düzenin rasyonel biçimde planlanması ile bilgi ve üretimi standartlaştırarak, her tür coğrafi, etnik, sınıfsal ve ideolojik sınırları ortadan kaldırarak bütüncül tek bir toplum yaratmayı amaçlamıştır (Berman, 1982:15). Bu bağlamda devlet yönetimi kurumsallaşmış iktidar, yekpare tekeller, bürokratikleşmiş politik partiler ve işçi sendikaları tarafından üretilen, teknik-bürokratik rasyonaliteye dayalıdır. Bu süreçte bütüncül toplumsal yapı yaklaşımıyla planlama farklı etkinliklerin işlevsel olarak bölgelere dağıtılmasına dayanan ve geniş kapsamlı rasyonel planlama olarak nitelenen bir anlayış kapsamında ele alınmıştır (Harvey, 2006a:53-56).

Kültürel mirasın korunması modernizm anlayışının temellerinden biri olan hümanist ve evrimci düşüncenin bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Önceki nesillerin yapıtlarını, ürünlerini görerek insanlığın evrimini anlamak zaman içinde nerede olduğumuzu kavramaktır. Dolayısıyla kültürel mirasın korunması kaynağını evrim düşüncesinden almaktadır (Yerasimos, 2003: 53). Bu görüşe göre değişim, her aşamada geçmişten gelen birikimlerle tanımlanan, yani bir geribeslemeye dayanan rasyonel bir sistemdir ve tarihin her anı eskinin yeni bir yorumunu içerir. Bu açıdan bakıldığında bugünün kültürünün yalnızca bugüne ait olmadığı, bütün geçmiş birikimleri belleğinde sakladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda üst üste gelip zenginleşen bir kültürel birikimden sözedilmektedir (Kuban, 2000:54). Korumanın bu felsefi kökeninin haricinde bir de politik yönü vardır ve 19. yüzyılda Avrupa'da ulus devletin kurulmasıyla paralellik gösterir. Anıtlar evrim ideolojisinin temel taşları olarak düşünüldüğü gibi, toprak aidiyetinin tanıkları rolünü de üstlenmektedir. Onun için ulusal bir miras ve bu mirasın korunması sözkonusudur (Yerasimos, 2003: 53).

20. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Bilişim Devrimi ivme kazanan bir hızla toplumları yeniden biçimlendirmiştir, biçimlendirmeye devam etmektedir. Bu süreçte kapitalizm şirket

yönetimlerinin daha esnekleşmesi ile ulusal ve uluslararası ağlar oluşturarak yeni bir evreye girmiştir. Teknolojide yaşanan bu değişimle birlikte ekonomiler, devletler ve toplumlar küresel olarak birbirlerine bağımlı hale gelmiştir. Bu noktada devlet aygıtı da köklü bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bunun nedeni piyasayı yeniden düzenlemeyi amaçlayan ulusal ve/veya uluslararası sermaye birikiminin ve yönetimlerin küresel ekonomik rekabetin yoğunlaşmasına ilişkin gelişmeler çerçevesinde giderek coğrafi ve kültürel farklılıklara dayalı bir sistem kurma arayışıdır. Bu durum her toplumda siyasi güçlerin ve kurumların doğasına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Castells, 2005a:1-2).

Farklılıkları tek bir yapıda birleştirmeyi hedefleyen modernite projesinin ürünü olan toplum postmodern olarak nitelenen bu süreçte bireysel ya da ortaklaşa kimlik arayışı temelinde biçimlenmeye başlamıştır. Bu durum kurumların çözülmesini, meşruiyetini yitirmesini ve toplumsal hareketlerin silinmesini de beraberinde getirmiştir. İnsanlar giderek anlamlarını ne yaptıkları etrafında değil ne oldukları etrafında örgütlemeyi hedeflemiştir. Dolayısıyla toplumsal iletişim kopma aşamasına gelmiştir. Bu durum toplumsal grupların ve bireylerin birbirlerine yabancılaşmasını ve toplumun parçalanmasını da beraberinde getirmiştir (Castells, 2005a:3-4). Bu süreçte devlet aygıtı esnek, ademi merkezîyetçi anlayışı benimseyen, toplumsal gruplarla pazarlık eden, girişimci devlet yaklaşımı çerçevesinde bir yönetim anlayışına sahip olmuştur (Castells, 2005b:204). Bu süreçte çoğulcu değerler dizisi kapsamında oluşan toplumsal yapı planlama anlayışını da etkilemiştir; farklı toplulukların, farklılaşmış politik nüfuz ve piyasa gücü istekleri fizik mekâna yansıtılmaktadır (Harvey, 2006a:56-96). Modernist kent plancıları ‘toplumsallaşma’ değerler dizisinden hareketle kenti bütünsel bir sistem olarak ele alırken postmodern dönemin kent plancıları ‘çoğulculuk’ değerler dizisinden hareketle kentsel süreci anarşik, kaotik ve kentsel mekân değişiminin bütünüyle denetlenemez bir konu olarak görme eğilimlerinden dolayı kentsel sistemi parça parça çalışmaktadır. Dolayısıyla günümüzde mekân iletişimsel planlama anlayışı çerçevesinde, sürekli bir müzakere alanı biçiminde görülerek, farklı gruplarla iletişim kurularak, farklı durumlara, işlevlere ve kültürlerle uygun planlar hazırlanarak gelişmektedir (Harvey, 2006a:95).

Postmodern anlayış bütününde gerçekleşen ve kaotik bir sürecin yaşanmasına neden olan durumun giderilmesi amacıyla farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu çalışmada iki yaklaşım karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bunlar ‘üçüncü yol’ ve ‘deliberative democracy’ (süreci üzerinde düşünülerek tasarlanan demokrasi) yaklaşımlarıdır.

Üçüncü yol yaklaşımı devlet ve piyasa merkezli çözümlerin yetersizliğini vurgulamanın yanısıra bu çözümlerin ötesinde bir yapılanmanın olanaklılığını savunmaktadır. Sivil toplumu merkeze alan üçüncü yol yaklaşımı demokrasi, katılım, yerel toplulukların kendi kendisini yönetmesi gibi bir dizi hedef etrafında somutlaşmaktadır. Ancak üçüncü yol yeni sağ politikalara yol gösteren ‘kamu seçimi kuramı’nın sivil toplum ve yerel topluluklar vurgusundan yararlanmaktadır. Ayrıca yerel topluluklar ile sivil toplum örgütlerinin karar sürecine katılımı da tartışmalı bir konudur. Bunun nedeni hem yerel toplulukların hem de sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin temsil ettikleri toplulukların seçkinleri olmasıdır. Dolayısıyla toplumsal ölçekte yaşanan; kamu seçimi kuramının topluluk ölçeğinde gerçekleşmediğidir. Bu konunun diğer bir yönü ise yerel toplulukların ana aktör olarak ortaya çıktığı hallerde evrensel değerlerin savunulması ve korunmasının sorunlu olmasıdır çünkü evrensel değerler göreceli ve topluluktan topluluğa değişkenlik gösteren bir duruma kavuşma eğilimindedir (Şengül, 2009:272-292). Dolayısıyla ‘üçüncü yol’ postmodern anlayışın yarattığı kaotik ortamı ortadan kaldıran bir yaklaşım olmaktan çok uzaktadır.

Fizik mekânın dönüşümü ve kültürel mirasın korunması sürecinde tüm kentlilerin haklarının korunması gerekir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için, toplumsal yönetimin çatışmacı ve rekabetçi (agonistic) çoğulculuk anlayışının yerine, parçalanmış toplumsal grupları ‘deliberative democracy’ anlayışıyla yönetmek gerekir. Bu anlayış toplumsal gruplar arasında iletişimsel olarak belirlenen gücü normatif rasyonel düşünceyle dengelemeyi amaçlamaktadır (Mouffe, 2000:2-7). Bu anlayış çerçevesinde; evrensel değerler toplumsal gruplararası bir tartışma konusu olmaktan çıkmakta bilimsel doğrular gibi kabul görmektedir. Böylelikle niceliksel olarak büyük ama kent üzerinde söz söyleme, hizmet alma vb. konularda güçsüz olan grupların hakları evrensel değerler bütününde sağlanacaktır.

Günümüzdeki kültürel miras, çoğulculuk düşüncesine temellenen kültürel çeşitlilik anlayışı çerçevesinde oluşan toplumsal yapının yukarıda ifade edilen özellikleri bağlamında ele alınmaktadır. Bu kapsamda UNESCO 2001 yılında ‘Declaration on Cultural Diversity’ (Kültürel Çeşitlilik Üzerine Açıklama) başlıklı bir açıklama metni yayınlamıştır. Bu belgede kültürün zaman ve mekâna dayalı çeşitli biçimleri bulunduğu, bu çeşitliliğin insanlığı oluşturan toplumların ve grupların kimliklerindeki çoğulculuğun bir sonucu olduğu, biyolojik çeşitliliğin doğa için nasıl bir önemi varsa kültürel çeşitliliğin de insanoğlu için aynı anlamı taşıdığı; dolayısıyla kültürel çeşitliliğin günümüz ve gelecek nesiller için insanlığın ortak mirası olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak ‘United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization’ (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) - UNESCO 2005 yılında düzenlediği ‘Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural

Expressions' (Kültürel Dışavurumların Çeşitliliğini Korunması ve Değerini Yükseltilmesi) başlıklı konvansiyonu yayınladığı belgede insanlığın ortak mirası kabul edilen farklı kültürlerin izlerinin korunmasının ve değerinin yükseltilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Sonuçta modern toplumdaki postmodern topluma geçiş sürecinde yaşanan paradigma değişikliği yukarıda devlet yönetimi, planlama anlayışı ve kültürel mirasa bakış açısı başlıklarıyla sınırlandırılan konularda da değişime neden olmuştur. Dolayısıyla fizik mekândaki değişimin ve kültürel mirasın korunması meselesinin bu paradigma değişimi çerçevesinde yorumlanması gerekir.

2.2 Kültür

İdeal olarak birey günlük yaşamda davranışlarını içinde bulunduğu ve doğumundan itibaren edindiği kültürel ve toplumsal yapının kuralları çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Kültürel yapı belli bir toplum ya da grup üyelerinin ortak davranışlarını yöneten örgütlenmiş bir seri normatif değerlerdir. Toplumsal yapı ise bir toplumun ya da grup üyelerinin çeşitli şekillerde içinde buldukları örgütlenmiş bir seri toplumsal ilişkilidir (Merton, 1964:162). Bir toplumun içerisinde birden fazla grup olabilir. Dolayısıyla birden fazla kültürel yapı da bulunabilir. Bu kültürel yapılar birbirlerinden etkilenerek değişebilir. Bu durum bir toplumsal yapının içerisinde ya da farklı toplumlar arasında da gerçekleşebilir. Üst ölçekte dünya üzerindeki toplumlar, alt ölçekte Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde bulunduğu Anadolu coğrafyası bu duruma örnek olarak verilebilir.

Kültür çeşitli anlamlarda kullanılan bir kavramdır. Bu nedenle birçok tanımı mevcuttur. Bozkurt Güvenç (2005:95) kültürü yüklenilen anlam nedeniyle birbirinden farklı tanımların hepsi olarak nitelemektedir. Sapir (1921:402) kültürü varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliği olarak tanımlamaktadır. White (1949:363) kültürü maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların, simgelerden oluşan simgelere (sembollere) dayalı bir örgütlenmesi olarak ifade etmektedir. Marx kültürü doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı herşey olarak tanımlamaktadır. Buna göre toplumların ürettikleri ve üzerinde yaşadıkları kentlerin de kültürel ürünün bir parçası olduğu ifade edilebilir. Ayrıca bu noktada Marx'ın tanımında yer alan "herşey" in önemli bir vurgu olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni "herşey" in hem maddi (fiziksel) hem de manevi (psikolojik) değerleri kapsamasıdır. Dolayısıyla kültür maddi değerlerin yanısıra dil vb. çeşitli sembol sistemleri ve sosyal kodları da içermektedir. Buradan hareketle kentlerin manevi değerleri içerdiği ve manevi değerlerin

yerleşmelerin oluşumunda önemli etkisi bulunduğu ifade edilebilir. Geçmişten günümüze kentlerde yer alan dinsel öğeler (semboller) bu duruma örnek olarak verilebilir.

2.2.1 Kültürel Bellek

Bellek genel olarak insanın fizyolojik özellikleri kapsamında olduğu öne sürülen bir konu olarak ele alınmaktadır. Ancak bellek ile insanın fizyolojik özellikleri arasında sağlık ve niceliksel kapasite bağlamında ilişki kurulabilir. Bununla birlikte insan belleğinin oluşmasındaki ana unsur toplumdur. Bireyler özel olarak niteledikleri anılarını dahi toplumu oluşturan bireylerin ve/veya grupların iletişimi ya da etkileşimi çerçevesinde hatırlamaktadırlar (Assmann, 2001:24-40).

Belleğin dört farklı dış boyutu bulunmaktadır. Bunlar;

- i.** Mimetik bellek (davranışların taklit edilerek kazanılması),
- ii.** Nesnel belleği (insanın içinde yaşadığı şeyler dünyasının şimdiki zamanı yaşarken farklı geçmişleri hatırlatan bir zaman dizini),
- iii.** Dil ve iletişim (iletişimsel bellek),
- iv.** Kültürel bellek (anlam aktarımı). Kültürel bellek önceki üç maddenin bir bütünlük içinde bulunduğu alanı oluşturur (Assmann, 2001:24-26).

İnsan toplumun üzerinde uzlaştığı, paylaştığı yeni deneyimleri, bilgileri ve sembolik değerleri edinir. Bu edinimler sırasında insan fiziki özellikleri çerçevesinde bir depolama aracına ihtiyaç duyar. Birey bellek olarak ifade edilen bu depolama aracına gerektiğinde kullanabilmek amacıyla, içinde bulunduğu kültürel yapıya ilişkin bilgileri depolar. Kişi ihtiyaç duyduğu bilgiyi belleğinden hatırlama yoluyla çağırarak kullanır (Assmann, 2001:39-41).

Bir bireyin bir deneyimi belleğinde oluşturabilmesi için hatırlama simgesi olarak ifade edilen belirli bir kişi, yer ya da olaydan en az biri ile ilişkilendirmesi gerekir. Birey bu ilişkiyi kurarken hatırlama simgelerinin üç temel özelliğinden yararlanır. Bunlar;

- i.** Zaman ve mekâna bağlılık,
- ii.** Bir gruba bağlılık,
- iii.** Kendine özgü bir süreç olarak yeniden kurulabilme özelliğidir (Assmann, 2001:42).

2.2.2 Kültürel Miras

Kültürel miras kimlik ile ilgili bir konudur. Kimlik kişinin kendi hakkında bilinçsizce oluşan algılayışının bilinç düzeyine çıkmasıdır. Toplumsal ve/veya kültürel kimlik olarak adlandırılan aidiyet bilinci, ortak bir simgesel sistemin (dil, din, vb.) kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılımı ile gerçekleşmektedir. Kültürel ve toplumsal kimlik görülebilir, elle tutulabilir bir gerçeklik değildir. Kültürel ve toplumsal kimlik bir grubun yarattığı ve üyelerinin özdeşleştiği bir imgedir (Assmann, 2001:132-140).

Kimliği oluşturan kültürel sistemin parçaları olan maddi ve manevi değerlerin nesiller arasında aktararak sürekliliği sağlanır. Bu sürecin sonunda yer alan nesil için geçmişten gelen bütün değerler kültürel miras olarak tanımlanmaktadır (Howard, 2003:6).

Kültür değişen bir oluşumdur. Değişim bireylerin fiziksel ve/veya psikolojik ihtiyaçlarının mevcut kültürde karşılanamaması durumunda meydana gelir. Toplumda yeni ilkeler, yeni kurumlar ortaya çıkar (Güvenç, 2005:103). Kültürel miras da nesilden nesile geçerken değişebilir, bazı kayıplara uğrayabilir ve bazı yeni yapılar eklenebilir. Bu durum değişen toplumdaki egemen güçlerin amaçları doğrultusunda gerçekleşir. Buradan hareketle miras belirli bir amaç, politika vb. çerçevesindeki tarih olarak ifade edilmektedir (Preucel ve Meskill, 2004:316).

Bazı durumlarda bireylerin belleğinden kültürel sistemlerine ait verilerin tümünün silinmesiyle birlikte kültürel miras bütünü ile yitirilebilir. Bunun sonucunda geçmişle bağ kuramayan, kimliğini kaybeden bir toplum meydana gelir. Bazı durumlarda ise bir kimlik inşa etmek için, mevcut bireylerin bağ kurabileceği bir geçmiş yaratılmaya, miras oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu duruma Fransız Devrimi ile Sanayi Devrimi'nin yarattığı toplumsal dağılımın toplumların uluslaşması ile çözülmesi aşamasında her ulusun bir vatan ve bir geçmiş araması örnek olarak verilebilir (Kaya, 2004:33). Sonuç olarak bireyler kültürel belleğin ve kültürel kimliğin kaybolmaması ya da inşası için miras kapsamındaki geçmişe ait fizik mekân öğeleri ile bağın kurulması amacıyla hatırlama simgelerini mevcut fizik mekânda sürdürür veya toprak altındaki geçmişe ait değerlerini ortaya çıkartır. Böylelikle bir toplumun ya da bir grubun bireyleri arasındaki bağ oluşur. Buradan hareketle kültür kavramının toplumların kendi içlerindeki birlikteliğin kurulmasında, bağın kuvvetlenmesinde bütünleştirici bir rol üstlendiği ifade edilebilir (Güvenç, 2005: 101-103).

2.3 Bölüm Sonucu

Yaşanan paradigma değişimi sonucunda devlet aygıtının yönetim biçimi, planlama disiplininin kente bakışı ve toplumun kültürel mirasa bakış açısı değişmektedir. Ancak bu değişim tezin temel problem tanımını oluşturan kültürel mirasın yitirilmesi sorununun devam etmesini engellememiştir.

Modern toplum sürecinde kültürel mirasın yitirilmesi sorununun kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde oluşturulan yasal ve yönetsel yapılanmalarla çözümlenmesi hedeflenmiştir. Buna rağmen kültürel miras yitirilmiştir. Bunun nedeni ise özellikle ulus devlet kurma süreci kısa ve günümüze yakın olan, dolayısıyla zaman ve mekân konusundaki algılamaları çelişkili ve çatışmalı olan ülkelerde, kültürel mirasın özümsemesinin sorunlu olmasıdır. Ayrıca kültürel miras ulusçu bakış açısıyla değerlendirildiğinde ulusal ve ulusal olmayan, iyi ve kötü, korunması gereken ve korunması gerekmeyen miras ayrımı yapılabilmektedir (Yerasimos, 2003: 53).

Günümüzde ulus devlet sisteminin yerini çoğulcu yaklaşım almıştır. Bu bağlamda UNESCO 2005'teki Kültürel Dışavurumların Çeşitliliğini Korumak ve Değerini Yükseltmek başlıklı konvansiyonda tüm taraf devletlere kültürel çeşitlilik kavramı kapsamında somut ve soyut kültürel miras öğelerinin korunmasına ilişkin tedbirlerin alınması konusunda çağrıda bulunmuştur. Ancak postmodern dönemde de kültürel mirasın yitirilmesi devam etmektedir. Bunun nedeni devlet aygıtının yeni kurumsalcılık yaklaşımı kapsamında kentsel kurulu çevrenin yeniden üretimi sürecinde fizik mekân öğelerini, dolayısıyla kültürel mirası da tüketim maddesi olarak değerlendirerek toplumu oluşturan gruplar ile kendisi arasında bir pazarlık malzemesi biçiminde görmesidir. Özellikle küreselleşme sürecinde kültürel miras ekonomik getiri için bir fırsat şeklinde nitelenmektedir. Dolayısıyla tarihi kentin çekirdeği bir çekim merkezi ve yatırım yapılacak alan sıfatıyla projeler geliştirilmekte, böylelikle kültürel miras yitirilmektedir.

İçinde bulunduğumuz zaman dilimi içerisinde kültürel mirasın yitirilmesi sorununa yeni kurumsal yapılanmalar ile çözüm getirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum parçası olduğumuz postmodern değerler dizisine aykırı bir haldir çünkü sorun kurumsallaşamaktan kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla konuya yaklaşım biçiminin de tekrar gözden geçirilmesi gerekir.

Kültürel mirasın yitirilmesi, daha önce de belirtildiği üzere, postmodern toplumda kentin yeniden üretimi sürecinde müzakere eden ve rol oynayan grupların eylemleri sonucunda olmaktadır. Bu husus günümüzde post-yapısalcı yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır.

Post-yapısalcı yaklaşım yapısalcılığa getirdiği, özellikle toplumsal gelişmeleri yönlendiren ancak tanımlanamayan cansız etkenlerin analiz edilmemesi ya da tanımlanmaması konusundaki eleştirilere temellenmektedir. Post-yapısalcılık 1960-70'lerden günümüze Marksizm ve yapısalcılığın içinden gelişmiş bir yaklaşımdır. Yalnızca güç ve toplumsal sınıfın yapısının ve göstergelerinin değil, bunların sembolik toplumsal ilişkilerinin de vurgulanması gerekliliğini ileri sürmektedir (Alexander, 1990:23). Post-yapısalcı yaklaşım ağ toplumunu oluşturan canlı ve cansız aktörleri tanımlamakta düşünsel bir altyapı sunmaktadır. Bu kapsamda literatürde geliştirilen yöntem ise aktör ağ teorisidir. Aktör ağ teorisine ilişkin açıklama çalışmanın yöntem tartışmasının gerçekleştiği 3. bölümde karşılaştırmalı olarak irdelenmektedir.

3. VARSAYIMLAR, HİPOTEZ, YÖNTEM TARTIŞMASI ve YÖNTEM

Tezin giriş bölümünde de ifade edildiği üzere, bu çalışmanın belirlediği sorun ‘soyut ve/veya somut kültürel mirasın yitirilmesi’dir. Ülkemizde tüm dünyada olduğu gibi bu sorunun mevcut ya da yeni kamu kurumlarının ve konuya ilişkin hukuki yaptırımları da içeren yasal düzenlemelerin oluşturulması yoluyla üstesinden gelinmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Ancak kurumsalcı bakış açısı çerçevesinde, ideal koşullarda soruna çözüm olması beklenen (somut, ölçülebilir) kanunların, kurumların vb. yapılanmaların sorunu çözemediği, tehlikeyi ortadan kaldıramadığı bir gerçektir. Bunun sebebi günümüzdeki karmaşık toplumsal ilişkilerden oluşan aktör ağların yerleşmeleri etkilemesidir. Dolayısıyla düzenli, hiyerarşik ve ideal ilişkisel yapının yerleşmeye etkisini açıklamada etkili olan kurumsalcı yaklaşımın tezin sorun tanımını açıklamada ve analiz etmede yetersiz kalması doğaldır. Buradan hareketle tezin sorun tanımının karmaşık, düzensiz, heterarşik ve ideal çerçevede tanımlanmayan ilişkilerin yerleşmeye etkisini açıklamada ve analiz etmede kullanılan post-yapısalcı yaklaşım çerçevesinde ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

3.1 Tezin Dayandığı Varsayımlar ve Hipotez

Tezin sorun tanımı, çalışmanın giriş bölümünde ifade edildiği üzere, ‘soyut ve/veya somut kültürel mirasın yitirilmesi’ şeklinde belirlenmiştir. Bu sorun tanımı çerçevesinde konunun ele alınış şekli ve araştırmanın yöntemine ilişkin açıklamalar bazı varsayımlara dayandırılmıştır. Bu varsayımlar;

- Soyut ve/veya somut kültürel miras öğeleri kültürel çeşitlilik kavramı çerçevesinde günümüz ve gelecek nesiller için tüm insanlığın ortak değeridir. Bu nedenle korunması gerekir.
- Geçmişteki farklı toplumsal ve/veya kültürel yapıya ait soyut ve/veya somut kültürel miras ile mevcut toplumsal ve/veya kültürel yapı arasındaki ilişki kentsel sosyal coğrafya kapsamında değerlendirilmelidir.
- Günümüz toplumu heterarşik, düzensiz, karmaşık ilişkiler kuran bireylerin oluşturduğu ağlar biçiminde karşımıza çıkmaktadır.
- Eylemde bulunan beşeri ya da beşeri olmayan aktörler ile bu aktörlerin oluşturduğu ağların öngörülemez, ölçülemez, heterarşik, düzensiz ve karmaşık ilişkileri ile bu ilişkilerin yerleşmeye, kültürel mirasa vb. soyut ve/veya somut olgulara etkileri nitel araştırma yöntemi ile ele alınmalıdır.
- Nitel araştırma yöntemleri nicel araştırma yöntemleri gibi bilimsel geçerliliğe sahiptir.

Tez kapsamında sınanan hipotez ise ‘soyut ve/veya somut kültürel mirasın kent toprağından üretilen gelirin oluşumunu ve paylaşımını hakimiyeti altında bulunduran aktör ağın kentteki uygulamaları sonucunda yitirildiğı’ biçiminde ifade edilebilir. Bu noktada ‘soyut ve/veya somut kültürel mirasın yitirilmesi’ bağımlı değışken, ‘aktör ağın kentteki uygulamaları’ ise bağımsız değışken olarak nitelenebilir.

3.2 Yöntem Değerlendirmesi

Kültürel mirasın yitirilmesini açıklayan ve/veya önlemeyi amaçlayan çalışmalarda farklı bakış açıları ve belirlediğı sorun tanımını kapsamında farklı yöntemler izlenmektedir. Bu durumu ortaya koyabilmek için fiziki ve sosyal mekânın değışimini açıklayan yaklaşımlardan ikisinin izledikleri iki farklı yöntemi irdelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu yöntemler;

- i. Kurumsalcılık değışken dizisi çerçevesinde izlenen yöntem ve güncel tartışma konularından biri olan ve anlaşılmaya çalışılan ‘alan yönetimi’ ve ‘yönetim planı’ kavramları,
- ii. Post-yapısalcı değışken dizisi çerçevesinde izlenen yöntem olan aktör ağ teorisidir.

3.2.1 Alan Yönetimi ve Yönetim Planı

UNESCO 1972 yılında Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Konvansiyon) başlıklı toplantıyı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda alınan kararlar;

- i. Kültürel ve doğal mirasın tanımının yapılması *

* Dünya Kültür ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Konvansiyon’unda kültürel ve doğal mirasın tanımları ağığında yer almaktadır.

Kültürel Miras

Anıtlar: Mimari çalışmalar, anıtsal heykel ve resim çalışmaları ya da bir arkeolojik doğanın yapısı, yazıt, mağara yerleşmeleri ve bu özelliklerin birleşimi; bunların tarihsel, sanatsal ya da bilimsel bakış açısına göre benzersiz evrensel değışken olması.

Yapı grupları: Ayrı ya da birleşik yapıların grupları; mimarilerinden, homojenliğinden ya da peyzaj/görünüm içindeki yerinden dolayı tarihsel, sanatsal ya da bilimsel bakış açısına göre benzersiz evrensel değışken olması.

Alanlar: Arkeolojik alanları da içeren insanoğlunun çalışmaları ya da doğa ve insanoğlunun birleşik çalışmaları; tarihsel, estetik, antropolojik ya da etnolojik bakış açısına göre benzersiz evrensel değışken olması.

Doğal Miras

Fiziki ve biyolojik ya da bunun gibi oluşumları içeren doğal özelliklerin estetik ve bilimsel bakış açısına göre benzersiz evrensel değışken olması.

Jeolojik ve fizyografik oluşumlar ile soyu tükenmekte olan hayvan ve bitkilerin yaşam alanlarını içeren alanların bilim ve koruma bakış açısına göre benzersiz evrensel değışken olması.

Doğal alanlar ya da tam olarak tanımlanmış doğal alanların bilim, koruma veya doğal güzellik bakış açısına göre benzersiz evrensel değışken olması.

- ii. Kültürel ve doğal mirasın ulusal ve uluslararası ölçekte korunması,
- iii. Dünya kültürel ve doğal mirasının korunması için hükümetlerarası komite kurulması,
- iv. Dünya kültürel ve doğal mirasının korunması için fon kurulması,
- v. Uluslararası yardım için koşulların oluşturulması ve hazırlıkların yapılması,
- vi. Eğitim programlarının hazırlanmasıdır.

Alınan kararlar doğrultusunda UNESCO'nun ve taraf devletlerin dünya miras alanlarına ilişkin mevcut uluslararası ve ulusal kurumsal yapılanmayı iyileştirmeyi ve/veya yeni bazı kurumlar oluşturmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Dünya Miras Komitesi bu kurumlara örnek olarak verilebilir. Bu noktada dünya miras alanlarının korunmasında yeni kurumların etkin olacağı, korumanın bu kurumlar eliyle sağlanabileceğinin varsayıldığı düşünülebilir.

UNESCO'nun 1972 yılında düzenlediği Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Konvansiyon başlıklı toplantıda alınan kararlardaki soyut düşünceleri somutlaştırmak amacıyla, 1999 yılında Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (Dünya Miras Konvansiyonunun Uygulanması için Uygulamaya Yönelik Operasyonel İlkeler) belgesini yayınlamıştır. Bu belge;

- i. Dünya mirası ilanı için ölçütlerin özenle hazırlanması,
- ii. İzlenecek yol haritasının belirlenmesi,
- iii. Belirli bir alanın dünya mirası olarak ilanı için değerlendirmenin nitelikli uzmanlar ve uzman hakemler tarafından yapılmasının hedeflenmesi

konuları çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu çerçevede hazırlanan belge incelendiğinde; UNESCO'nun bir mirasın dünya mirası olarak ilan edilebilmesi, dünya miras listesinde bulunan bir mirasın Dünya Miras Komitesi tarafından denetlenebilmesi vb. hususlarda yeni ölçütler ve koşullar belirlediği anlaşılmaktadır. 'Alan yönetimi' ve 'yönetim planı' kavramlarına dayalı olgularda kültür varlığının dünya mirası olarak ilan edilmesi de yeni koşullar içerisinde yer almaktadır.

UNESCO 1999 yılından günümüze geçerli olan, uygulamaya yönelik ilkeler kapsamında dünya mirası olarak kabul başvurularında yönetim planının hazırlanmasını zorunlu bir koşul olarak benimsemektedir. 1999 yılı öncesinde ilan edilen dünya mirası kapsamındaki anıtlar, alanlar vb. için dünya miras listesinde kalabilmek için miras alanlarında alan yönetiminin kurulması ve yönetim planının yapılması yerine getirilmesi zorunlu koşullar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde dünya miras listesinde, ikisi doğal ve kültürel alan (karma alan), yedisi kültürel alan olmak üzere, dokuz miras alanı bulunmaktadır*. Bu miras alanlarının tümü 1999 yılı öncesinde dünya miras listesine girmeye hak kazanmıştır. Bunun haricinde 1994 yılından iki miras alanı, 2000 yılından on altı miras alanı, 2009 yılından da beş miras alanı olmak üzere günümüzde toplamda yirmi üç miras alanı UNESCO geçici listesinde olup henüz bazı belgelerin hazırlanamaması nedeniyle dünya miras listesinde yer almamaktadır**.

* Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin UNESCO dünya miras listesinde bulunan miras alanları aşağıda yer almaktadır. Bunlar;

- İstanbul'un Tarihi Alanları (Kültürel Miras Alanı)
- Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Karma Miras Alanı)
- Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası (Kültürel Miras Alanı)
- Hattuşa (Boğazköy) – Hitit Başkenti (Kültürel Miras Alanı)
- Nemrut Dağı (Kültürel Miras Alanı)
- Xanthos (Kültürel Miras Alanı)
- Pamukkale (Karma Miras Alanı)
- Safranbolu (Kültürel Miras Alanı)
- Truva (Kültürel Miras Alanı) (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010) (<http://www.kultur.gov.tr>, 2010).

** Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin UNESCO dünya miras listesinde bulunan miras alanları aşağıda yer almaktadır. Bunlar;

- Selimiye Cami ve Külliyesi (16. yy)
- Bursa ve Cumalıkız Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri (13. yy. 15. yy)
- Konya Selçuklu Başkenti
- Alanya Kalesi ve Tersanesi
- Selçuk Kervansarayları Denizli – Doğubeyazıt Güzergahı (13. yy)
- Ishakpaşa Sarayı (17. yy)
- Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri (17. yy – 19. yy)
- Diyarbakır Kalesi ve Surları (12. yy)
- Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (13. yy)
- Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (12. yy – 13. yy)
- Sümela Manastırı (5. yy – 19. yy)
- Alahan Manastırı (7. yy)
- St. Nicholas Kilisesi (7. yy – 8. yy)
- St. Paul Kilisesi, St. Paul's Kuyusu ve Çevresi
- Kekova
- Güllük Dağı – Termessos Milli Parkı
- Karain Mağarası
- Efes
- Likya Uygarlığı Antik Kentleri

Geçici listede olan miras alanları; için henüz yukarıda belirtilen koşullar yerine getirilerek dünya miras listesine alınamamış olmasının nedenlerinin başında miras alanlarına ilişkin alan yönetim yapılanmasının kurulması ve yönetim planının hazırlanması koşulunun yerine getirilmemesi gelmektedir.

Türkiye alan yönetimi ve yönetim planı konularına ilişkin ilk çalışmasını dünya miras listesinde bulunan Hierapolis karma miras alanı için 2002 tarihli yönetim planı ile yapmıştır. Ancak bu plan dönemin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmamıştır. Ülkemizde alan yönetimi ve yönetim planı kavramlarının ikinci kez gündeme gelmesi ise dünya miras listesinde yer alan İstanbul'un Tarihi Alanları'nın tehlike altındaki miras alanı listesine alınma tehdidiyle karşılaşması sürecine rastlamaktadır. Bu süreçte Türkiye'de 2004 yılında 'alan yönetimi' yapılanmasının kurulması ve yönetim planının yapımına ilişkin kanun, 2005 yılında ise kanuna ilişkin yönetmelik düzenlemesi gerçekleştirilmiştir*. Bununla birlikte

-
- Aphrodisias Arkeolojik Alanı
 - Perge Arkeolojik Alanı
 - Sagalassos Arkeolojik Alanı
 - Çatalhöyük Neolitik Yerleşmesi (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010).

* Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yasama organınca 1983 tarihinde 2863 sayılı 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nu kabul etmiştir. Bu kanun 2004 yılında alan yönetimi ile ilgili konuları da içerecek biçimde 5226 sayılı 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun' ile birlikte yeniden düzenlenmiştir. Yönetim alanı ve yönetim planı ile ilgili düzenleme 5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı kanunun 3. maddesinin ek 1. maddesinde ele alınmıştır. Bu maddede yönetim alanı

“ ‘Yönetim alanı’; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.”

şeklinde ifade edilmiştir. Yönetim plânı;

“ ‘Yönetim plânı’; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır.”

biçiminde açıklanmıştır. 5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı kanunun 17. maddesinin ek 2. maddesinde 'alan yönetimi, müze yönetimi ve anıt eser kurulu' başlığında alan yönetimine ilişkin düzenleme yer almaktadır. Bu maddede alan yönetiminin kurulu, alan yönetimi kurulunun yapısı (alan başkanlığı, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu), yönetim planının hazırlanması ile ilgili hususlar belirtilmiştir (5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004). Bunun yanısıra yönetim alanı 2005 tarihli 'Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' de kanunda belirtilen ilkelerin uygulanmasına yönelik oluşturulmuştur. Bu yönetmelikte alan yönetimi olgusunun hedefleri, yönetim alanının belirlenmesi, yönetim plânının hazırlanması, değerlendirilmesi, onaylanması ile yönetim planının uygulanması ve denetlenmesi konuları ile bu konularda yetkili kurum ve kişileri açıklamıştır. Bunun yanısıra alan yönetimi birimlerinin (alan başkanlığı, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu ile ihtiyaç halinde kurulabilecek denetim birimi) kuruluş ve görevlerine ilişkin tanımları gerçekleştirmiştir (Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005).

2004 yılından günümüze kadar geçen zaman diliminde alan yönetimi ve yönetim planı kavramları, başta bilim çevrelerinde olmak üzere henüz ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından tartışılma ve anlaşılma aşamasındadır. Bu durum konuya ilişkin yapılan çalışmalarda ve toplantılarda alan yönetimi ve yönetim planı olgularının yeterince anlaşılmadığı gözlemleri ile sabittir. Buradan hareketle dünya mirasının korunmasında özellikle UNESCO tarafından önemli bir yöntem olarak görülen ‘alan yönetimi’ ve ‘yönetim planı’ hususlarının açıklanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

3.2.1.1 Literatürde Alan Yönetimi ve Yönetim Planı

UNESCO dünya kültür mirası listesinde kültürel ve doğal miras kapsamında insan eli ile yapılmış ya da doğal fiziki ögeler yer almaktadır. Bu fiziki miras öğelerinin tahribatı ve/veya yitirilmesi ile ilgili doğal ve doğal olmayan nedenler bulunmaktadır. Afetler (doğal ve doğal olmayan), toplumsal yapıdaki değişim, fiziki miras öğesini oluşturan malzemenin yıpranması vb. konular bu duruma örnek olarak verilebilir. UNESCO birbiriyle ilişkili tüm bu konuları birlikte analiz etme, değerlendirme ve çözüm üretme aşamalarını eşgüdüm içinde ele alabilmek için dünya miras alanlarında 1999 yılında benimsediği uygulamaya yönelik ilkeler kapsamında yönetim planı kavramı çerçevesinde bir kurumsal yapılanma önermiştir.

Literatürde mirasın yönetilmesi ile ilgili birden fazla yayın bulunmaktadır. Herb Stovel’in 1998 yılında özellikle doğal ve doğal olmayan afetleri yönetme ile ilgili hazırladığı ‘Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage’ (Tehlikeye Hazırlık: Dünya Kültür Mirası için Yönetim El Kitabı), Arthur Pedersen’in 2002 yılında mirası etkileyen bir diğer konu olan miras alanlarındaki turizmi yönetme ile ilgili yayınladığı ‘Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Managers’ (Dünya Miras Alanlarındaki Turizmi Yönetmek: Dünya Miras Yöneticileri için Uygulanabilir El Kitabı) gibi kaynaklara ulaşılabilir. Bunun yanısıra UNESCO’nun 2010 Mayıs ayında internet sitesinde yayınladığı ‘Management Plans and the World Heritage Convention: A Bibliography’ (Dünya Miras Konvansiyonu ve Yönetim Planlarına İlişkin Yayın Listesi) başlıklı belgede de yönetim planı ve örnek yönetim planlarına ilişkin yayın listesi bulunmaktadır. Miras yönetiminin yanısıra doğal çevrenin korunması gibi farklı olgular bütününde de alan yönetimi gerçekleştirilmektedir. Ramsar’ın 1993 yılında kabul ettiği ve 2000 senesinde Ramsar El Kitabı 8’de yayımlanmış olan ‘Ramsar Alanları ve Diğer Sulak Alanlar İçin Yönetim Planlaması Rehberi’ çerçevesinde sulak alanların yönetimi ve bu alanlara yönelik hazırlanması öngörülen yönetim planı bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ancak dünya miras alanlarına ilişkin alan yönetimi ile yönetim planı kavramlarını bilimsel

açından açıklayan yayın 1993 yılında Sir Bernard Feilden ve Jukka Jokilehto tarafından ‘Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites’ (Dünya Kültür Miras Alanları için Yönetim İlkeleri) başlıklı kitaptır. Dolayısıyla bu bölümde alan yönetimi ve yönetim planı kavramları bu yayın çerçevesinde ele alınmıştır*.

Bir alanın dünya miras alanı olarak ilan edilmesi, alanda bazı değişimleri de beraberinde getirebilir. Örneğin, alandaki artan ziyaretçi sayısına koşut olarak yeni hizmet, ticaret vb. faaliyetlerin oluşmasına neden olabilir. Bağlı olarak alanda özellikle yasal olmayan ve ortadan kaldırılması yıllar sürebilecek alışveriş vb. mekânlar kısa süre içerisinde yapılabilir. İyi niyetli ama kontrolsüz devlet yatırımları (örneğin aşırı restorasyon çalışmaları) ile alanın görünümüne ve dokusuna zarar verilebilir. Bu noktada dünya miras alanına ilişkin bu değişim sürecinden kimin ya da hangi kurumun sorumlu olması gerektiği sorusu önem kazanmaktadır. Buna yanıt dünya mirasına zarar vermeden uygulamaları doğru yönlendirebilecek bir kurumun geliştirilmesi olabilir. Bu kurum uluslararası alanda ‘Alan Komisyonu’** (Alan Yönetimi) olarak ifade edilebilir (Feilden ve Jokilehto,1993:6).

Alan yöneticisi ve alan yönetimi alanın sınırları içerisinde yapılacak altyapı uygulamalarından, alandaki bir ziyaretçinin kazaya uğramasından, alanda motorlu ve motorsuz taşıtlar için otopark ayrılmasından, alanı etkileyebilecek doğal ve doğal olmayan felaketlerden ya da bunlara karşı hazırlık yapmaktan, alanın içindeki güvenlikten (güvenliği sağlamakla yükümlü ilgili kurumlarla işbirliği yaparak), alan yönetimi kurumunda çalıştırılacak idari, bilimsel vb. kadrolar ile bu kadroların maaşlarının belirlenmesinden, alanda yapılması planlanan müdahaleler için ayrılan bütçeyi yönetmekten vb. konulardan oluşan geniş bir sistemden sorumludur. Buradan hareketle alan yönetimi kent yönetimi olgusunun dünya miras alanlarında uygulanması biçiminde düşünülebilir (Feilden ve Jokilehto,1993:6).

Alan yönetimi dünya miras alanı için koruma ve yönetme görevi üstlenmektedir. Bununla birlikte yönetimin kurumsal yapısının taraf devletin ulusal yasal ve yönetsel dokusuna uygun olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Örneğin yönetim bir taraf devlette bir kurumsal birimin alt birimi biçiminde görev yaparken farklı bir taraf devlette ayrı bir kurumsal birim olarak görev yapabilir. Bu görevi yaparken koruma etiğine, Venedik Tüzüğü gibi UNESCO’nun

* Ülkemizde de dünya miras alanlarının yönetimi ve bu alanlara yönelik yönetim planı oluşturulması ile ilgili başta yüksek lisans tezleri olmak üzere yayınlar mevcuttur. Bu çalışma kapsamında Türkiye’de alan yönetimi kapsamında incelenen yayınlara tezin kaynak listesinde yer verilmiştir.

** Bölüm 3.2.1.1’de ‘Alan Komisyonu’ biçimindeki ifadelendirme Feilden ve Jokilehto’nun Dünya Kültür Miras Alanları için Yönetim İlkeleri başlıklı yayınındaki nitelemedir. Ülkemizde ‘Alan Komisyonu’ ‘Alan Yönetimi’ biçiminde ifade edilmektedir.

uluslararası tavsiyelerine ve ilkelerine uygun yönetim ilkelerinin benimsenmesi gereklidir (Feilden ve Jokilehto,1993:7-8).

Alan yönetiminin görevini yerine getirirken sorumlu olduğu konuları içeren bir plan yapma ihtiyacı duyması kaçınılmazdır. Yönetim planı olarak ifadelendirilen planın temelde alanla ilgili fiziki ve kültürel özellikleri, alanı etkileyen mevcut imar planı çalışmasını, mali ve idari çalışmalarla, alanda yapılması hedeflenen projeler vb. konuları içermesi beklenmektedir. ‘Yönetim planı’ olarak ifadelendirilen bu planın Feilden ve Jokilehto tarafından önerilen kurgusu çalışmanın ekler bölümünde yer almaktadır (Ek 1) (Feilden ve Jokilehto,1993:38).

3.2.1.2 Dünyadaki Alan Yönetimi ve Yönetim Planı Uygulamaları Örnekleri

UNESCO dünya miras listesinde Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Konvansiyonu onaylayan yüz seksen altı taraf devlete ait sekiz yüz doksan adet miras alanı yer almaktadır (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010). Bu çalışma kapsamında hem araştırmacının bildiği yabancı dil hem de çalışmanın sınırları gözönüne alındığında UNESCO dünya miras listesindeki bütün miras alanlarına ilişkin alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarını inceleme olanağı bulunmamaktadır. Ancak farklı ülkelerdeki bazı uygulamaları inceleyerek dünyadaki farklı ülkelerin alan yönetimi ve yönetim planı anlayışları hakkında fikir edinilebilir. Buradan hareketle dört farklı kıtada bulunan Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda, Avustralya ve Güney Afrika devletlerinin konuyla ilgili yaklaşımları alan yönetimi, yönetim planı ve yasal statü konularının seçilen örnekler kapsamında ele alınması hedeflenmiştir. Tezin alan çalışması konusunun İstanbul Tarihi Yarımada olmasından hareketle bu örnekler özellikle yerleşim alanlarından seçilmeye çalışılmıştır.

Ele alınan örnekler çalışmanın yalnızca Anglosakson bakış açısını yansıttığı izlenimini yaratabilir. Bu nedenle hem Kıta Avrupası’ndaki hem de Asya Kıtası’ndaki ülkelerin miras alanlarına ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda Kıta Avrupası’nda bulunan ve Birgitta Ringbeck’in Management Plans for World Heritage Sites (Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planları) isimli yayınının eklerinde yer alan yönetim planı örneklerine ulaşılmıştır*. Ancak ülkelerin dünya miras alanlarındaki yönetim ve yönetim planı uygulamalarını anlayabilmek için devletlerin yasal mevzuatı ile miras alanlarından örnek yönetim planlarının birlikte incelenmesi gerekir. Federal Almanya ve Federal Avusturya

* Birgitta Ringbeck’in Management Plans for World Heritage Sites (Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planları) isimli yayınının eklerinde hem yerleşme özelliği gösteren hem de yönetim planı İngilizce’ye çevrilerek yayınlanan Regensburg ve Graz kentleri için hazırlanan yönetim planlarının içerikleri tezin ekler bölümünde yer almaktadır.

Cumhuriyetleri'nin yasaları araştırmacının bildiği yabancı dilin İngilizce ile sınırlı olması nedeniyle etüt edilememiştir. Bu sebepten Federal Almanya Cumhuriyeti ve Federal Avusturya Cumhuriyeti alan yönetimi ve yönetim planı yaklaşımları bu çalışmada yer almamaktadır. Ayrıca Çin, Rusya Federasyonu gibi Asya Kıtası'nda bulunan ülkelerin miras alanlarına ilişkin yönetim planları, yasal ve yönetsel mevzuat hem literatürden hem de yönetim planı örneklerinin bulunabileceği düşünceyi ile İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı'ndan araştırılmıştır*. Fakat Asya Kıtası'yla ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Dolayısıyla alan yönetimi ve yönetim planı uygulamaları örnekleri Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda, Avustralya, Güney Afrika, Almanya ve Avusturya ülkelerinden örneklerle sınırlı kalmıştır.

i. Amerika Birleşik Devletleri Örneği

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) UNESCO dünya miras listesinde kayıtlı yirmi miras alanı bulunmaktadır. Bunlardan sekizi kültürel, on ikisi doğal miras alanıdır. Bu kültürel miras alanlarından dördü arkeolojik alan, üçü anıt yapı ve biri yerleşme özelliği göstermektedir (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010). Yerleşme özelliği gösteren miras alanının yönetim planı 1985 yılında hazırlanmış olup planı güncelleme çalışmaları devam etmektedir (<http://www.nps.gov/history/worldheritage/fort.htm>, 2010). 1985 yılında hazırlanan yönetim planına da ulaşılamamıştır.

ABD'nin konuya ilişkin yaklaşımını anlayabilmek için; miras alanlarından sorumlu National Park Service – NPS Ulusal Park İdaresi'nin hazırladığı Management Policies – 2006 (Yönetim Politikaları – 2006) başlıklı yayın ile dünya miras alanlarında yer alan biri kültürel (Mese Verde Ulusal Parkı) biri doğal (Yellowstone Ulusal Parkı) olmak üzere iki alan hakkında hazırlanan yönetim planları incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) miras alanlarındaki yönetim yapısı ve yönetim planı ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

* Yapılan araştırmalar sonucunda dünyadaki farklı miras alanları için hazırlanmış olan yönetim planları ile ilgili örneklerin Birgitta Ringbeck'in Management Plans for World Heritage Sites (Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Planları) isimli kitabın eklerinde yayınlandığı anlaşılmıştır. Bunun dışında bir yayına rastlanmamıştır. Bu konuda İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı ile yapılan görüşmede İstanbul Sit Alanları Başkanlığı'nın da aynı yayına ulaştığı bunun dışındaki yönetim planı örneklerini miras alanlarının internet sayfalarından edindiklerini şifai olarak ifade edilmiştir. Buradan hareketle tez çalışmasında seçilen örneklerde de aynı yöntem benimsenmiştir. Farklı miras alanları için oluşturulan internet sayfalarındaki dijital ortamda sunulan yönetim planları elde edilmiştir. Bunun haricinde incelenen örneklerin bağlı oldukları yasal düzenlemelere ilişkin hukuki bilgiler de yine sanal düzlemde yayınlanan belgelerden edinilmiştir. Sonuç olarak farklı ülkelere ait yönetim planı ve yasal düzenlemelere ilişkin ülkemizde basılı bir kaynağa erişilemediğinden incelenen örneklerle ilgili dijital belgeler internet aracılığıyla sağlanmıştır.

- ABD’nde dünya miras listesinde bulunan alanları için yeni bir kurum ya da yapılanma kurgulanmadığı anlaşılmaktadır. Bu alanların yönetimi mevcut bir kurum olan ABD İçişleri Bakanlığı’na bağlı Ulusal Park İdaresi tarafından gerçekleştirilmektedir. Miras alanları Ulusal Park İdaresi’ne bağlı alanda kurulan birimlerde görevli kadrolar tarafından yönetilmektedir.
- ABD’nde miras alanları için literatürde yer aldığı gibi bir yönetim planı bulunmamaktadır. Bunun yerine Ulusal Park İdaresi tarafından birbirini sıradüzen içinde takip eden planlar yapılmaktadır. Bu planlar;
 - a. **General Management Plan (Genel Yönetim Planı) (GMP):** Genel Yönetim Planı alana ilişkin uzun erimli hedefleri içeren geniş kapsamlı bir belgedir. GMP doğal ve kültürel mirasın önemini anlaşılması ve sürdürülmesi için alandaki gelişmelere yönelik uygun koşulları ve yönetim etkinliklerini tanımlayan bütüncül bir yönetim planıdır.
 - b. **Program Management Plan (Program/İzence Yönetim Planı) (PMP):** GMP’nı çerçevesinde doğal ve kültürel mirasın sürdürülmesi için belirlenen stratejilerle ilgili detaylı izence bilgileri içeren plandır.
 - c. **Strategic Plan (Stratejik Plan):** Şehir planlama disiplinde iletişimsel planlama kavramı kapsamında ele alınan stratejik plandan içerik olarak farklı bir anlayışa sahip olan yönetim kavramı çerçevesinde değerlendirilen stratejik plan beş yıl için hazırlanan belgelerdir. Ulusal Park İdaresi tarafından düzenlenen ve mirasın yakın gelecekteki mirasın durumunu, bu duruma ilişkin yönetimin hedefleri, ziyaretçiler ya da kullanıcılar ile ilgili koşulları, yönetim kadrosu ve mirasın korunması için ekonomik kaynak yaratılması gibi konuların tanımlandığı bir belgedir.
 - d. **Implementation Plan (Uygulama Planı) (IP):** Doğal ve kültürel mirasın sürdürülmesinde uzun erimli hedeflerin başarıya ulaşması için üst planlarda yer alan hedefler doğrultusunda yapılması gereken eylemleri detaylı bir şekilde tanımlayan bir plandır.
 - e. **Annual Performance Plan (Yıllık Çalışma Planı):** Alana ilişkin yıllık hedefler kapsamında yapılacak işleri tanımlayan çalışma planıdır.
 - f. **Annual Performance Report (Yıllık Çalışma Raporu):** Yıllık hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını ortaya koyan raporlardır.

Bu planların uygulanmasından Ulusal Park İdaresi'nin alanı yönetmek için atadığı yöneticiler ile birden fazla miras alanını içeren bölgelerin yöneticileri sorumludur. Buna ek olarak alan ve bölge yöneticileri miras alanlarında yönetim kararı alma yetkisine yasal olarak sahiptir (NPS Management Policies, 2006: 22-23)*.

- Yönetim planları uyulması zorunlu belge niteliğindedir. Yönetim planlarının yasal statüsü ABD yasalarının 16. başlık olan koruma ile ilgili yasanın birinci bölümü ile mevzuata yapılan 1271-1287 ya da 1244 sayılı eklerle tanımlanmıştır (NPS Management Policies, 2006: 24).
- Bazı uygulamalarda yönetim planları çevresel etki değerlendirme çalışmalarına yardımcı bir belge niteliğindedir. Bu duruma Mese Verde Ulusal Parkı için 2004 yılında hazırlanan Far View Lodging Rehabilitation / Replacement of Facilities Environmental Assessment and Assessment of Effect (Gözlem Konaklama Yapısının İşlevlerinin Sağıklaştırılması / Değiştirilmesi ile ilgili Çevresel Değerlendirilmesi ve Etkinin Değerlendirilmesi) başlıklı çalışma örnek olarak gösterilebilir.
- Bazı uygulamalar da farklı başlıklar çerçevesinde ele alınmaktadır. Bunlar iş planları, miras alanında yaşayan bitki ya da hayvan türlerinin devamlılığının sağlanmasına ilişkin yönetim planları, hem alanla hem de alanı yöneten birim ile ilgili stratejik planlardır. Buna Yellowstone Ulusal Parkı için farklı amaçlar için hazırlanan yönetim planları örnek olarak verilebilir. Bu planlar;
 - a. Yellowstone Ulusal Parkı Stratejik Planı,
 - b. Yellowstone Ulusal Parkı Çalışma Planı,
 - c. Yellowstone Ulusal Parkı'ndaki Yabani Bitki Örtüsünün Yönetim Planı,
 - d. Montana Eyaleti ve Yellowstone Ulusal Parkı için Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Bizon Yönetim Planı'dır.

* Bu noktada seçilen örnek alanların bulunduğu eyaletlerdeki üniversitelerin kütüphanelerine internet aracılığıyla bağlanılarak yönetim planı ile ilgili katalog taraması yapılmıştır. Katalog taramasının yapılmasının amacı Ulusal Park İdaresi'nce hazırlanan Yönetim Politikaları – 2006 başlıklı yayında tanımlanan ve yukarıda ele alınan planların ismiyle anılan basılı kaynağın olup olmadığının sorgulanmasıdır. Bu sorgulamanın sonucunda ulaşılan bilgi ABD'nde mirasın yönetimi Yönetim Politikaları – 2006 isimli belgede yer alan plan başlıkları çerçevesinde yapıldığıdır. Bununla ilgili olarak bazı yönetim planlarının isimleri aşağıda sıralanmıştır.

- Final general management plan amendment, environmental impact statement: Dayton Aviation Heritage National Historical Park, Dayton, Ohio,
- Final general management plan, environmental impact statement: Glacier National Park : Waterton-Glacier International Peace Park, the world's first international peace park, a world heritage site.

- Yönetim planlarının içeriği alanın niteliği ve yönetimin alanda tanımladığı konu doğrultusunda değişmektedir. Buna örnek olarak gösterilebilecek yönetim planı içerikleri tezin ekler bölümünde yer almaktadır.

ii. Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda Örneği

Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'da UNESCO dünya miras listesinde yirmi sekiz miras alanı bulunmaktadır*. Bunlardan yirmi üçü kültürel, dördü doğal ve biri karma miras alanıdır. Kültürel miras alanlarından altısı arkeolojik alan, onu anıt yapı ve yedisi yerleşme özelliği göstermektedir (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010). Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'nın dünya miras listesinde bulunan kültürel miras alanlarından yerleşme özelliği gösteren üç alan incelenmiştir. Bunlar Edinburgh, Liverpool ve Bath kentleridir. Bu üç miras alanına ilişkin The Old and New Towns of Edinburgh World Heritage Site Management Plan (Edinburgh'un Eski ve Yeni kentleri Dünya Miras Alanı Yönetim Planı – Edinburgh Yönetim Planı), Liverpool - Maritime Mercantile City World Heritage Site Management Plan (Liverpool – Deniz Ticaret Kenti Dünya Miras Alanı Yönetim Planı – Liverpool Yönetim Planı), City of Bath World Heritage Site Management Plan (Bath Kenti Dünya Miras Alanı Yönetim Planı – Bath Yönetim Planı) yönetim planları ve alan yönetimi uygulamaları incelendiğinde;

- Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'nın dünya miras listesinde bulunan miras alanları mevcut kent yönetim kurumu olan kent konseylerinin içindeki çeşitli idari bölümlerce ya da bu bölümlerin alt birimlerinde yönetilmektedir (<http://www.ewht.org.uk/Home.aspx>, 2010) (Edinburgh Yönetim Planı, 2005) (Bath Yönetim Planı, 2003) (Liverpool Yönetim Planı, 2003) (<http://www.culture.gov.uk/ukwhportal/links.htm>, 2010)**. Alan yönetiminin yeni bir kurumsal yapı yerine mevcut kurumsal sistem tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.
- Miras alanları kent konseylerince atanan kişiler tarafından yönetilmektedir. Ancak yönetim anlayışı eş güdümü sağlama amacını taşımaktadır. Bu nedenle bazı miras alanlarının yöneticileri sorumlu kişi, eş güdümcü biçiminde nitelenmektedir. Bazı miras alanlarında ise alan yöneticileri çalıştıkları kurumların isimleri ve o kurumdaki unvanlarıyla görev yapmaktadır (<http://www.culture.gov.uk/ukwhportal/links.htm>, 2010).

* UNESCO dünya miras alanları listesinde İngiltere, İskoçya, Galler, İrlanda, Kuzey İrlanda ülkeleri Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda başlığı altında ele alınmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da aynı altbaşlık kullanılmıştır.

** Yerleşim alanı özelliğine sahip miras alanlarında (Bath, Liverpool vb.) alan yönetiminin kent konseylerinin çevre ve planlama bölümlerinde koruma ve kentsel tasarım birimlerinde; tek bina özelliğine sahip miras alanlarında (saray vb.) müze veya saray yönetimleri tarafından gerçekleştirilmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

- Miras alanları için üretilen yönetim planlarını kent konseylerince atanan yönetici, yine kent konseylerince oluşturulan dünya miras yönlendirme grubu*, özel ve/veya kamu kurumları vb. kurumlar eşgüdüm içinde hazırlamaktadır. Yönetim planının onaylanması kent konseyleri ile Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir. Yönetim planının uygulanmasından alan yöneticisi (eş güdümcü, sorumlu kişi vb. şekilde de nitelenmektedir) sorumludur. Kentlerin dünya miras yönlendirme grupları ise yönetim planının hazırlanması ve uygulanması süreçlerine katkı koymak ve denetlemekle yükümlüdür (<http://www.ewht.org.uk/Home.aspx>, 2010) (Edinburgh Yönetim Planı, 2005) (Bath Yönetim Planı, 2003) (Liverpool Yönetim Planı, 2003).
- Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'daki yasal ve yönetsel mevzuat kapsamında yönetim planları emredici belge niteliği taşımamaktadır. Dünya miras alanlarında yasal olarak geçerli olan yerel planlardır. Yönetim planları yerel planlama sürecinde dünya miras alanları ile ilgili toplumsal farkındalığı arttırmayı amaçlayan, alanın korunmasını, dünya miras alanlarının değerini arttırmayı hedefleyen, yerel planlara ek olabilecek stratejik öneme sahip planlardır. Planlama, eğitim, ulaşım, toplumsal yaşam ve turizm gibi konuları içeren yönetim planları dünya miras alanlarında gerçekleşen yerel planlama çalışmalarına yön veren bir belge niteliğindedir (<http://www.ewht.org.uk/Home.aspx>, 2010) (Edinburgh Yönetim Planı, 2005) (Bath Yönetim Planı, 2003) (Liverpool Yönetim Planı, 2003).

iii. Güney Afrika Cumhuriyeti Örneği

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde UNESCO dünya miras listesinde sekiz miras alanı bulunmaktadır. Bunlardan dördü kültürel, üçü doğal ve biri karma miras alanıdır. Kültürel miras alanlarından üçü arkeolojik alan, diğeri ise Nelson Mandela'nın da hapis edildiği cezaevinin bulunduğu, toplumdan dışlanan gruplar için hastane ile askeri birimlerin yer aldığı, günümüzde ise açık hava müzesi biçiminde kullanılan bir adadır (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010). Miras alanlarından hiçbiri yerleşme özelliğine sahip değildir.

Güney Afrika Cumhuriyeti dünya miras alanlarındaki yönetimi kurallar çerçevesinde gerçekleştirmek amacıyla Dünya Miras Konvansiyonu'nu ulusal yasal sistemine Dünya Miras Konvansiyon Yasası başlığı ile uyarlamıştır. Alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarındaki Güney Afrika Cumhuriyeti örneğinin bu yasadaki hareketle ele alınması

* Bu duruma örnek olarak Bath kenti için oluşturulan Dünya Miras Yürütme Kurulu (World Heritage Steering Group) örnek olarak gösterilebilir. Kurul İngiliz Miras Kurumu, Bath & North East Somerset Kent Konseyi, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı, ICOMOS İngiltere, Ulusal Vakıf, Bath Yerleşimci Birliği Federasyonu, Bath Ticaret Odası, Bath Koruma Vakfı, Bath Üniversitesi, Bath Turizm Bilgi Bürosu, Bath Mütevelli Heyeti ve Avon Local Council Association (Yerel İdari Konsey Birliği) (ALCA)'den oluşmaktadır.

hedeflenmiştir. Bunun yanısıra Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki dünya miras alanlarına ait yönetim planı içerikleri bu çalışmanın eklerinde yer almaktadır. Dünya Miras Konvansiyon Yasası (DMKY) incelendiğinde;

- Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dünya miras listesinde bulunan miras alanları, Çevre (Konuları) ve Turizm Bakanlığı (Sanat, Kültür, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'na danışılarak) tarafından belirlenen mevcut devlet organları ya da miras alanlarında bakanlık tarafından yeni bir kurum eliyle yönetilmektedir (DMKY, 1999:7).
- Alan yönetimi yeni bir kurumsal yapı olarak kurgulandığında bu yeni yönetim kurumunun Dünya Miras Konvansiyon Yasası ile birlikte yasal ve yönetsel erke sahip olduğu anlaşılmaktadır (DMKY, 1999:8).
- Yönetimin – üye sayısı beşten az dokuzdan fazla olmamak koşulu ile – çokdisiplinli bir yapıya sahip olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yeni oluşturulan kurumda yönetimin haricinde destek kadrolar da bulunmaktadır (DMKY, 1999:10).
- Yönetimin; Dünya Miras Konvansiyonu'nun uygulanması, kültürel ve doğal mirasın korunmasında yetkili yerel ya da ulusal ölçekteki kurumlarla birlikte hareket etme, kültürel ve doğal mirasla ilgili yerel ya da ulusal ölçekteki tüm yasa, politika ve yönetim planlarını yönetme, miras alanlarındaki hak sahipleri ile müzakere etme, alandaki ziyaretçi ücretleri, kiralama vb. konulara karar verme, alanın tanıtılmasına, değerinin arttırılmasına, korunmasına, sürdürülmesine yönelik kararlar üretme vb. konularda yasa çerçevesinde yetkili kılındığı incelenen belgelerden anlaşılmaktadır (DMKY, 1999:8-9).
- Literatürde yönetim planı olarak ele alınan planlar Güney Afrika Cumhuriyeti Dünya Miras Konvansiyon Yasası'nda Bütüncül Yönetim Planı biçiminde isimlendirilmiştir (DMKY, 1999:12).
- Yönetim planları Alan Yönetimi tarafından hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Yönetim planları Çevre (Konuları) ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmektedir. Bunun yanısıra devletin yetkili kurumlarınca hazırlanan dünya miras alanlarını da kapsayan mevcut yerel plan ya da yerel gelişme planları bakanlık tarafından yeterli görüldüğü takdirde bütüncül yönetim planı olarak onaylanabilmektedir (DMKY, 1999:13).

iv. Avustralya Örneği

Avustralya'da UNESCO dünya miras listesinde on yedi miras alanı bulunmaktadır. Bunlardan yirmi ikisi kültürel, on biri doğal ve dördü karma miras alanıdır. Kültürel miras alanları anıt

yapı özelliği göstermektedir (<http://whc.unesco.org/en/list>, 2010). Miras alanlarının hiçbiri yerleşim özelliğine sahip değildir.

Avustralya, dünya miras alanlarındaki yönetimi kurallar çerçevesinde gerçekleştirmek amacıyla, ulusal yasal sisteminde Çevre Koruma ve Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Yasası'nı 1999 yılında kabul etmiştir. Bu yasa aynı isimle ancak içeriğinde yapılan değişikliklerle günümüzde yürürlüktedir. Alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarındaki Avustralya örneğinin bu yasadan hareketle ele alınması hedeflenmiştir. Bunun yanısıra Avustralya'daki dünya miras alanlarına ait yönetim planı içerikleri bu çalışmanın eklerinde yer almaktadır. Çevre Koruma ve Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Yasası (ÇKBÇMY) ve Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'nın (The Australian Government Department of the Environment, Water, Heritage and the Arts) internet sitesi incelendiğinde;

- Avustralya miras olgusunu dünya mirası, ulusal miras, yerli mirası, İngiliz Uluslar Topluluğu mirası, tarihi gemi kalıntısı ve Avustralya toplumu için sembolik değere sahip denizaşırı miras olmak üzere altı başlığa ayırmıştır (<http://www.environment.gov.au/heritage/about/world/managing.html>, 2010). Tüm miras başlıkları ÇKBÇMY kapsamında yönetilmektedir.
- Çevre Su, Miras ve Sanat Bakanlığı dünya miras alanlarında yönetim kurmakla yükümlüdür (ÇKBÇMY, 2009:66). Bu yönetim Çevre Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'na bağlı birimler tarafından gerçekleştirilmektedir* (<http://www.environment.gov.au/heritage/about/world/managing.html>, 2010).
- Çevre Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'nın dünya miras alanlarını yönetmek için plan yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak bakanlık yönetim planını değiştirmeye yetkilidir. Yönetim planı Avustralya Dünya Mirası Yönetim İlkelerine uygun olmalıdır. Bunun yanısıra dünya miras alanı İngiliz Milletler Topluluğu'nun kaynakları içerisinde yer alıyorsa, bakanlık yönetim planı hazırlamayıabilir (ÇKBÇMY, 2009:132).
- Bakanlık Heard Adası Bölgesi ile McDonald Adaları için yönetim planı yapmayıabilir. Bunlar 1987 yılında Çevre Koruma ve Yönetme Yönetmeliği ile yönetilmektedir (ÇKBÇMY, 2009:133).

* Örneğin Willandra Göller Bölgesi, Gondwana Yağmur Ormanları, Lord Howe Adası, Shark Koyu, Fosil Alanları (Riversleigh/Naracoorte), Tasmanya Doğal Yaşam Alanı, Macquarie Adası, Greater Blue Dağları, Purnululu, Fraser Adası, Kraliyet Yapısı ve Carlton Bahçeleri ile Sydney Opera Binası Çevre Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'na bağlı çeşitli kamu kurumları tarafından yönetilmektedir. Ulu-ru-Kata Tju-ru Ulusal Parkı'nın bakanlığa bağlı Ulusal Parklar ve Doğal Yaşam Yönetimi'nin öncülüğünde Aborjin Topluluğu; Heard ve McDonald Grup Adaları'nın yine bakanlığa bağlı Avustralya Antartika Bölümü tarafından yönetilmesi diğer örnekler olarak verilebilir.

- Yönetim planları beş yıl için düzenlenir (ÇKBÇMY, 2009:134).
- Kamu kurumları dünya miras alanlarının yönetim planlarına aykırı bir plan yapamaz. Yerel gelişme planları yönetim planlarına uygun olmalıdır (ÇKBÇMY, 2009:133-134).

3.2.1.3 Türkiye’de Alan Yönetimi ve Yönetim Planı ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye geçmişten bugüne UNESCO, International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi – ICOMOS), International Centre for the Preservation and Restoration of Cultural Property (Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu için Uluslararası Merkez - ICCROM) vb. örgütlerin kültürel ve doğal mirasın korunmasına ilişkin hazırladıkları ilkeleri, tavsiye kararlarını ve sözleşmeleri benimsemiştir. Bunlar;

- Atina Konferansı – 1931,
- Atina Sözleşmesi – 1933,
- Avrupa Kültür Konvansiyonu – 1954,
- Venedik Tüzüğü – 1964,
- Quito Normları – 1967,
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme – 1972,
- Amsterdam Bildirgesi – 1975,
- Mimari Mirasın Bütünleşik Korunmasında Yasa ve Yönetmeliklerin Gereklerine Uyarlanması Hakkında Avrupa Konseyi Kararı – 1976,
- Tarihi Alanların Korunmasında ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler – 1976,
- Appleton Tüzüğü – 1983,
- Roma Deklarasyonu – 1983,
- Avrupa Konseyi İkinci Avrupa Mimari Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı – 1985,
- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi – 1985,
- Tarihi Kentlerin ve Kentsel alanların Korunması Tüzüğü – 1987,
- Kültürel Miras Değeri Olan Yerlerin Korunmasına İlişkin Tüzük – 1992,
- Nara Özgünlük Belgesi – 1994,
- Avrupa Konseyi 4. Avrupa Konferansı Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Toplantısı – 1996,

- Ahşap Tarihi Yapıların Korunması için İlkeler – 1999,
- Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü – 1999,
- Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü – 1999,
- Bura Kartası – 1999,
- Avrupa Konseyi 5. Avrupa Konferansı Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Toplantısı – 2001,
- Sualtı Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Konvansiyon – 2001
- Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon İlkeleri, ICOMOS Tüzüğü – 2003,
- Soyut Kültürel Mirasın Korunması için Konvansiyon – 2003,
- Avrupa Konseyi Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Hakkında Çerçeve Konvansiyonu – 2005,
- Dünya Mirası ve Çağdaş Mimarlık – Tarihi Kent Peyzajını Yönetmek – 2005,
- ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Sunumu ve Yorumlanması Tüzüğü – 2007 (Topçubaşı, 2008:5-39)

gibi koruma kavramı ve uygulanmasıyla ilgili ilkeleri ve tavsiye kararlarını belirten uluslararası belgelerdir. Türkiye taraf devlet statüsü kapsamında bu belgelerdeki ilkelere uyum göstermeye çalışmaktadır. Bu noktadan hareketle ülkemizde konuya ilişkin yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılarak çalışmalarda bulunulmuştur. Alan yönetimi ve yönetim planı kavramları da bu bağlamda Türkiye gündeminde yer almaktadır.

Alan yönetimi ve yönetim planı 1983 yılında düzenlenen 2863 sayılı ‘Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’ 2004 yılında 5226 sayılı ‘Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’ ile yapılan değişikliklerle yasal düzlemde yerini almıştır. Buna ek olarak 2005 yılında ‘Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’ ile birlikte kanundaki maddelerin nasıl uygulanacağı konusuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

2005 yılından günümüze ülkemizde UNESCO dünya miras listesinde ve geçici listede bulunan alanlarda alan yönetimi kurumu yapılandırma çalışmaları sürmektedir. İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı’ndan alınan sözlü bilgiye göre, alan yönetimi kurumu yapılandırma

çalışmaları çerçevesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Türkiye'deki bütün dünya miras alanları için alan başkanı atandığı bilgisine ulaşılmıştır. Tüm miras alanlarında yönetim yapılanmaları sürmektedir. Yönetim planı çalışmaları ise hiçbir miras alanında henüz tamamlanmamıştır. Ancak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onaylanmadığı için yürürlükte olmayan iki yönetim planı çalışması bulunmaktadır. Bunlar 2002 yılında Pamukkale – Hierapolis (2002) ve Çatalhöyük (2004) yönetim planlarıdır.

Ülkemizdeki yasal ve yönetsel çerçeve ile onaylanmamış yönetim planları incelendiğinde;

- Alan yönetimi ve yönetim planı uygulamaları için 5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK) ile Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında yasal altyapısı hazırlanmıştır.
- Yasal mevzuat kapsamında dünya miras alanları yarı-özerk yapıya sahip yeni bir kurumun yöneticisi olan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca atanan alan başkanı tarafından yönetilmektedir. Alan Başkanlığı biçiminde ifade edilen bu yeni kurumun alan başkanı ve destek kadrosu haricinde; alan yönetimine ilişkin yönetim plan taslağının karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla oluşturulan danışma kurulu ile yönetim planını onaylamak ve uygulanmasını denetlemekle yetkili ve görevli eşgüdüm ve denetleme kurulu görev yapmaktadır (5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004) (Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005).
- Yönetim planı beş yıl için yapılan, ilgili yönetmelikteki içeriğe * sahip ve kamu kurumları, belediyeler vb. kuruluşlar tarafından uyulması zorunlu bir belgedir (5226 sayılı kanunla

* Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının içeriği, aşağıda belirtilen ana bölümlerden oluşur:

a) Mevcut durum tespiti: Alanın yönetsel, işlevsel ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.

b) Alan analizi: Alanın önemini belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması.

c) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi.

d) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.

değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004) (Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005).

- Yönetim planı alan başkanlığı tarafından hazırlanır ya da hazırlattırılır. Bu planın uygulanmasından alan başkanı sorumludur. Bunun yanısıra eşgüdüm ve denetleme kurulu planın uygulanmasında yetkili ve görevlidir. Yönetim planı eşgüdüm ve denetleme kurulunun onaylaması ile yürürlüğe girer (5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004) (Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005).

3.2.1.4 Ara Değerlendirme

Alan yönetimi devletlerin yasal ve yönetsel geleneklerine göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin miras alanı Amerika Birleşik Devletleri'nde İçişleri Bakanlığı'na bağlı Ulusal Park İdaresi tarafından yönetilmekte iken; Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'da miras alanlarının yönetiminin kent konseyleri tarafından atanan bir yönetici tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. İncelenen ülkelerin yasal mevzuatlarında alan yönetimleri ile yönetimlerce hazırlanan ve uygulanan yönetim planlarının kanunlar çerçevesinde düzenlendiği izlenebilmektedir. İncelenen örnek ülkelerin farklı yaklaşımları bölüm 3.2.1.2'den hareketle aşağıda özetlenmiştir.

- İncelenen ülkelerin UNESCO'nun dünya miras listesinde yer alan ve yerleşme özelliği gösteren miras alanları karşılaştırıldığında İstanbul Tarihi Yarımada, Marmaray Metro çalışmaları kapsamında yapılan son arkeolojik kazılar çerçevesinde, neolitik dönemden günümüze taşıdığı izler açısından sıradışı özelliklere sahip bir miras alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.
- ABD örneğinde alan yönetimi Ulusal Park İdaresi tarafından gerçekleştirilmektedir. Yönetim planı 'Yönetim Politikaları – 2006' başlıklı yayında tanımlanmış olup, yasal statüsü ABD yasalarının 16. başlık olan koruma ile ilgili kısmının birinci bölümü ile mevzuata yapılan 1271-1287 ya da 1244 sayılı eklerle belirlenmiştir. Yönetim planları

e) **İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması:** Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması (5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004) (Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2005).

uyulması zorunlu belge niteliği taşımaktadır. Yönetim planı Ulusal Park İdaresi'nce hazırlanmakta, onaylanmakta ve uygulanmaktadır. Ayrıca yönetim planı stratejik bir belge olarak imar planlarında yardımcı ya da ek belge olarak yer alabilmektedir.

- Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda örneğinde alan yönetimi kent konseylerinin alt birimlerince uygulanmaktadır. Yönetim planı ise uyulması zorunlu belge niteliği taşımamakta olup herhangi bir statüsü bulunmamaktadır. Yönetim planı kent konseylerince atanan yönetici, dünya miras yönlendirme grubu ya da hizmet alımı biçiminde özel ve/veya kamu kurumlarınca hazırlanmakta, kent konseyleri ile Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı'nca onaylanmakta ve alan yöneticisince uygulanmaktadır.
- Güney Afrika örneğinde alan yönetimi mevcut yönetsel sistem içerisinde Çevre (Konuları) ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenen birimler ya da aynı bakanlıkça oluşturulan yeni birimlerce yapılmaktadır. Yönetim planı Dünya Miras Konvansiyon Yasası'nda tanımlanmış olup, uyulması zorunlu belge niteliği taşımaktadır. Yönetim planı Çevre (Konuları) ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanmakta ve onaylanmakta, alan yöneticisince uygulanmaktadır.
- Avustralya İngiliz Milletler Topluluğu örneğinde alan yönetimi dünya miras alanlarının da içinde bulunduğu yönetim sınırlarında Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'na bağlı yerel birimlerde oluşturulan yeni altbirimlerce gerçekleştirilmektedir. Yönetim planı Çevre Koruma ve Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Yasası ve Çevre Koruma ve Yönetme Yönetmeliği'nde tanımlanmıştır. Yönetim planları uyulması zorunlu belge niteliği taşımaktadır. Yönetim planı Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı hazırlanmakta ve onaylanmakta, alanda oluşturulan altbirimlerce uygulanmaktadır.
- Türkiye Cumhuriyeti örneğinde alan yönetimi T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca oluşturulan alan başkanlığı birimince uygulanmaktadır. Yönetim planı 5226 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri ile Yönetim Alanının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği'nde tanımlanmıştır. Yönetim planları uyulması zorunlu belge niteliği taşımaktadır. Yönetim planı alan başkanlığı ya da hizmet alımı biçiminde özel ve/veya kamu kurumlarınca hazırlanmakta, alan başkanlığı eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanmakta ve alan başkanı ile eşgüdüm ve denetleme kurulunca uygulanmaktadır.

İncelenen örnek ülkeler kapsamında alan yönetimine ilişkin durumu içeren özet çizelge 3.1'den de izlenebilir.

Çizelge 3.1 Örnek olarak incelenen ülkelerin alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarına ilişkin yaklaşımı gösteren çizelge

Ülke	Alan Yönetimi	Yasal, Yönetimsel Çerçeve	Planın Statüsü	Yönetim Planını Hazırlayan	Yönetim Planını Onaylayan	Yönetim Planını Uygulayan
ABD	Ulusal Park İdaresi	Yönetim Politikaları ve ilgili kanunlar	Emredici bir belge	Ulusal Park İdaresi	Ulusal Park İdaresi	Ulusal Park İdaresi
Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda	Kent konseylerinin altbirimleri	Koruma ve planlama konularıyla ilgili yasal mevzuat (PPG 15,16 ve ilgili diğer yasalar)	Emredici bir belge değil	Kent konseylerince atanan yönetici, dünya miras yönlendirme grubu ya da hizmet alımı biçiminde özel ve/veya kamu kurumları	Kent konseyleri ile Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı	Alan yöneticisi (sorumlusu)
Güney Afrika Cumhuriyeti	Mevcut yönetsel sistem içerisinde Çevre (Konuları) ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenen birimler ya da bakanlıkça oluşturulan yeni birimler	Dünya Miras Konvansiyon Yasası	Emredici bir belge	Alan Yönetimi	Çevre (Konuları) ve Turizm Bakanlığı	Alan yöneticisi
Avustralya İngiliz Milletler Topluluğu	Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'na bağlı birimlerdeki yeni altbirimler	Çevre Koruma ve Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Yasası ve Çevre Koruma ve Yönetme Yönetmeliği	Emredici bir belge	Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı	Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı	Çevre, Su, Miras ve Sanat Bakanlığı'na bağlı birimlerde oluşturulan yeni altbirimler
Türkiye Cumhuriyeti	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca oluşturulan Alan Başkanlığı Birimi	5226 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı KTVKK ile Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri ile Yönetim Alanının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	Emredici bir belge	Alan başkanlığı ya da hizmet alımı biçiminde özel ve/veya kamu kurumları	Alan Başkanlığı Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu	Alan Başkanı ile Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu

Alan yönetimi yönetim alanıyla ilgili sınırlı sorumlulukları bulunan dünya miras alanlarında korumanın etkinliğini arttırmayı hedefleyen bir yapıdır. Alan yönetimi Dünya Kültür Miras Alanı'nı etkileyecek olan uygulamaları, kimin, ne zaman, hangi işi, nasıl, hangi bütçeyle yapacağını ortaya koyan idari bir yapıdır. Örneğin alandaki temizliğin yapılması, gerekli ise alanın sağlıklılaştırılmasına ilişkin uygulamaların planlanması, fırtına, deprem gibi doğal afetlerin öncesinde ve sonrasında alınacak tedbirlerin, yapılacak müdahalelerin ve bu krizin yönetilmesi, alandaki güvenlik sorunlarının polisle işbirliği yapılarak önlenmesi, yönetim bünyesinde çalışacak uzmanların belirlenmesi, yönetimin kadro niteliği, alanda yapılması gereken hizmetlerin gerektiğinde özel firmalardan alınmasına ilişkin kararların üretilmesi vb. kültür mirasını etkileyen olumsuz koşulları gidermek amacıyla oluşturulan bir kurumdur. Yönetim planı da tüm bu konuları içeren çalışma belgesidir. Sonuç olarak; alan yönetiminin kent yönetiminin daha küçük bir alanda uygulanan modeli olduğu ifade edilebilir.

Alan yönetimi kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde kültürel mirasın yitirilmesi sorununa çözüm olarak üretilen bir yapıdır. Buna rağmen dünyada ve ülkemizde kültürel mirasın yitirilmesi devam etmektedir. Bu olumsuzluğun temel nedeni devletlerin yeni kurumsalcılık anlayışı kapsamında 'girişimci devlet' düşüncesini benimsemesidir. Buna göre devlet aygıtı kent mekânının yeniden üretilmesi sürecinde aktör ağın bir parçası olmaktadır. Dolayısıyla kültürel mirasın yitirilmesi sorununun; yaşanan paradigma değişimi sonucunda oluşan günümüz toplumsal yapısı kapsamında ağ, ağ toplumu ve aktör ağ kavramları gözönünde bulundurularak ele alınması gerekir.

3.2.2 Ağ Kavramı ve Aktör Ağ Teorisi

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde üretim, iktidar, toplumsal örgütlenme, kültür vb. süreçlerin işleyişi oluşan ağlar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu noktada ağda yer almak ya da yer almamak ulusal ya da uluslararası toplum içerisinde baskın olmanın referansı durumundadır (Castells, 2005a:623).

Ağ dinamik ve açık bir sistemdir. Yeniliğe, küreselleşmeye, yerel/bölgesel yoğunlaşmaya dayalı işler, yeni oluşan toplumsal gruplar ve kurumlar için uygun bir araçtır. Ancak ağın biçimlenmesi iktidar ilişkilerinin yeniden örgütlenmesine bağlıdır çünkü ağları birbirine bağlayan ayrıcalıklı iktidar aygıtlarıdır. Üretim ile yönetimin ağlar oluşturması doğrultusundaki bu gelişme kapitalizmin sona erdiği anlamına gelmez. Kapitalizm ulusal ölçekte çıkararak küreselleşmiştir. Küreselleşen kapitalizm büyük ölçüde mali (finansal) akış ağları etrafında yapılmıştır. Bu kapsamda sermaye küresel olarak gerçek zamanda tek birim olarak işler. Sermaye bu ağlardan küresel olarak bütün etkinlik alanlarında yatırım

yapmaktadır. Bunlar; bilişim ve medya sektörleri, tarımsal üretim, sağlık, eğitim, teknoloji, imalat, ulaştırma, ticaret, turizm, kültür, çevre yönetimi, gayrimenkul geliştirme vb. sektörlerdir (Castells, 2005a:623-624).

Yukarıda belirtildiği üzere mali akış ağlarının elindeki sermaye aracılığıyla yatırım yapmak için belirlediği konulardan birisi gayrimenkul geliştirmedir. Gayrimenkul geliştirme kent toprağından gelir elde etmek amaçlı kentsel kurulu çevrenin yeniden üretimi (fiziki mekânın dönüşümü) sürecini de içermektedir. Bu süreç, daha önce de ifade edildiği gibi, toplumsal gruplar arasında ittifakların kurulmasıyla gerçekleşmektedir.

Bu çalışmanın temel sorun tanımını oluşturan kültürel mirasın yitirilmesinin postmodernizm sürecinde küreselleşme ile oluşan karmaşık sistemin uygulamalarının sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Ekonomik, sosyal vb. ilişkilerle kurulan bu ittifaklardan meydana gelen bu karmaşık sistem literatürde ağ kavramı ve ağ analizi olarak ifade edilen yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu bölümde postyapısalcı yaklaşım çerçevesinde, tezin yöntem değerlendirmesi kapsamında incelediği ikinci başlık olan ağ ve aktör ağ teorisi yöntemi incelenmektedir.

3.2.2.1 Ağ Kavramı

Ağ olgusu 20.yüzyılın başından itibaren literatürde yeralan bir kavramdır. Günümüze kadar geçen süreçte ise ağ kavramı karmaşık sistemlerin ilişkisel çerçevede analiz edilmesi için kullanılagelmiştir*. Topluluktaki ya da toplumsal gruptaki bireylerin birarada bulunma nedenlerinden biri olarak bireylerin aralarındaki ilişkisel dokunun hemşehrilik, okul arkadaşlığı, akraba olma vb. sosyal ilişkilerden kaynaklandığını öne süren ve bunu Sosyal Ağ Analizi yöntemi çerçevesinde değerlendirerek ispatlayan Sosyal Ağ Yaklaşımı bu duruma örnek olarak verilebilir.

1970'li yıllara tarihlenen bilişim devrimi toplumsal düşün yapısında da değişime yolaçmıştır. Modern düşünsel yapının (usçu yaklaşımın) postmodern düşünsel yapıya (ilişkisel yaklaşıma) dönüşmesi ile toplumsal düzende dönüşüm yaşanmıştır**. Toplumsal yapıdaki bu değişimin yanısıra teknolojideki gelişmenin sonucunda gerçekleşen bilişim devrimi ile birlikte dünya ölçeğinde oluşturulan iletişim ağı, kapitalist ekonomik sistem çerçevesindeki neoliberal

* Toplumsal düzeni açıklamada, kamu yönetimi ve örgüt kuramı kapsamında, üretim sürecindeki değişimler yeni sermaye, iktidar ve aktör ağlarını ulus devlet aşamaları çerçevesinde, bölgesel teknolojik yenilik yaklaşımı ile ağ düşüncesini yeni bölgecilik tezleri bağlamında değerlendiren ağ analizi çalışmaları bulunmaktadır (Aygül, 2006:139-150).

** Toplumsal yapıdaki değişime koşut olarak toplumların planlama anlayışındaki değişim bu duruma örnek olarak verilebilir. Planlama bilim alanında usçu yaklaşım çerçevesinde kavramsallaştırılan rasyonel planlama anlayışı ilişkisel yaklaşım çerçevesinde kavramsallaştırılan iletişimsel planlama anlayışına dönüşmüştür.

politikaların da küresel ölçekte uygulanmasındaki başat etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle ekonomik sistem ulusların hakimiyetinden çıkarak; finans ve üretimin uluslararasılaşmasıyla dünya ölçeğinde yapılanan yeni sermaye ve iktidar gruplarının oluşturduğu ağların hakimiyetine girmiştir (Castells, 2005b:533).

Ağ birbiriyle bağlantılı düğümler dizisidir. Düğümün ne olduğu, hangi somut ağlardan bahsedildiğine bağlıdır. Örneğin küresel mal/para akış ağında düğümlerden biri menkul kıymetler piyasaları, Avrupa Birliği'ni yöneten ağda düğümlerden biri ülkelerin bakanlar konseyleri ve Avrupa Komisyonu üyeleri olarak ifade edilebilir (Castells, 2005a:622).

Ağlar sınırsız biçimde genişleyebilen, aynı iletişim kurallarını paylaşmaları halinde yeni düğümlerle bütünleşebilen, kapitalist ekonominin gerekleri doğrultusunda esneklik ve uyarlanabilirliğe dayalı yeniden yapılanabilen, dinamik yapılardır. Ağlar birbirine iktidar aygıtları ile bağlanmaktadır (Castells, 2005a:623).

Ağların kapitalist ekonomik düzenin gerektirdiği eylemleri gerçekleştirmek amacıyla kentsel topraktan ekonomik gelir elde etme hedefi çerçevesinde kentsel mekânın dönüşümünde ve kültürel miras kavramının deforme edilerek yitirilmesinde etkin rol oynadığı gözlenebilir*. Buradan hareketle, tez kapsamında bu dönüşümün gerçekleşmesi için eylemde bulunan aktör ağın varlığının aktör ağ teorisi yöntemi ile ispatlanması kültürel mirasın yitirilmesinin temel nedeninin de ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

3.2.2.2 Aktör Ağ Teorisi

1980'lerin ikinci yarısına tarihlenen Aktör Ağ Teorisi (AAT) Bruno Latour, Michel Callon ve John Law'un öncülüğünde geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel ilkesi olarak kabul edilen genelleştirilmiş simetriye göre, aktör ya da aktant olarak da kavramsallaştırılabilen, insan ve insan olmayan tüm varlıklar, oluşumlar eşit derecede eylemde bulunma kapasitesine sahiptir. Teknoloji, bilgisayar, laboratuvar malzemelerinden insana kadar geniş bir yelpazede tanımlanabilecek olan bu aktörlerin diğer aktörler ile ilişki ağlarını oluşturarak eylemlerini gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (Kasapoğlu, Odabaş, 2009:29).

Aktör ağ teorisinin anlaşılabilmesi için bu çalışmayı inceleyen bireylere kılavuzluk etmek amacıyla teoride geçen kavramların hangi anlamda kullanıldığına ilişkin açıklamalara yer

* İstanbul Tarihi Yarımada'da yitirilen kültürel miras öğelerine ilişkin yapılan dönüşüm uygulamaları bu duruma örnek olarak verilebilir.

verilmesinin olumlu bir çaba olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, teoride yeralan kavramlar aşağıda açıklanmıştır. Bunlar;

i. Genelleştirilmiş simetri (generalized symmetry): İnsanın bilinçli olarak yaptığı eylemlerle cismani dünyanın nedensel ilişkisi arasında yapay bir asimetri kurulmamasını ifade etmektedir (Latour, 2005:76).

Kasapoğlu ve Odabaş (2009:32) aktör ağ teorisinin temel ilkesi olan bu kavramı tüm varlıkların/oluşumların eşit derecede eylemde bulunma kapasitesine sahip olması biçiminde açıklamaktadır.

ii. Aktör ya da Aktant (actor / actant): Eylemde bulunan beşeri olan ya da beşeri olmayan nesnelere (Latour, 2005:46,76).

iii. Çeviri (translation): İki aktör/aktant arasında oluşan ilişkinin sonucunda meydana gelen ağın oluşma süreci (Latour, 2005:108).

iv. Eylemin Yasallaşmasında Katkı Sağlayan Araçlar (mediator): Ağı değiştiren beşeri ya da beşeri olmayan şey (Latour, 2005:39).

v. Eylemin Yasallaşmasında Katkısı Bulunmayan Araçlar (intermediary): Eylemde herhangi bir etkisi olmayan beşeri ya da beşeri olmayan şey (Latour, 2005:39).

AAT karmaşık ilişkiler çerçevesinde meydana gelen mekânı anlamak için kullanışlı bir yöntemdir. Harvey (1969:191) mekânın özelliklerinin mekândaki objeler* ve insanlar ile bunların arasındaki ilişkinin oluşturduğu birlikten bağımsız ele alınamayacağını ifade etmektedir. AAT karmaşık yapıdaki birliklerin mekânı biçimlendirmede yaptıkları eylemler içerisinde sosyal ve fiziki süreçlerin (nesne, obje ve ilişkiler) analizini ele almaktadır (Murdoch, 1998:357).

Bilim insanları günümüzdeki olayların ağ vasıtasıyla ilişkisel etkilerle çabuklaştırılıp yasallaştırıldığını ifade etmektedir. AAT yaklaşımı heterojen şeylerin (beşeri ve beşeri olmayan) gelişimini yani ağın izlenerek analiz edilebileceğini ve anlaşılabilirliğini söyler. Klasik sosyoloji anlayışında dünyadaki her şeyin bir kurumsal özelliğine sahip olduğunu ifade eder. Ancak günümüz bu şekilde analiz edilemez. Eğer kurum ağ olarak tanımlanırsa; heterojen aktör ağların birlikleri, bu ağların gücünün mekaniği ve toplumun içindeki organizasyonu anlamada bunların nasıl farklı şeyler olduğu, nasıl sürdüğü, nasıl yıkıldığı ve

* Objeler ile ifade edilmek istenen mekanizma, anlam, işaret, düşünce vb. konulardır. Dolayısıyla aktantlar bir şeyin değişmesinde rol alan somut ya da soyut varlıklardır. Değişimde rol oynadığından bir aktör gibi sistemde yer aldığı ifade edilmelidir.

dünyamızda nasıl var oldukları anlaşılır (Bosco, 2006:137). Sonuç olarak aktör ağ dünyada olan olayların birliklerdeki ağların içindeki aktörlerin sayısız ilişkisinin araştırılması ile açıklamaktadır (Bosco, 2006:139).

3.2.2.3 Sosyal Ağ Analizi ile Aktör Ağ Teorisinin Karşılaştırılması

Konularına göre farklılıklar gösteren ağlar analiz edilebilir olaylardır. Örneğin ulaşımıcılar mekânsal analizlerinde otoyol ağı, ulaşım odakları, havayolu trafik ağlarını matematiksel modellemelere göre ele alırlar. Ekonomik coğrafyacılar firmaların kümelenmelerinin üzerinden üretim ağlarını tanımlar. Sosyal, politik ve kültürel coğrafyacılar göç akışları, etnisite ağları, ulus ötesi kimlikleri ve küresel sosyal hareketler ile ağların dirençleri üzerinden küresel akışı anlamaya çalışır (Bosco, 2006:140).

Ağın mekansal analizi niceliksel teknikle matematiksel modeller üzerinden açıklanmaktadır. Bu yaklaşım insanla fiziki mekan arasındaki ikiliğin üstesinden gelmeyi ve örneğin göçmenlerin akışları gibi konuları ortak matematik modeller çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır (Bosco, 2006:140-141).

Aktör Ağ Teorisi (AAT) bu niceliksel yaklaşımlara benzemektedir. Ancak benzerlik yalnızca insan ve fizik mekan ikiliği noktasındadır. AAT mekansal ağ analizinden çok güç ile nesnelerin biraraya nasıl geldiği, ilişkilerin nasıl kurulduğu ile ilgilenmektedir. Buna ek olarak AAT klasik mekansal ağ analizi yerine konuları toplum, doğa, mekân ve her şeyle ilgili ilişiksel bakış açısıyla ele almaktadır (Bosco, 2006:140-141).

Sosyal Ağ Analizi (SAA) karşılıklı etkileşimlerin değişen dokusunu klasik sosyal terminoloji içerisinde bir ya da birden fazla sosyal ağa dahil olan aktörlerin oluşumu çerçevesinde anlamayı hedeflemektedir. Bu noktada SAA ağ ve ilişki kavramları çerçevesinde AAT ile benzer ilgiye sahiptir. Ancak AAT SAA'ya göre daha kapsayıcı bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Bosco, 2006:141). Bu noktada SAA ile AAT arasındaki temel farkları irdelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle aşağıda SAA ile AAT arasındaki temel farklılara yer verilmiştir. Bunlar;

- SAA, adından da anlaşılacağı üzere, kurulan sosyal ilişkilerle ilgili ilgilendirir. AAT ise insan ya da insan olmayan aktörler ve bunların arasındaki ilişkileri ele alır.
- SAA çalışmalarının çoğu yapısal oluşumlarla sınırlı olup bu oluşumları ilişkilerin tipi, ilişkilerin derecesi, merkeziliği vb. konular çerçevesinde sayısal olarak açıklar. Bu durum yapısal determinizm ve hiyerarşik düzendeki yapıların aşamalarının analizlerine dayanır. AAT'de ise bu durumun tersi mevcuttur. AAT ağın yapısı ile ilgilenmez. AAT farklı

eylemlerin neticesinde ortaya çıkan sonucun çeşitliliğiyle ilgilenir. AAT farklı güçlerin ilişkisinin nasıl bir değişime neden olduğunu araştırır. Sonuç olarak, AAT doğrusal olmayan ilişkilerin anlatımında SAA'ya göre daha açıklayıcıdır (Bosco, 2006:141-142).

AAT çeşitli aktörlerin ilişkilerinin çoklu tiplerinin akışının anlaşılmasına izin verir; SAA gibi düzenli ilişkilere sahip bakış açısı ile sınırlandırılmaz. Bu nedenle ilişkisel yaklaşım olan AAT günümüzdeki toplumsal yapı kapsamında farklı aktörlerce oluşturulan mekânın oluşumunu açıklamada daha etkili bir bakış açısı sunmaktadır (Bosco, 2006:142-143). Bu nedenle düzensiz ve hetararşik düzendeki yapıya sahip günümüz toplumsal yapısının kent mekânını yeniden üretme sürecindeki kültürel mirasın yitirilme sorununun incelenmesinde SAA yerine AAT'nin tercih edilmesi uygun olacaktır.

3.3 Yöntem Tartışmasının Sonucu

Ülkemizde alan yönetimi giderek önem kazanan bir kurumdur. Kurumun dünya miras alanlarındaki sorunları çözecek bir kurtarıcı olduğu yönündeki düşüncelerin yaygın olduğu gözlenebilir. Ancak bu yaygın görüşe kuşku ile yaklaşmak gerekir*. Ayrıca mevcut yasal ve yönetsel sistemde mirasın korunmasına ilişkin birden fazla kurumun, yasanın ve yönetmeliğin varlığına karşın mirasın yitirildiği bir gerçektir. Ülkemizdeki alan yönetimi yapılanmasının bu soruna çözüm olabilmesi için sorunun kaynağının doğru analiz edilmesi gerekir. Bu noktadan hareketle alan yönetimi konusu geliştirilmelidir.

Kültürel mirasın yitirilme sorunu yalnızca Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Birleşik Krallık'ta dünya miras listesinde yer alan Bath kenti yürürlükteki yerel planlar kapsamında yapılan uygulamalar (alışveriş merkezi açılması gibi) nedeniyle dünya tehlike altındaki miras listesine alınma tehdidiyle karşı karşıyadır (<http://www.guardian.co.uk/artanddesign/2009/apr>

* Yönetim planını onaylayacak olan eşgüdüm ve denetleme kurulunun yapısı, 2004 yılında 5226 sayılı yasa ile değiştirilen 2863 sayılı kanunda belirtilen koruma kurullarının yapısına benzemektedir. 2005 tarihli Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te danışma kurulu 'alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşur' biçiminde tanımlanmaktadır. Aynı yönetmelikte eşgüdüm ve denetleme kurulu 'alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur' şeklinde tarif edilmektedir. Bu tanıma göre yönetim planının onaylanması ve uygulanmasında yetkili olan eşgüdüm ve denetleme kurulunda bilim insanlarının yer alma zorunluluğu yoktur çünkü danışma kurulunda bilim insanları dışındaki bireylerden iki kişi de eşgüdüm ve denetleme kuruluna seçilebilir. Eşgüdüm ve denetleme kurulunun tanımdaki 'hizmetine ihtiyaç duyulacak idare' üniversite olduğu takdirde kurulda bilim insanlarının nicel sayısı artırılabilir. İstanbul Alan Başkanlığı'ndaki mevcut durumda yönetmeliğe uygun olarak Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu; Alan Başkanı, danışma kurulundan seçilen iki YÖK üyesi, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi, Zeytinburnu Belediyesi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden birer kişi olmak üzere toplam yedi kişiden oluşmaktadır. Hem koruma kurullarında hem de eşgüdüm ve denetleme kurulunda bilim insanlarının nicel olarak azınlıkta bırakılmaları ile bu kurullarda aynı görüşe sahip kurumların üyeleri çoğunluğu teşkil etmektedir.

/06/bath-heritage-architecture, 2009). Federal Almanya Cumhuriyeti'nde dünya miras listesinde bulunan ve doğal miras niteliğine sahip Dresden'deki Elbe Vadisi Miras Alanı Federal Almanya Hükümeti'nin otoyol yapımı çerçevesinde yapılan köprü uygulaması sonucunda dünya miras listesinden çıkarılmıştır (<http://whc.unesco.org/en/news/522>, 2009). Dolayısıyla hem ulusal hem de uluslararası ölçekte bugüne kadar geçen süreçte kurum sayısını artırmak sorunu çözmemiştir. Önemli olan mirasın korunmasını içselleştirebilecek kurumların varlığıdır. İdeal koşullarda bu kurumların sorunu çözmesi yani kültürel mirasın yitirilmemesi noktasında rol üstlenmesi beklenir. Ancak kültürel mirasın tahribatı ve/veya yitirilmesi sorunu devam etmektedir.

AAT mekânın dönüşümü sürecinde kültürel mirasın yitirilmesine neden olan sistemin çözümlenmesine ilişkin bir yöntemdir. AAT kültürel mirasın yitirilmesi sorununun temel kaynağının bu konuda eylemde bulunan beşeri ya da beşeri olmayan aktörler ile bu aktörlerin oluşturduğu ilişkiyel ağ olduğunu ifade eden ve bu ağı çözümlenmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. AAT kapsamında kararlılığa kavuşmuş olan ağ kara kutu olarak nitelenmektedir. Bu kara kutunun açılması ile birlikte çevirinin gerçekleşme sürecinde aktörlerin kendileriyle ya da karşılıklı kurdukları ilişkinin sonucunda ağın oluşma biçimi ve eylemde bulunma koşulları ile ilgili bilgiye ulaşılmaktadır (Murdoch, 1998:368).

Kültürel mirasın yitirilmesinin temel nedeni kurumsallaşamama değildir. Temel neden kurumsallaşan kurumların da içinde bulunduğu sistemin ihtiyaçları, ilkeleri ve gerekleri çerçevesinde yapılan eylemlerdir. Bu duruma İstanbul Tarihi Yarımada'da gerçekleşen dönüşüm çalışmaları gibi uygulamaların neticesinde kültürel mirasın yitirilmesi örnek olarak verilebilir. Örneklenen bu durum bilimsel çalışmalar, UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kurumların hazırladıkları raporlar vb. yayınlar incelendiğinde anlaşılabilir.

Kültürel mirasın yitirilmesi konusunda iki farklı yaklaşım çerçevesinde iki farklı yöntem incelenmiştir. Bunlar kurumsal yaklaşım çerçevesindeki alan yönetimi ile postyapısalcı yaklaşım kapsamındaki aktör ağ teorisidir. Kurumsal yaklaşım çerçevesinde sorunu giderme yönünde yapılan niceliksel analizlerin ve sorunu gidermede uygulanan yöntemlerin -kültürel mirasın yitirilmesi devam etmekte olduğundan- yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla günümüzün mevcut yapısal kurgusunu analiz edebilen yaklaşımları ve bu yaklaşımların yöntemleri kapsamında sorunu ele alma ihtiyacı belirgindir. Bu ihtiyaçtan hareketle, tez çalışmasında sorunun temelinde bulunan liberal/kapitalist politikaları uygulayan, heterarşik, düzensiz ve karmaşık ilişkiler sonucunda oluşan ağın analizi, kurumsal yaklaşım yerine, post-yapısalcı kapsamda AAT yöntemi ile ele alınmaktadır.

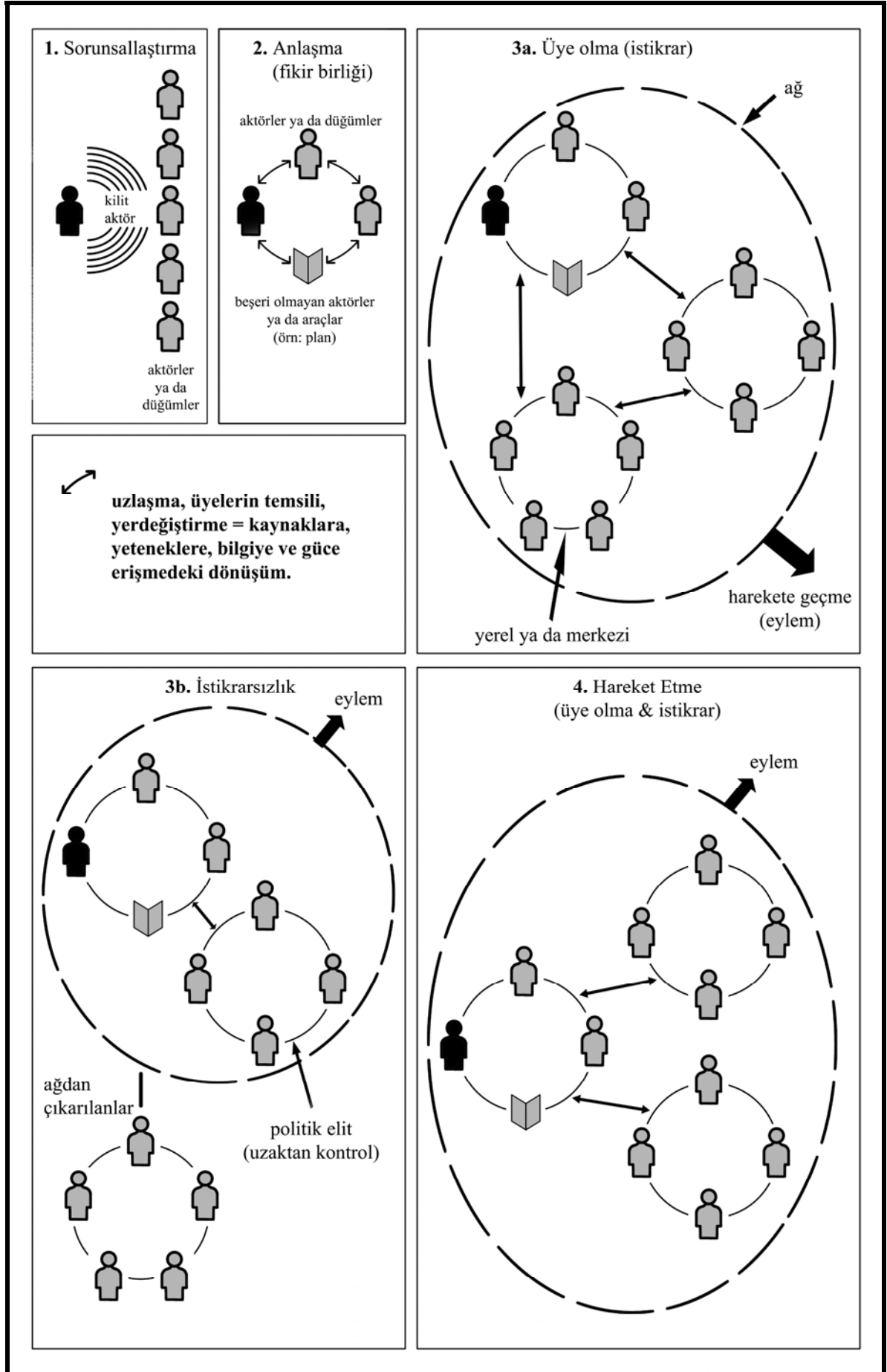
3.4 Yöntem

Aktör ağ teorisinin temel kavramlarından birisi çeviridir. Ağın oluşma sürecini ifade eden çeviri dört aşama sonunda oluşmaktadır. Bunlar;

- Sorunsallaştırma,
- Anlaşma,
- Katılım,
- Hareket etmedir.

Bu durum mekânın dönüşümü konusundaki bir örnekle açıklanabilir. Mekânın değişimi konusunda ilgili bireylerin, grupların vb. ilgisini çekmek amacıyla oluşturulan koşulların kilit aktör tarafından tanımlanması sorunsallaştırma aşamasıdır. Kilit aktörlerin mekâna ilişkin analiz ve öneriler üzerinde bir fikir birliği oluşturmaları anlaşma evresidir. Bu süreçte fikir birliğine ulaşan aktörler eylemlerini gerçekleştirmek için yasa, yönetmelik, plan vb. belgeler gibi araçlar oluştururlar. Aynı fikirde olan aktörlerin oluşuma katılmaları ve ağa kenetlenmeleri katılım aşamasını oluşturur. Ağ önerileri eyleme dönüştürüldüğünde hareket etme aşaması meydana gelir. Bu noktada iki durum ortaya çıkabilir. Bunlardan birincisi, ağın sabit bir konuma gelmesidir. İkincisi ise ağdaki etkili aktörlerin konuya ilişkin ilerlemeden ya da icraatlardan memnun olmamasıdır. Bu durumda ağın istikrarı bozulur, istikrarı bozan aktörler ağın dışına çıkarılır. Ağ yeni aktörlerin katılımıyla ya da ağın dışına çıkarılan aktörlerden geriye kalanlarla tekrar istikrara ulaşmasıyla yeniden sabit bir konuma gelir. Sonuç olarak istikrara kavuşan ve birlikte hareket eden ağ kara kutu olarak tanımlanmaktadır (Selman, 2000:109-121) (Şekil 3.1).

Aktör ağ yaklaşımı beşeri ya da beşeri olmayan aktörlerin oluşturduğu heterojen unsurlar arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin değişiminin meydana gelmesini, gelişimini takip ederek ağların oluşumunu anlamayı sağlamaktadır (Latour, 2005:5, Bosco, 2006:137). Bu noktada tezin hipotezini ispatlayabilmek için örnek olay incelemesi yapılması gerekir. Aktör ağ teorisi çerçevesinde bunun yapılabilmesi için niteliksel araştırma yöntemi kullanılmalıdır. Bu kapsamda görüşme tekniği kullanılarak veri toplanması ve konuyla ilgili kanun, plan, yönetmelik vb. belgeler gibi eylemleri meşrulaştıran araçların niteliksel araştırma yöntemleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekliliği vardır (Selman, 2000:109-121). İzleyen bölüm bu doğrultuda ele alınmıştır.

Şekil 3.1 Aktör ağı oluşması ve işlemesi sürecindeki aşamalar (Selman, 2000:109-121).

4. ALAN ÇALIŞMASI - TARİHİ YARIMADA

Bilimsel araştırma metodolojisi kapsamında bir araştırma gözleme dayalı tespit edilen sorun tanımları ile başlar. Sorun tanımları olaylara ya da değişkenlere göre değişebilir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin bir yargıyla ifadesi hipotez olarak nitelenmektedir. Bir başka deyişle hipotez ölçülebilen ya da ölçülebilme olasılığı görünen en az iki değişken arasındaki ilişkiyi kuvvetli olasılıklarla önceden kestiren; gözlemlere yön vermek ve verileri yorumlamak için geçici olarak kabul edilen ilişkisel yargıdır. Hipotez sınanmak üzere geliştirilir (Karasar, 2005:68). Araştırmacı belirlediği sorunu çözmek, açıklamak vb. eylemlerde bulunmak için izleyeceği yolu ve kullanacağı teknikleri planlamak zorundadır. İzlenen bu yol yöntem olarak ifade edilmektedir (Karasar, 2005:75). Hipotezin belirli bir yöntemle sınanabilmesi ve araştırmanın genelleştirilebilmesi için ise örnek olay incelemesi yapılmalıdır (Karasar, 2005:109).

Bilimsel araştırma metodolojisi çerçevesinde birbirini takip eden sorun tanımı, hipotez, yöntem ve örnek olay incelemesi olgularından oluşan araştırma süreci bu tez çalışması kapsamında da izlenmiştir. Buradan hareketle tez çalışması kapsamında belirlenen hipotezi sınamak amacıyla alan çalışması yapılmıştır.

Tezin yöntemi aktör ağ teorisi bütününde aktör ağın oluşma ve işleme sürecinin izlenmesi şeklinde belirlenmiştir. Literatürde bu yöntemin nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer aldığı daha önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Bu noktadan hareketle nitel araştırma yöntemi olan aktör ağ teorisi çerçevesinde yapılan alan çalışmasında nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu durum bölüm 4.2’de açıklanmıştır. Bölüm 4.3’te ve bölüm 4.4’te ise aktör ağ teorisi yöntemi kapsamında beşeri ve beşeri olmayan aktörler, araçlar ve İstanbul Tarihi Yarımada’daki aktör ağı başlıkları altında aktör ağın oluşma ve işleme süreci ele alınmıştır.

4.1 Çalışma Alanının Seçimi

Örnek olay incelemesi bir evren içerisinde gerçekleşebilir. Evren, genel evren ve çalışma evreni biçiminde ikiye ayrılır. Genel evren soyut bir kavramdır. Ulaşılması güç bir bütündür çünkü bir çalışmada tüm dünyadan veri toplanması ve bunun değerlendirilmesi olanaksızdır. Çalışma evreni ise ulaşılabilen evrendir, genel evrenin tersine somut bir kavramdır. Dolayısıyla bir araştırma kapsamında yapılması hedeflenen örnek olay incelemesi çalışma evreninde gerçekleştirilir. Bu noktada çalışma evrenini tanımlamak için uygun ölçütler geliştirmek ve bu ölçütlere uyanları çalışma evreni olarak kararlaştırmak gerekir (Karasar,

2005:110). Buradan hareketle bu tez çalışması kapsamında örnek olay incelemesi çerçevesinde çalışma evrenini belirlemek için ölçütler geliştirilmiştir. Bunlar;

- Yeraltı ve yerüstü somut kültürel miras öğelerinin yoğun kümelenmesinin bilimsel araştırma yapma açısından potansiyel oluşturması,
- Koruma kavramı kapsamında oluşmuş ilgili tüm aktörlerin alanda yer almasının çalışma kolaylığı sağlaması,
- Hem heterojen toplumsal ve kültürel yapıya hem de heterojen kültürel mirasa sahip olması,
- UNESCO Kültür Mirası Listesinde yer alan Türkiye'deki kentsel özellik gösteren bir yerleşme olması,
- Alan yönetimi yapılanması ve bunun uygulamasının kentsel ölçekte uygulama alanı olması,
- Fiziki ve sosyal dönüşümün gerçekleşmekte olması,
- Kültürel ve doğal miras açısından özgün bir alan olması,
- AAT kapsamında tarif edilen aktörlerin, aktörler arasındaki ilişkilerin ve bu aktörlerin oluşturdukları ağın uygulamalarının izlenebilir olması,
- Yukarıdaki tüm ölçütleri barındırmasının yanısıra araştırmacının ulaşabileceği yakınlıkta olmasıdır.

Bu ölçütler bütünüyle değerlendirildiğinde İstanbul Tarihi Yarımada uygun bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Tarihi Yarımada;

- Yeraltı ve yerüstü somut kültürel miras öğelerinin yoğun olarak kümelenmesi^{*},
- Koruma kavramı kapsamında oluşmuş ilgili tüm aktörlerin yer alması,
- Hem heterojen toplumsal ve kültürel yapıya hem de heterojen kültürel mirasa sahip olması,

* İstanbul kent tarihi kapsamında değerlendirildiğinde dünyadaki en eski yerleşmelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem İstanbul'un Fikirtepe, Pendik, Küçükçekmece gibi ilçelerinin sınırları içerisinde Mezolitik Dönem'e (İÖ 7. binyıl) tarihlenebilen kalıntıların bulunması hem de günümüzde İstanbul Tarihi Yarımada'da yapılan Marmaray ve Metro çalışmaları kapsamındaki arkeolojik araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular (Marmaray Kazıları'nda İÖ 8500'lere tarihlenen Neolitik Dönem'e ait kalıntılar bulunmuştur) bu durumun en önemli kanıtlarıdır.

Tezin alan çalışmasının gerçekleştiği İstanbul Tarihi Yarımada dünya uygarlık tarihine yön veren medeniyetlerin bazılarının başkentlik yapmış bir yerleşmedir. Günümüzde İstanbul Tarihi Yarımada'da Neolitik Dönem'den bugüne kadar geçen süreçte bu farklı medeniyetlere ait soyut ve somut kültürel öğelerin izleri gözlenebilmektedir.

- UNESCO Kültür Mirası Listesinde yer alan Türkiye'deki kentsel özellik gösteren tek yerleşme olması,
- Alan yönetimi yapılanması ve bunun uygulamasının kentsel ölçekteki ilk uygulama alanı olması,
- Fiziki ve sosyal dönüşüme sahne olması,
- Kültürel ve doğal miras açısından hem coğrafi özellikleri hem de birden fazla medeniyete ev sahipliği yapması ve bu medeniyetlerden Roma, Bizans ve Osmanlı uygarlıklarında başkent işlevi üstlenmesi nedeniyle bu medeniyetlerin toplumsal ve ekonomik özelliklerini yansıtan özgün kültür ürünlerini barındırması,
- AAT kapsamında tarif edilen aktörlerin, aktörler arasındaki ilişkilerin ve bu aktörlerin oluşturdukları ağı uygulamalarının izlenebilir olması,
- Yukarıdaki tüm ölçütleri barındırmasının yanısıra araştırmacının her an ulaşabileceği yakınlıkta olması

nedeniyle İstanbul Tarihi Yarımada çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

4.2 Yöntemin Uygulama İlkeleri

Tez çalışması kapsamında yöntemin açıklandığı bölüm 3.4 incelendiğinde mevcut aktörlerin oluşturdukları ağı anlayabilmek için, görüşme tekniği kullanılarak veri toplanması gerekliliği vurgulanmıştır. Buradan hareketle çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan 'derinlemesine görüşme tekniği' kullanılmıştır.

Görüşmelerde görüşmecilere bir plan çerçevesinde önceden hazırlanan soruların sorulması hedeflenmiştir. Ancak soruların açık uçlu olması, verilen cevaplara müdahale edilmemesi ve görüşmenin gelişimine göre yeni sorular gündeme getirilecek olması nedeniyle görüşme tekniği açısından yarı yapılanmış sınıfta yer alan tekniğin gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

Niteliksel araştırmalarda örneklemin niceliği yerine araştırılan özgün konu önem taşımaktadır. Bu nedenle yapılan görüşmelerdeki görüşmeci sayısı istenilen verinin toplanması noktasındaki doygunluğuyla ölçülmektedir. Buna ek olarak niceliğe yönelik istatistiksel bilgiye gerek yoktur çünkü derlenmek istenilen bilgi istatistiki araştırma konusu değildir; kaldı ki görüşmelerden elde edilen konuşmalarda yer alan bilgiler izlenen yöntem

çerçevesinde değerlendirilmektedir*. Bunun yanısıra aktörlerin oluşturduğu ilişkisel koalisyonu yani ağı tanımlayabilmek için istatistiksel veri yerine bu aktörleri ve ağı oluşumunu süreç bağlamında ele alarak tanımlamanın -yapılan literatür çalışmalarından hareketle- isabetli olacağı kararlaştırılmıştır.

Görüşmeci olarak belirlenen kişilerin seçimi iki şekilde saptanmıştır. Bunlardan birincisi araştırmacının çalışma alanındaki kentsel uygulamalara ilişkin gözlemlerine dayalı olarak tespit ettiği, ikincisi ise kartopu yöntemi ile görüşmecilerin ortak olarak üzerinde uzlaştıkları ve araştırmacıyı görüşme yapması için yönlendirdiği kişi ve kurum yetkilileridir. Görüşmeciler İstanbul Tarihi Yarımada'da etkili olan merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile planlama konusunda uzman kişilerden ve politikacılardan oluşmuştur. Bu kapsamda yirmi iki kişi ile görüşme yapılmıştır*. Ancak bunlardan biri soruları yazılı olarak yanıtlamak istediğini bildirmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme sınıfında yüzyüze görüşme esastır. Dolayısıyla bir görüşme değerlendirme dışında bırakılmıştır.

* Bakınız: E. Sözen (1999) **Söylem**, s.94, Paradigma Yayınları, İstanbul.

* **Görüşülen Kurum ve Kişiler:**

- T.C. İstanbul Valiliği
- İstanbul İl Özel İdaresi Etüd ve Projeler Müdürlüğü
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi
 - Kentsel Tasarım Müdürlüğü
 - Şehir Planlama Müdürlüğü
 - Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü
 - BİMTAŞ - İstanbul Metropolitan Planlama
- Fatih Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü
- İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı
- 4 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (dört üye ile görüşülmüştür)
- Yenileme Kurulu (üç üye ile görüşülmüştür)
- 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı
- ICOMOS - Türkiye Milli Komitesi
- UNESCO - Türkiye Milli Komisyonu
- TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Şubesi
- TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi
- 4 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu eski Hukukçu Üyesi
- Politikacı (Y. Şehir Plancı)

Alan çalışmasında tez kapsamında belirlenen yöntemden hareketle ağı ve uygulamalarını ortaya çıkaracak evrelere ilişkin sorulara yanıt aranmıştır. Bu soruların anafikirleri aşağıda yer almaktadır. Bunlar;

- Kilit aktörlerin ve diğer aktörlerin belirlenmesi,
- Kilit aktör tarafından mekânın değişimi konusunda ilgili bireylerin, grupların vb. ilgisini çekmek amacıyla oluşturulan koşulların tanımlanması,
- Ağın oluşma süreci ve bu süreçteki araçların betimlenmesidir.

Görüşmecilerden elde edilen veriler söylem analizi* kapsamında değerlendirilerek bulgulara ulaşılmıştır. Veriler iki biçimde elde edilmiştir. Bunlardan birincisi görüşmecilerin sözlü ifadelerinin yazıya aktarılmasıyla elde edilen metinlerdir**. İkincisi ise yasa, yönetmelik, plan vb. yazılı belgelerdir. Tez çalışması kapsamında veri olarak ele alınan metinlerin analizi bu metinlerin yazılı olarak betimlenmesi ile aynı zamanda olacağından ulaşılan bulgular da eş zamanlı gelişmiştir. Bu nedenle bölüm 4.3'te veriler ve bulgular birarada bulunmaktadır. Bu sürece ilişkin iki örnek aşağıda yer almaktadır.

Örnek 1:

Gn kodlu görüşmeci konuyla ilgili olarak

“... bu sürecin oluşmasında geçmişten günümüze gelen neoliberal politikalar etkilidir. Bu politikalar çerçevesinde fizik mekânın dönüşümü için koşullar sağlandı ...” şeklinde görüş bildirmiştir.

* Söylem Analizi: Söylem analizini tanımlamak için önce söylem kavramını açıklamak gerekir. Söylem 1980'li yılların öncesinde sadece sözlü konuşmalardaki biçim olarak nitelenirken 1980'lerle birlikte sözlü konuşmalara yazılı metinler de eklenmiştir. Bu açıdan söylem bütün karşılıklı konuşma türleri ile yazılı metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söylem analizi ise söylemle gerçek arasındaki ilişkiyi araştırmayı, söylemdeki gizli anlamları yorumlamayı ve geçmiş ile günümüz çerçevesinde bunlara aracılık etmeyi hedeflemektedir (Bondarouk ve Ruël, 2004:4-5).

Metinleri ve sözlü ifadeleri yorumlamak için birden fazla yöntem bulunmaktadır. Bunlar diyalog analizler, içerik analizleri, betimleyici gösterge analizleri vb. analizlerdir. Ancak bu analiz türleri söylemlerin yapısı ile anlamsal düzenlerini analiz eden ve nicel olarak ele alınan analizlerdir (Bondarouk ve Ruël, 2004:6). Söylem analizi ise yoruma dayalı nitel bir analiz türüdür. Dolayısıyla nitel araştırma yöntemi kapsamında gelişen bu tez çalışmasında elde edilen yazılı ve sözlü bilgiler söylem analizi çerçevesinde yorumlanarak bulgulara ulaşılması kararlaştırılmıştır.

** Bu noktada görüşmelerin yazıya ve dolayısıyla çalışmaya nasıl aktarıldığına ilişkin bilgi vermenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Görüşmecilerle yapılan görüşmeler dijital ses kayıt cihazıyla kayda alınmış ve saklanmaktadır. Bu kayıtlarda, yukarıda yer verilen sorulara doğrultusunda, kilit aktörlerin ve diğer aktörlerin belirlenmesi, kilit aktör tarafından mekânın değişimi konusunda ilgili bireylerin, grupların vb. ilgisini çekmek amacıyla oluşturulan koşulların tanımlanması ve aktör ağın oluşma süreci ve bu süreçteki araçların betimlenmesi ile ilgili bölümler deşifre edilerek metin haline getirilmiştir. Bundan dolayı yazıya aktarılan ifadelerde başta, ortada ve sonda metne alınmayan kelime ve bölümlerin yerine üç nokta kullanılmıştır. Buna ek olarak görüşmecilere ait kısımlar tırnak işareti içinde italik yazılmıştır.

Yukarıdaki ifadeden kilit aktörün neoliberal politikalar kapsamında fizik mekânın dönüşümü ile elde edilecek maddi değer (gelirin) paylaşımı noktasında diğer aktörleri ikna ettiği anlaşılmaktadır.

Örnek 2:

Görüşmeciler aktörler arasındaki ilişkilerin çift yönlü gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu konuya ilişkin verilerden biri G2 kodlu görüşmecinin

“...Fatih Belediyesi'nin sermaye sahiplerine öneri götürdüğü ve bu durumun Vatan Caddesi üzerindeki alışveriş merkezleri vb oluşumlardan anlaşılacağı ...”

şeklindeki ifadesidir. Buna ek olarak G4 kodlu görüşmeci

“... Fatih Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Merkezi Yönetim Tarihi Yarımada'yı pazarlamaktadır. Yenikapı'da yapılması planlanan kruvaziyer turizme yönelik liman çalışması bu duruma örnektir ...”

biçimindeki ifadesi duruma ilişkin diğer bir veriyi oluşturmaktadır. G2 ve G4 kodlu görüşmecilerden hareketle kamu ve/veya özel/sivil toplum kuruluşlarına fizik mekânın dönüşümünü sağlayan ve maddi değer (gelir) elde edici önerilerde yalnızca sermayenin bulunmadığı, aynı zamanda kamu ve/veya özel/sivil toplum kuruluşlarının da sermaye sahiplerine önerilerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

4.3 Veriler ve Bulgular

Tez çalışmasının belirlediği temel sorun tanımı ve bu sorun tanımından hareketle oluşturulan hipotezi ispatlamak amacıyla bölüm 4.1'de açıklanan yöntemin uygulanma ilkeleri kapsamında elde edilen veriler bu alt bölümde söylem analizi ile çözümlenmektedir. Bu çözümlenme aktör ağını oluşturan;

- Beşeri ve beşeri olmayan aktörler
- Aktörlerin oluşturduğu araçlar

başlıkları altında sınıflanmıştır. İlk olarak İstanbul Tarihi Yarımada hem literatürden hem de görüşmecilerden elde edilen bilgiler ve veriler ışığında beşeri olmayan aktör olarak betimlenmiştir. İkinci olarak, görüşmecilerden elde edilen veriler çerçevesinde, beşeri olan aktörler tanımlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü olarak, yine görüşmecilerden elde edilen verilerden hareketle, beşeri aktörlerin oluşturduğu araçlar incelenmiştir.

4.3.1 Beşeri Olmayan Aktör – İstanbul Tarihi Yarımada

Tarihi Yarımada 1970'li yıllara değin 'İstanbul' adı ile anılan, Boğaz'ın girişinde Haliç'in güneyinde yer alan Suriçi yerleşmesidir*. Tarihi Yarımada'nın Kuzeyinde Haliç, doğusunda İstanbul Boğazı, güneyinde Marmara Denizi ve batısında Zeytinburnu ve Eyüp ilçeleri

* Tarihi Yarımada'daki Eminönü ve Fatih İlçeleri 29.03.2009 gün ve 5757 sayılı kanun ile birleştirilerek İstanbul İli Fatih İlçesi oluşturulmuştur. Fatih İlçesi'nin sınırları ile İstanbul Tarihi Yarımada sınırları aynıdır (<http://www.fatih.bel.tr>, 2010).

yer almaktadır. Toplam 1562 hektarlık bir alana yayılan İstanbul Tarihi Yarımada'da 57 mahalle** mevcuttur. İlçenin nüfusu 2008 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi bilgilerine göre 443.955'dir (<http://www.fatih.bel.tr>, 2010).

İstanbul Tarihi Yarımada doğal yapı ve jeopolitik özellikleri ile geçmişten günümüze birden fazla medeniyete ev sahipliği, birden fazla medeniyetin de başkentliğini yapmıştır. İÖ 7. yüzyıldaki Yunan kolonizasyonu döneminden başlayarak iki önemli yolun kesişme noktasında bulunması İstanbul Tarihi Yarımada'nın önemini ve zenginliğindeki temel etkenlerden biridir. Avrupa'dan Asya'ya giden karayolu Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan görece kolay kontrol edilebilen su yoluyla kesişmektedir. Dolayısıyla İstanbul Tarihi Yarımada önemli bir liman ve yük aktarma merkezi rolünü üstlenmiştir. Bu rol ,ağırlığı değişse de, İstanbul Tarihi Yarımada'nın gelişimini yüzyıllar boyunca kalıcı şekilde belirlemiştir. Kentin coğrafi konumu deniz ulaşımında çağlar boyunca meydana gelen değişikliklere rağmen liman faaliyeti açısından önemini yakın zamana kadar koruyan son derece elverişli olanaklar sunmuştur. İstanbul Tarihi Yarımada'nın sunduğu bu olanakların temeli İstanbul-Çanakkale Boğazları yöresinin Üçüncü Jeolojik Zaman'da oluşan jeolojik yapısıdır (Müller-Wiener, 2003:1). İstanbul Tarihi Yarımada'nın sanayi devrimine kadar hem yerleşmeye hem de farklı medeniyetlere başkentlik yapmasında bir diğer etken ise savunma açısından yine doğal yapının sunduğu avantajlardır.

Su kenarı yerleşmesi kimliğinin İstanbul Tarihi Yarımada'nın gelişiminde ve makroformunun belirlenmesinde olduğu kadar burada yaşayanların yaşamında da belirgin etkileri vardır. Coğrafi konumu gereği İstanbul her dönemde uluslararası bir liman işlevi görmüştür. Tarih boyunca bu coğrafyada yerleşen tüm uygarlıklar özellikle Haliç'in coğrafi konumu, topoğrafyası, doğal yapının yerleşim alanları ve deniz yolu ulaşımı (doğal liman işlevi) açısından sunduğu potansiyellerle ilkçağlardan itibaren gemi üretiminin ve ticaret limanının yerleştiği bir deniz üssü olarak işlevlendirilmiş, kültürel yapısında ve İstanbul Tarihi Yarımada'nın imajında da bu durum özellikle vurgulanmıştır (Yenen ve Yakar, 2007:232).

İstanbul Tarihi Yarımada yerleşime konu olmasından 19. yüzyıla kadar geçen süreçte doğal yapısından ve jeopolitik yapısından kaynaklı önemini korumuştur. 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler neticesinde gerçekleşen 18. yüzyıldaki Fransız Devrimi ile 19. yüzyıldaki sanayi devrimi Osmanlı İmparatorluğu'nu da ekonomik ve siyasal açıdan etkilemiştir. Özellikle Osmanlı topraklarının sanayileşmiş Batı'nın hammadde

** Eminönü ve Fatih İlçeleri birleşmeden önce Eminönü İlçesi'nin 33 mahallesi, Fatih İlçesi'nin 69 mahallesi bulunmaktaydı (1/5000 Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).

kaynağı ve tüketime yönelik ürünlerin açık pazarı haline gelmesiyle birlikte özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında metropoliten gelişme sürecinin ilk göstergeleri gözlemlenmeye başlamıştır. Galata ve Eminönü Bölgesi'nde finans kuruluşları, ofis yapıları, oteller gibi yeni işlevler ortaya çıkmıştır. Kenti Avrupa'ya bağlamak ve İstanbul'da yaşanan radikal değişimleri kontrol edebilmek için kentteki dağınık yerleşimleri birbirine bağlamak amacıyla bir ulaşım ağı oluşturmak için kapsamlı altyapı projeleri yapılmaya çalışılmıştır. Raylı sistem hatları, tren istasyonları, kısa metro ve Haliç üzerindeki iki köprü bu altyapı çalışmalarını kanıtlayan unsurlardır (Yenen vd., 1993:117, Yenen vd., 1995:105-106).

1950 yılından başlayarak İstanbul Tarihi Yarımada'nın şekillenmesinde önemli faktör kent içinde ve ülke boyutlarında karayolu taşımacılığına ağırlık veren politiklardır. Nitekim bu politikalar neticesinde 1950'li yılların sonlarına doğru ölçeği ve kentsel imajı ile su kenti özelliğini sürdüren İstanbul Tarihi Yarımada 1950'lilerin ikinci yarısından buyana hızlı ve plansız kentleşme sonucu İstanbul'da doğal ve coğrafi özellikleri gözardı eden bir süreçle su kenti kimliğini yitirerek kara kenti niteliğine bürünmektedir (Yenen vd., 1992:5-8). Bu durum 1980'li yılların ilk yarısındaki uygulamalarla perçinlenmiş olup Tarihi Yarımada'da yaşayanların su ile teması kesilmiştir.

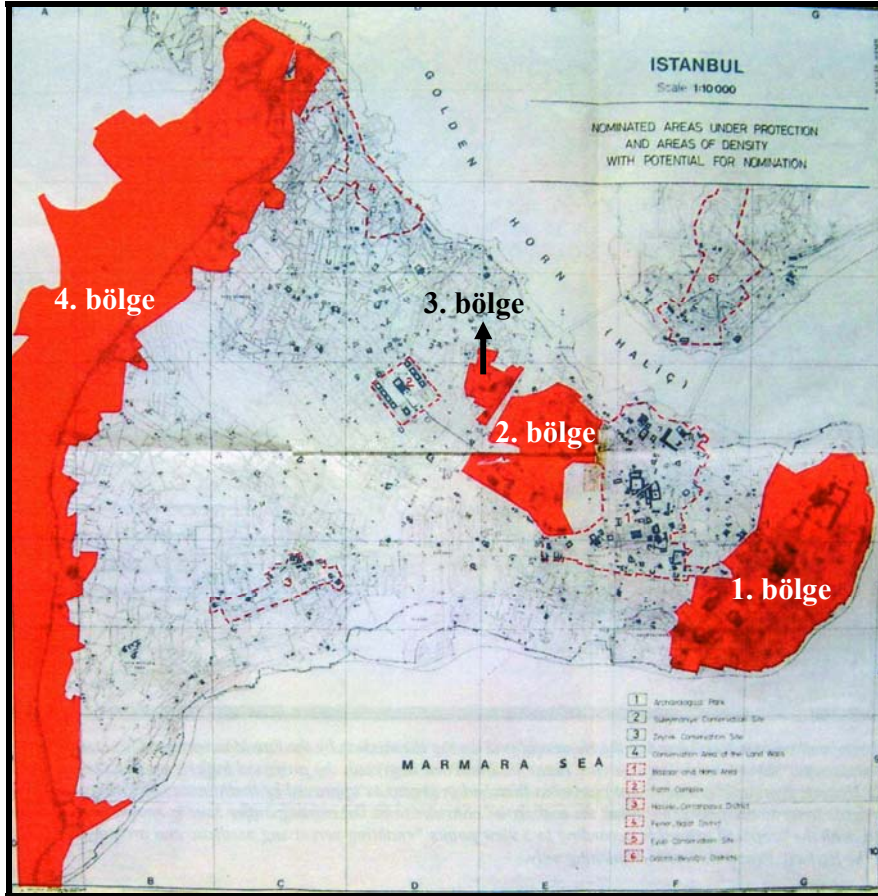
İstanbul Tarihi Yarımada'da dinamik insan yığınlarının çokkültürlü boyutuyla orta büyüklükteki bir Avrupa ülkesinden daha karmaşık bir yapı vardır. İstanbul'un hızlı değişen toplumsal yapısı fiziksel yapısını, işlevsel, coğrafi ve estetik boyutlarını etkilemektedir. Yönetim ve ekonomik etkinliklerin yıllar boyunca imparatorluklara başkentlik yapmış olan İstanbul Tarihi Yarımada'da yoğunlaşması onun kimliğine katkı veren ve kimliğini tanımlayan bir unsurdur (Yenen vd., 1995:105). Günümüzde de İstanbul Tarihi Yarımada'da ekonomik etkinlikler ulusal ve uluslararası ölçekte yönetim kimliği ise yerel ölçekte devam etmektedir. Bu durum İstanbul Tarihi Yarımada'yı ulaşım güzergahlarının odağı haline getirmiştir. Sirkeci Garı, Eminönü ve Yenikapı İskeleleri, Atatürk Bulvarı, Vatan ve Millet Caddeleri ve sahil yolları İstanbul'un diğer ilçeleri ile ulusal ve uluslararası bağlantıyı sağlamaktadır (1/5000 Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005, Çevre Düzeni Planı Raporu, 2009). Bunun yanısıra günümüzde inşaatı devam eden ve Tarihi Yarımada'da yeraltı ve yerüstü durak noktaları planlanan Marmaray kentiçi hızlı ulaşım sistemi projesi ile doğu ve batıdan gelen uluslararası raylı sistemin de birleştirilmesi hedeflenmektedir.

İstanbul Tarihi Yarımada, bilinen yazılı tarih çerçevesinde, Yunan, Roma, Bizans, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti uygarlıkları olmak üzere farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır ve yapmaktadır. Bunlardan Roma, Bizans ve Osmanlı uygarlıklarında kente başkent işlevi de

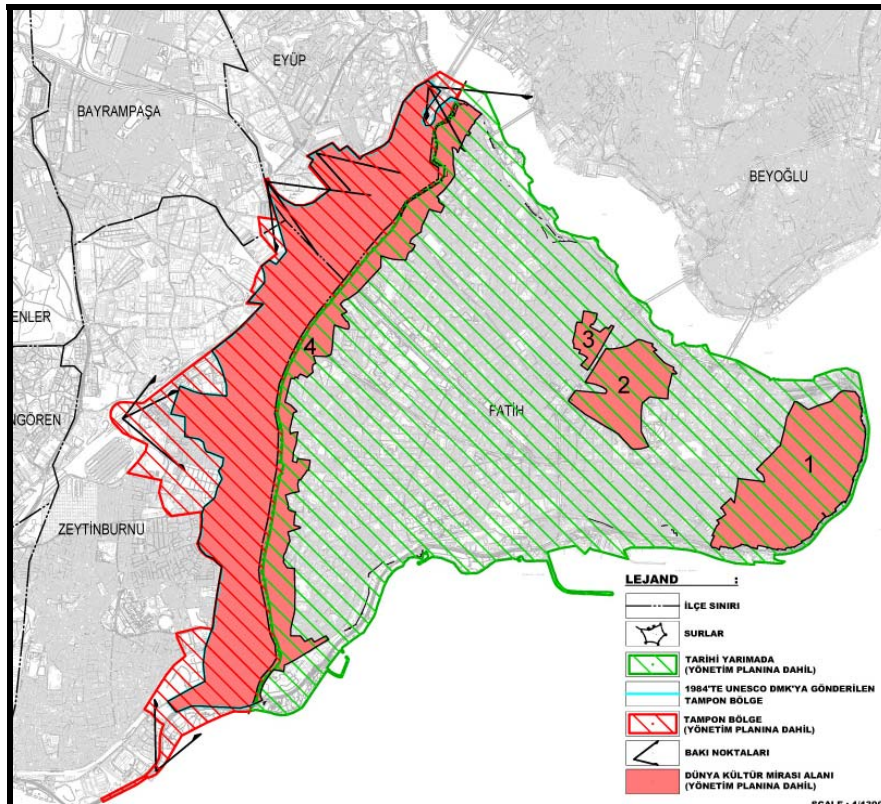
yüklenmiştir. Bu nedenlerle kentte Türkiye Cumhuriyeti dönemi öncesindeki tüm medeniyetlerin izlerini taşıyan yerleşim katmanları gözlenebilmektedir. Dünyada tek ve özgün olan bu izler ve Tarihi Yarımada silueti nedeniyle İstanbul Tarihi Yarımada içerisinde bulunan dört bölge ülkemizde bulunan ve UNESCO dünya miras listesine girmiş dokuz miras alanından biridir. 1984 yılında dünya miras alanı olarak kabul edilen bu bölgeler Sultanahmet Arkeolojik Parkı (1. bölge), Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı (2. bölge), Zeyrek Kilise Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı (3. bölge) ile İstanbul Kara Surları'dır (4. bölge) (UNESCO İzleme Raporu, 2009:28) (Şekil 4.1).

Kentte Marmaray Projesi kapsamında Yenikapı'da yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında elde edilen veriler ışığında İÖ 8000'lere tarihlenen neolitik yerleşmenin izleri, Roma Dönemi'ne tarihlenen sur duvarı ve liman ile Bizans dönemine ait zengin bir tarihi tekne varlığı bulunmuştur. Buradan hareketle İstanbul Tarihi Yarımada'nın bütününün UNESCO miras listesinde bulunma potansiyeline sahip olduğu düşünülebilir.

UNESCO 1999 yılında dünya miras alanları için alan yönetimi olarak isimlendirdiği yeni bir kurumsal yapılanma önermiştir. Bu kurumsal yapının miras alanlarını yönetebilmesi için yönetim planının yapılması zorunlu kılınmıştır. Bu noktadan hareketle ülkemizde 2005 yılında yasal ve yönetsel mevzuatta yapılan düzenlemelerle birlikte Türkiye'deki dünya miras alanları için konuya ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. İstanbul Tarihi Yarımada'daki dört bölgeden oluşan dünya miras alanları için de bu çalışmalar devam etmektedir. İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı kurularak görevine başlamıştır. Günümüzde bu kurum İstanbul Tarihi Yarımada'nın bütünü için yönetim planı elde edilmesi çalışmalarını sürdürmektedir (Şekil 4.2).

Şekil 4.1 1984 yılında UNESCO'ya yapılan başvuru kapsamında İstanbul Tarihi Yarımada'daki UNESCO dünya miras listesinde bulunan bölgeler (UNESCO İzleme Raporu, 2009:28).

Şekil 4.2 21.04.2009 onaylı Yönetim Planı Alanı (UNESCO İzleme Raporu, 2009:27).

Literatürden elde edilen Tarihi Yarımada'ya ilişkin bilgilerden hareketle; geçmişten günümüze farklı medeniyetlerin Tarihi Yarımada'yı fiziki, coğrafi ve jeopolitik özellikleri nedeniyle yerleşme kurmak amacıyla tercih ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Tarihi Yarımada beşeri olmayan özelliklerinden ötürü değişik toplumları barındırma konusunda rol oynamaktadır. Bu nedenle Tarihi Yarımada'nın beşeri olmayan bir aktör olarak karşımıza çıktığı ifade edilebilir.

Bunun yanısıra tez çalışması kapsamında yapılan alan çalışmasında görüşmecilere Tarihi Yarımada'nın beşeri olmayan aktör konumunda olması konusuna ilişkin görüş sorulmuştur*.

Bu noktada G22 kodlu görüşmeci

“ ... İstanbul'daki turizm sektörünü büyütmek adına da turizmden daha fazla gelir elde ettirmek adına da Tarihi Yarımada mevcut değerleri itibariyle çok önemli bir argüman ... İstanbul turizmi konuşmaya devam edecekse İstanbul turizmden bir beklenti içerisine girecekse - ki olmak durumunda bence - o zaman Tarihi Yarımada ve kültürel miras çok önemli bir girdi bir kent için, bence baş aktör ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Yine aynı görüşmeci

“ ... kruvaziyer turizm dünyada gelişme gösteren bir turizm sektörü ... kendine has özellikleri var ... turizmcilerimiz “İstanbul'un uzun vadede maksimum on iki gemi yanaşabilecek kapasitede bir limana ihtiyacı var” diyorlar. Bu noktada doğru alan gemi kapasitesinin büyütülebilmesi, kruvaziyer turizmle gelen turistlerin gezi güzergahlarına yakınlığı ve İstanbul'un mevcut ulaşım deseni açısından, benim de desteklediğim yer, Zeytinburnu sahili ... çünkü kruvaziyer turizmde İstanbul ilk durak ve son durak olmaya müsait bir kent. Bu turizmcilere göre şöyle bir avantaj getiriyor: bir gece de konaklıyorlar: otelci de bundan kazanıyor, buradan transfer yani havayoluyla transfer yapıyorlar. Bu İstanbul açısından muazzam bir durum. Ama eğer İstanbul ilk ve son durak olmazsa turizmciler geminin herhangi bir limanda kentin büyüklüğüne ve gezilebilecek alanına göre maksimum sekiz saat kaldığını söylüyor, bunun altı saat ortalamasına da indiğini ifade ediyorlar. İstanbul'da mevcut kruvaziyer firmalarının turistler için gezdirdikleri üç yer Sultanhamet Camii, Ayasofya ve Kapalı Çarşı ile sınırlı ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüşler irdelendiğinde İstanbul'un turizmle ilişkisinde İstanbul Tarihi Yarımada barındırdığı kültürel mirasın turizme konu olması ve çeşitli turizm türlerine olanaklı bir konumunun olması noktasında beşeri olmayan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı görüşmeci;

“ ... ben Tarihi Yarımada'da gelişme sürecinde hiç planlı bir şey olduğunu düşünmüyorum ... örneğin özellikle eski doğu bloğundaki ülkelerin duvarların yıkılmasıyla beraber bavul ticareti diye tariflediğimiz ticaret türünün İstanbul'a akıyor olması, özellikle doksanlardan ikibinlere kadar, Tarihi Yarımada'da apayrı bir süreç oluşturmuştur. Bu süreç de yönetilememiştir, yönlendirilememiştir. Doğru bir yer seçim

* Görüşmelerin yazıya nasıl aktarıldığına ilişkin bilgi bölüm 4.2'de yer almaktadır.

kararı olmamıştır ama bir anda baktığınızda Tarihi Yarımada tekstilin merkezi haline gelmiştir ... Özellikle dünya konjonktüründeki değişmeler İstanbul Tarihi Yarımada'nın ya da Türkiye'nin bu noktada öne çıkan kimliği ulaşım imkanları hinterlandlara yakınlık yani özellikle doğu bloğu ülkelerini kastediyorum ... ”

şeklindeki görüşüyle İstanbul Tarihi Yarımada'nın uluslararası hinterlanda sahip olduğunu (bu nedenle bavul ticaretinin İstanbul Tarihi Yarımada'da yerleştiğini) ifade etmiştir. Dolayısıyla İstanbul Tarihi Yarımada halen hinterland ve ulaşım imkânları bağlamında bir aktördür.

G21 kodlu görüşmeci konuyla ilgili olarak;

“ ... hâlâ İstanbul'un pazarlanmaya çalışılan yerlerinden bir tanesi, Boğazla yarışan noktalardan bir tanesi, hâlâ ticaretin kesiştiği bir nokta, hâlâ önemli servislerin kesiştiği bir nokta ve bir transfer noktası ama bunu da sağlayan sektör üzerinde yeralan ticaret sektörü. Dolayısıyla gerçek değerinin gerektirdiği bir rol değil ama hâla bunun izlerini yansıtan bir rolü var ... pazarlama ise en önemli birtakım verilerin bu alanda olması yani dünya kültür mirası listesine taşıyan faktörlerin bu alanda olması, kent çekirdeğinin bu alanda olması, eski İstanbul'un bu alanda olması, turist hâlâ Tarihi Yarımada'yı bilerek buraya gelmesi ve yetkililerin onu göstermeye mecbur kılması. Yoksa Tarihi Yarımada'yı değerleriyle bütünüyle hak ettiği şekilde yüceltmek değil ama verilerinden dolayı bu alan pazarlanabilirliği en yüksek noktalardan bir tanesi ... ”

görüşünü ortaya koymuştur. Günümüzde İstanbul Tarihi Yarımada'daki oluşumlara ilişkin soruya yanıt olan bu görüş çözümlendiğinde İstanbul Tarihi Yarımada'nın üzerindeki işlevler, ulaşım odağı olması ve yine üzerindeki kültürel mirasın özellikle pazarlama konusu edilerek turizm sektörüyle kuvvetli bir bağ kurulmasına neden olduğu ifade edilebilir. Buradan hareketle İstanbul Tarihi Yarımada bir kere daha karşımızda bir aktör olarak yer almaktadır.

G20 kodlu görüşmeci;

“ ... İstanbul'un tarihi kimliğini en temelde aksettiren en önemli bölgesi. Turizm Tarihi Yarımada'nın bu niteliğini kullanmaya çalışan bir sektör ... hâlâ Türkiye'nin bütününe hitap eden bir çarşı sistemi var, hâlâ Türkiye'nin bütününe hitap eden bir üniversite sistemi var. Bunların hepsi turizm dışında. Hâlâ Türkiye'nin tümüne hitap eden bir hastane sistemi var, hâlâ Türkiye'nin bütününe hitap eden bir hizmet sektörü var ve bu arada İstanbul'un bir kısmı küçük bir kısmı ikametgah olarak kullanıyor. Fatih özellikle eski Fatih ilçesi, burası, hâlâ meskûn yani konut alanı. Bu arada tabii ki şu son bulgular değil de daha önceki verilere göre üçbin yıllık tarihi anlatan kalıntıların göstergesinden dolayı da Tarihi Yarımada müthiş bir turizm merkezi, dünya tarihi ile ilgili önemli bir yerleşme. Artı tarih dışında güzellikleri, estetik ve bir de yaşanan hayatıyla ilgili de turizm için bir merkez ve buna bağlı tabii ki ticaret, turizm objeleri, müzeleri ... bu yüzden Tarihi Yarımada yalnız turizmi değil çok yönlü fonksiyon üstlenmiş bir yeri İstanbul'un ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüş çözümlendiğinde İstanbul Tarihi Yarımada'daki ticaret, hizmet ve konut işlevlerinin geçmişten günümüze gelişerek geldiği, buna ek olarak üzerindeki kültürel miras öğeleriyle yeni bir işlev olan turizm işlevinin de burada yerleşmesinde önemli

bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Bu analizin sonucunda İstanbul Tarihi Yarımada kendi doğal ve kültürel özellikleri nedeniyle kendine çeşitli işlevleri çeken bir mekândır. Dolayısıyla İstanbul Tarihi Yarımada'nın kendisi bu işlevlerin İstanbul Tarihi Yarımada'da olmasında önemli rol oynamaktadır.

G16 kodlu görüşmeci konuyla ilgili olarak;

“ ... Eminönü tarafının yoğun olarak turizm işlevini yüklediğini ve hatta İstanbul'a gelen turistlerin Topkapı Sarayı'na gittiğini, Ayasofya'yı, Sultanahmet'i ve bir de Kapalıçarşı'yı ziyaret ettiğini ondan sonra başka hiçbir yeri gezmeden geri gittiğini biliyoruz ... özellikle mesela Sirkeci'de bir hızlı dönüşüm yaşanıyor. Oto yedek parçacıları gidiyorlar, şimdi oteller, biraz daha lüks turiste yönelik mal satan dükkanlar ve hatta marka mağazalar gelip yerleşmeye başladı o cadde boyunca, aşağıya doğru inerken. Butik otel olgusu orada yavaş yavaş yerleşiyor. Ticaret açısından Kapalıçarşı da dahil olmak üzere Hanlar Bölgesi ve o bölge İstanbul'un candamarı aslında. Ticaret olarak bakıldığında bütün Anadolu'nun önemli esnafı mal aldığı gibi yakın çevre Anadolu'nun dar gelirli insanların da alışveriş yaptığı, hatta orta gelirlinin alışveriş yaptığı bir bölge. Dolayısıyla ticaret işlevi de hiç kaçınılmaz bir biçimde Tarihi Yarımada'nın kimliğini oluşturuyor ... ”

biçiminde görüş ifade etmiştir. Yine aynı görüşmeci;

“ ... zaten turizm ve tarihi dokunun olduğu yerler belli ... örneğin Kapalıçarşı, Osmanlı'dan beri süregelen şeyler. Şimdi yavaş yavaş gelişen o Sirkeci bölgesindeki yeni turizm işlevi ise şehircilikte bir işlevin diğerini çekmesi bağlamında çok beklenen bir şey, baktığın zaman yabancı gelmiyor. Turist, biraz önce söylediğim gibi, çok kısa süreli kalacaksa, Tarihi Yarımada'da gecesini de gündüzünü de yaşamak, en kısa sürede gezmek istiyorsa - ulaşım problemi de olduğu için - misal Conrad'da kalacak, taa oralara gidecek mümkün değil. Bunun da yarattığı etkiyle, bir de tabii kültür turizmi gereği turistin o havayı koklama ihtiyacı, o ortamı yaşayarak görmek isteğine de bağlı olarak oralarda o oteller oluşmaya başladı. Mal satışı tabii beraberinde geliyor. Onun öncesindeki Lâleli'deki oteller ise başka bir dinamikle çıkmıştı ortaya, otobüslerin gelip Lâleli'de park etmesine, yolcu indirmesine dayanır. Orada işte dericilerin olması, hep birbiriyle simbiyotik denilen ilişkiler kuran sektörlerin bütünleşmesi ile, kendiliğinden gelişen süreçler bunlar. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakülteleri, Cerrahpaşa olsun Çapa olsun bunlarda aslında baktığında kökeninde Osmanlı'dan bize miras kalmış olan işlevler ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmecinin birbirine paralel iki görüşü çözümlendiğinde günümüzde İstanbul Tarihi Yarımada'nın turizm işlevini üstlenmesinin üzerindeki kültürel mirasla ilişkili olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bunun yanısıra ticaret, imalât ve yüksek öğrenim kurumları Osmanlı'dan günümüze kalan ve İstanbul Tarihi Yarımada'nın kimliğini oluşturan öğelerden bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimliğini oluşturan bu işlevler İstanbul'a göçle gelen kişilerin öncelikle İstanbul Tarihi Yarımada'da yerleşmelerini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle İstanbul Tarihi Yarımada'nın kendisinin doğal, kültürel ve işlevsel özellikleri ile buradaki kültürel ve fiziki değişimi ve özellikle sivil

mimarlık örneği olan somut ve soyut kültürel mirasın yitirilmesi sürecinde bir aktör olarak rol oynadığı ifade edilebilir.

G12 kodlu görüşmeci bu konuya ilişkin;

“ ... İstanbul Tarihi Yarımada şu sırada tabii turizmde bir rol üstlenmiş durumda ... İstanbul’da da özellikle, yine vurguluyorum, Sultanahmet Meydanı’ndan başlayarak Tarihi Yarımada’nın surları, Süleymaniye, Zeyrek, Kariye Müzesi, Ayasofya, Sultanahmet Meydanı, Beyazıt’taki Kapalıçarşı ... bütün bunlar hep turizmde bir rol üstleniyor ... nitekim bakacak olursak da % 80’de otel var yani. Özellikle Sultanahmet kesiminde adliyeyi veya bir takım idari yapıları, dini yapıları dışında bırakırsak ... niteliksiz bir takım oluşumlar var arada ama onlarda turizmle bütünleşiyor. Mesela çok dikkatimi çekti 2. Mahmut Türbesi’ni veya külliyesinin girişinde bir sürü gümüş küpeler satan insanlar oluşmuş. Oraya koyuyor tezgahını alakasız bir biçimde. Nitelikli midir? Niteliksiz midir? diye bir kontrol olmaksızın hep turizme yönelik ... ”

biçiminde görüşünü açıklamıştır. Bu görüş İstanbul Tarihi Yarımada’daki kültürel değerlerin turizm işlevinin konaklamanın İstanbul Tarihi Yarımada’nın özellikle Eminönü bölgesinde yerleşmesine neden olduğu; buna ek olarak yasal olmayan geçici satış birimlerinin kültürel değerleri ziyaret edenlere yönelik ticaret etkinliğinde bulunabilmek için bu kültürel değerlerin yakınında bulunmaya özen gösterdiği şeklinde analiz edilebilir. Bu analizin sonucunda da yine İstanbul Tarihi Yarımada’daki kültürel miras değerlerine yönelik işlevlerin burada yer almasına neden olduğu ve İstanbul Tarihi Yarımada’nın bir aktör olduğu saptanabilir.

G11 kodlu görüşmeci;

“ ... şimdi günümüzde Tarihi Yarımada’nın temelde İstanbul için iki tane üstlendiği rol var. Bunlardan birincisi merkezi iş alanı, geleneksel merkezi iş alanı, tarihinden gelen günümüze kadar da önemini yitirmeden süregelen bir merkez fonksiyonu olma işlevi. Bir de yine bunun tarihsel geçmişinden kaynaklanan içinde barındırdığı tarihi ve kültürel varlıklar nedeniyle aynı zamanda bir turizm odağı İstanbul’un en önemli turizm işlevini de üstlenen bir yer ... o rolleri asıl ona kendi tarihi vermiş ... turizmi de ona kimse vermedi turizmin altında yatan temel nedenlerden biri özellikle tarihi ve kültürel değerleri görmek ve tanımak olduğu için gelen turist de bu ihtiyacına cevap verecek değerleri Tarihi Yarımada’da buldu ve o yüzden Tarihi Yarımada bir turizm rolü de üstlenmiş ... bizlerde bu konuda turizmin oluşturduğu bir artı değerden pay almak için bizler de onu tanıtmak bizler de onu oraya insan çekmek için çeşitli aktiviteler yapıyoruz çeşitli girişimlerde bulunuyoruz ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüş çözümlendiğinde İstanbul Tarihi Yarımada’nın geçmişinden gelen kimliği ve kültürel değerleri günümüzdeki ticaret ve turizm işlevinin, İstanbul Tarihi Yarımada’da yer aldığını ortaya koymaktadır. Yine aynı görüşmeci

“ ... ben mesela 1987’de Fener - Balat’ta tez yapmıştım ... orada çok ciddi bir anket çalışması anket çalışmasını neredeyse dört evde bir anket çalışması yapmıştım orada. Şunu görmüştüm %98’i o alanda oturan insanların o alana yabancı Anadolu’dan gelmiş insanlar. Tabii o bölgeye yabancı insanlar oraya çok sevdikleri için gelmemişler. Orası özellikle bu 1955 6-7 Eylül olaylarından sonra terk edilen boş

alan. Ondan sonra da köhneyen, ondan sonrada o süreçte el değiştiren alanlardan oluşan, o yüzden de çok ucuz konut ihtiyacını giderdiği için insanların, göçle gelenlerin oturmak için seçtikleri yerler ... ”

biçiminde görüşünü açıklamıştır. Bu görüş ise çözümlendiğinde İstanbul Tarihi Yarımada'daki Fener-Balat'ın Anadolu'dan göçle gelen insanların hazır ve ucuz konut ihtiyacını karşıladığı için yerleştikleri bir gerçektir. Yani mekânın halihazırda sunduğu bir olanaktan yararlanmak amacıyla yerleşilen bir alandır. Dolayısıyla mekânın kendisinin bu konuda bir rolü bulunmaktadır.

G10 kodlu görüşmeci konuyla ilgili olarak;

“ ... böyle bir güzelliğe dünyanın ilgisiz kalması mümkün değil. Bu sefer ne yapıyor? Dünyanın farklı yerlerinden insanlar da geliyor burayı gezmeye çalışıyorlar, görmeye çalışıyorlar. O noktada oluşan katma değere hiç kimse hayır ben istifade etmeyeceğim diyemez ... ”

şeklinde görüşünü açıklamıştır. Görüşmecinin ifadeleri çözümlendiğinde İstanbul Tarihi Yarımada'nın bünyesindeki miras değerleri nedeniyle dünyanın ilgi odağı olduğu ve turizm işlevinin de bu ilgiyle birlikte geliştiği; bu potansiyelin bireyler tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla mekânın, üzerindeki miras potansiyeli nedeniyle, turizm işlevinin İstanbul Tarihi Yarımada'da gerçekleşmesinde bir rol üstlendiği tespit edilmektedir.

G6 kodlu görüşmeci konuya ilişkin olarak;

“ ... kentin merkezi burası ... mekânın özelliğinden oluşuyor yani. Tarihten gelen belli özel mekânların da burada olması onları buraya çekiyor ama İstanbul'un merkezi burası. Deniz ulaşımının en kolay olduğu yer. Deniz ulaşımı İstanbul'da en rahat ulaşım. Öyle olduğu zaman Tarihi Yarımada bu anlamda çok özel bir yer oluyor. Haliyle ticaret de buraya gelecek, turizm de buraya gelecek ... Tarihi Yarımada'nın kararını mekânın kendisi veriyor. Üzerindeki yapılarıyla ben buradayım diyor ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüş çözümlendiğinde İstanbul Tarihi Yarımada'nın üstlendiği kimliğe, role ve işleve yönelik net bir açıklama ortaya çıkmaktadır. Bu görüş mekânın kendisinin üzerindeki miras ve geçmişten gelen işlevleriyle birlikte bir aktör olarak karşımıza çıktığı gerçeğini ifade eden bir görüştür.

İstanbul Tarihi Yarımada doğal yapısı ve jeopolitik özellikleri nedeniyle 20. yüzyıla kadar birden fazla medeniyete ev sahipliği ve başkentlik yapmış bir yerleşmedir. Bunun yanı sıra ticaret, konut ve yönetim işlevleri günün teknolojik, ekonomik ve toplumsal şartları çerçevesinde değişerek geçmişten günümüze Tarihi Yarımada'da yer almıştır. Bugün ise İstanbul Tarihi Yarımada'nın kültürel miras değerleri olan anıt eser ve sivil mimarlık örnekleri turizm işlevine ve yenileme projelerine konu olmaktadır. Dolayısıyla konumu, coğrafi özellikleri, geçmişten gelen ticaret kimliği, ulusal ve uluslararası ticaret ve ulaşım yollarının kesişim noktasında olması, günümüze kadarki toplumsal süreçlerde mekânın göçle gelen

yerleşimcileri kendine çeken yapı stoklarını barındırması ve geçmişten günümüze ulaşan kültürel miras öğeleri İstanbul Tarihi Yarımada'yı önemli kılan fiziki özelliklerdir. Tüm bu beşeri olmayan özelliklerinden dolayı İstanbul Tarihi Yarımada günümüze kadar geçen zaman diliminde farklı yerleşimcileri kendine çektiği anlaşılmaktadır. Tarihi Yarımada'nın üzerinde yaşayanlar için yatırım yapılacak bir önemi vardır. Beşeri olmayan bu özellikleri ile değişimin ve kültürel mirasın yitirilmesinde önemli rolü bulunmaktadır. Bu nedenle İstanbul Tarihi Yarımada aktör ağı oluşturan aktörlerden biri olan beşeri olmayan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.2 Beşeri Aktörler

Aktör ağ teorisi kapsamında aktör ağı oluşturan eylemde bulunan bir diğer olgu ise beşeri aktörlerdir. Bu noktada İstanbul Tarihi Yarımada'daki etken olan beşeri aktörleri tanımlayabilmek için görüşmecilerden aşağıdaki soruları yanıtlaması, görüşlerini ve gözlemlerini aktarmaları istenmiştir. Bu sorular görüşmecilere;

- İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlar mısınız?
- Bu aktörlerden hangisi kilit önemdedir?
- İstanbul Tarihi Yarımada'daki beşeri aktörler içerisinde hangisi öncü yatırımcı aktördür?

şeklinde yöneltilmiştir.

G22 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... birincisi hükümettir; yani şu kıyaslamayı yapıyorum geçmişte İstanbul'la bu kadar ilgilenen, İstanbul'a ilişkin bu kadar kişisel görüş geliştiren bir hükümet rahmetli Menderes'in hükümetidir şimdi de AKP hükümetidir. Hükümet İstanbul'un her küçük noktasıyla ilgileniyor. Bazen sayın başbakan ilgileniyor bazen sayın bakanlar ilgileniyor. Kültür ve Turizm Bakanı, Ulaştırma Bakanı bazen Maliye Bakanı ... Böyle görüyorum, temel aktör budur. İkinci temel aktör de siyaseti bu tür alanlarla ilgilendiren yatırımcılardır ya da özel sektör temsilcileridir. En temel aktörler olarak bunu görüyorum. Burada alt aktörler; koruma kurulu, belediye, valilik diye büyütülebilir. Ama maalesef Türkiye'de geldiğimiz nokta itibariyle belediyelerin görüşü kalmamıştır, koruma kurullarının görüşü kalmamıştır, valiliğin, özel idarenin görüşü kalmamıştır. Bu görüşler sadece talimatla şekillendiriliyor ... temel aktör hükümettir, sayın başbakandır ... Toplu Konut İdaresi Başkanlığı da bugün direkt sayın başbakana bağlıdır ... Özelleştirme Dairesi Başkanlığı hükümete bağlıdır ... İstanbul'daki bütün önemli kararları ya da biraz önce Tarihi Yarımada için konuştuğumuz Zeyport yani Seaport, kruvaziyer liman da İstanbul'un planlarında yokken yani İstanbul'un herhangi bir ölçeğindeki imar planında yokken, Maliye Bakanlığı eliyle geliştirilmeye çalışılmıştır ki Maliye Bakanlığı İstanbul'un turizmini,

ulaşımını değerlendirecek sorumlu bir bakanlık da değildir ... ama önce ihalesi yapılıp sonra geliştirilmeye çalışılmıştır. O zaman da bence temel aktör İstanbul için temel aktör siyasi iradedir yani hükümettir. Tarihi Yarımada için konuşuyorsak sonrasında Büyükşehir Belediyesi'dir, Fatih Belediyesi'dir, belirleyiciler bunlardır ... burada çok üzüntü verici olan sektör temsilcileri kuruluşların aktör haline gelemiyor olmasıdır. Türkiye Turistik Otelciler Birliği'nin, Turizm Seyahat Acentaları Birliği - TÜRSAB'ın İstanbul'un turizmiyle ilgili sürece dahil olabildiklerini göremiyorum. O kuruma ya da o birliğe bağlı bir turizmci bir yatırımcı sürecin içinde yer alabiliyor ama birlikler yer alamıyor. Yani kişiler bireysel olarak, yatırımcı kimliği ile yer alıyor ... Sonuçta süreci siyasete endeksleyeceksek ki endekslemek lazım Anavatan Partili hükümetler döneminde de İstanbul benzer bir süreci yaşamıştır. Mesela o zaman da eğilim İstanbul'un kendilerine ait arazilerinde yüksek yoğunluklu ve yüksek katlı yapı yapmak olarak karşımıza çıkmıştır. Bu dönemde de İstanbul ağırlıkla kamu arazileri üzerinde kamu eliyle ya da kamunun yönlendirmesindeki özel yasal düzenlemelerle yatırımcı odaklı geliştiriliyor ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Yine aynı görüşmecii aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini;

“ ... merkezi yönetimin aktörleri en etkindir. Bakın sayın başbakanın yetkilendirdiği çerçevede sayın bakanlar, sayın bakanların yetkilendirdiği çerçevede sayın müsteşarlar, müsteşarların yetkilendirdiği çerçevede sayın müsteşar yardımcıları ve sayın genel müdürler bu süreçte aktördür. İstanbul için söylüyorum. Ya da hükümete bağlı kuruluşlar, örneğin Toplu Konut İdaresi bir aktördür, çok önemli bir aktördür. Siyaset birebir kararlara müdahale ediyor; herhangi bir bakanlığın kararına müdahale ediyor, Belediyenin kararına müdahale ediyor, Valiliğin kararına müdahale ediyor. Ötesinde bu müdahalesini, ikinci bir yöntem olarak yasalarla yapıyor ... ”

biçiminde açıklamıştır. G22 kodlu görüşmecii beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini;

“ ... İstanbul Büyükşehir Belediyesi de Tarihi Yarımada'ya belediye şirketi eliyle girince; bence bir yatırımcı aktördür. Yani orada yatırımcı aktörler içerisinde kamu kurumlarını da saymak lâzım. İstanbul Büyükşehir Belediyesi bir aktördür; bu kimliğini KİPTAş üzerinden kullanıyor. KİPTAş geliri olan bir kurum değil, İBB'nin şirketi yani İBB'nin imkânlarıyla gelir elde eden bir kurum. Bana göre, Özel İdare Süleymaniye'de çok önemli bir aktör. Çok sayıda binanın kamulaştırılmasında Özel İdarenin tahsis ettiği paralar söz konusu ki özel idareler - bütçeleri itibari ile - bana göre artık iyi bir yatırımcı kuruluş. Bu bütün Türkiye için geçerli yani ciddi bütçeleri var, 5302 sayılı Kanundan dolayı yatırım imkânları var ... ticari ortaklıklara da dahil oluyorlar. O kentin öne çıkan bir girdisi varsa, orayı kendileri yapıyorlar, sonra özel sektöre işletmeye veriyorlar ya da özel sektörle ortaklıklar kuruyorlar; böyle bir durum var ... Kamuyu da bir yatırımcı olarak görüyorum çünkü kamu eliyle birçok yatırım gerçekleşiyor. Özel sektör açısından bakıldığında şu anda ağırlıkla turizm sektörü yatırım yapıyor, eğlence sektörü turizmin bir alt başlığı olarak düşünülebilir, üçüncüsü de bence inşaat sektörü ... ”

şeklinde paylaşmıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- İktidardaki ya da hükümeti oluşturan siyasilerin yerel yönetimi temsil eden belediyeler ve valilikler ile koruma kurulları gibi kamu kurumlarının kararlarına

müdahale ettiğinden hareketle iktidardaki siyasiler ile yatırımcıların fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,

- İktidardaki siyasiler ile bürokratların ise bu dönüşümdeki kilit aktörler olduğu,
- Özellikle yenileme alanlarında inşaat sektörü çerçevesinde kamunun önemli bir yatırımcı aktör olduğu; bunun yanısıra turizm ve eğlence sektörünün alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği anlaşılabilir.

G21 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde;

“ ... Kültür Bakanlığı, büyükşehir ve ilçe belediyesi, vakıflar, DLH ... ”

şeklinde cevap alınmıştır. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini;

“ ... her projede değişebiliyor. İlişkiyi doğru kurup da bir yolu tutturduysan, çok saçma sapan bir şeyle en tepeye kadar gelebilirsin. Aklımıza sansasyonel bir şey geldi, kendimize de yediriyoruz, gidiyoruz en başa, yapalım orada o var burada bu var ... pat en mantıksız projeyi getirmek mümkün ... bir bakıyorsun 2010 Ajansı pat diye bir şey getirmiş, 'çok önemli' diyerek çıkıyor karşına. Bir bakıyorsun Kültür Bakanlığı; Kültür Bakanı'nın kendisi birebir Topkapı Sarayı ile yatıyor, Tarihi Yarımada ile kalkıyor ... İlişkilerin son noktası en üst merkezi yönetim çünkü yetkiler ve onaylar merkezi yönetimde. En yetkili kurum kurul gibi gözükse de kurulu by - pass ederek alabilecekleri kararlar var yani bakanlar kurulu kararıyla geçiyor ... Tarihi Yarımada'nın bütünselliği, işin sosyal boyutu, planlama vizyonundan kopuk olarak üretilmiş projeler ... çok parçacıl gelen kararlar ... planlamanın kendi içinde çelişen kararlar ... yani rant, spekülasyon amaçlı bir yol açılıyor. Başka hiçbir şey yok ... sistem aslında yukarıdan tarif edilip geliyor ki kimi zaman doğrudan başbakanlıktan geliyor ... ilçe belediyelerinin de kafalarında kurdukları birtakım projeler var. Bunları yukarıya çıkarmak şansına, ilişkisine sahip olanlar ve olurların önü çok açık. Belki aşağıdan yukarı sunulmuş oluyor ama takipçisi yukarıya geliyor. O zaman onun önünde durmak son derece güç olabiliyor ... Başbakan Akaretler Turizm Merkezi'nin açılışına geldiğinde, Sulukule'nin önünde duranlar şöyledir böyledir ... diye bir konuşma yaptı. Şimdi sana ne Akaretler'deki açılışta küçücük Sulukule projesinden; o zaman ... o zaman aklına başka türlü şeyler geliyor ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G21 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... büyük sermaye grubu olarak girmese de bir sermaye var ... alandan faydalanıyorlar ... parça parça ticaret ve turizm alanında ... yerel yönetim de onun karşısında duramıyor ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi yönetim ve merkezi yönetime bağlı birinci derece kuruluşlar (Vakıflar Genel Müdürlüğü, DLH vb.) ile yerel yönetimlerin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olduğu,
- Merkezi yönetimin bu dönüşümdeki kilit aktör olarak karşımıza çıktığı,
- Ticaret ve turizm sektörünün alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği çıkarımı yapılabilir.

G20 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Vali, yani devlet, merkezi yönetim, yerel yönetim, içerideki üniversite kurumları, içerideki askeri kurumlar, bitmedi ... büyük sermaye sahibi yatırımcılar, orada büyük ölçekte ticaret yapan insanlar, Ticaret Odası var ... Tarihi Yarımada'yı tanımlayan iki önemli şey var: Biri turizm yatırımcıları, bir tanesi de ticaret ... bütün sektör onların, bütün para onlarda dönüyor ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... hepsi ... İstanbul'dan onay almadan merkezi yönetimden çok fazla yaptırılacak projeler geliyor. Bunu doğru bulmuyorum; merkezi yönetimin Ankara'dan İstanbul için proje üretmesini hiç doğru bulmuyorum. İstanbul'u katmadan Ankara'da alınan kararları politik ve ticari buluyorum ... yerel yönetimle merkezi yönetim aynı politik görüşte olduğu için de bunların birlikte daha hızlı hareket ettiklerini düşünüyorum ... rant olarak görüyorlar. Niye? İstanbul, hani derler ya taşı toprağı altın, öylesi bir yerdir çünkü ... şimdi projeler bize yasal boyut çerçevesinde geliyor ama bu çerçevede geldiği zaman da zorlamaları görüyoruz yani merkezi yönetimin Ankara'dan hazırlayıp, olsun diye ısrar ettiği projeler oluyor ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G21 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... devlet, merkezi hükümet tabii ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi yönetimin ve merkezi yönetimin yereldeki temsilcisi olan Valiliğin, yerel yönetimler ile yatırımcıların, fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Tüm bu aktörlerin kilit öneme sahip olduğu ancak merkezi yönetimin özellikle fiziki mekânın dönüşümüne yönelik projelerde temel karar verici ve bu kararların onaylanarak uygulanmasında ısrarcı olduğu,
- Merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği söylenebilir.

G19 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci

“ ... Tarihi Yarımada üzerinde etkili olan aktörler belki sektörlerdir demek lâzım. Turizm sektörü ve turizm yatırımı yapan kişiler bu konuda etkili bir aktör ve Tarihi Yarımada üzerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, kendini turizm bakanı olarak görmesi noktasında bizzat bakan ciddi bir aktör. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun bir turizm bakanlığı fonksiyonuyla, turizm sektörüyle birlikte Tarihi Yarımada'da ağırlık koyduğunu düşünüyorum ve bu çok ciddi problem ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... turizm talepleri çünkü şöyle bir şey; bizim dönemimiz itibariyle, koruma bölge kurulunun asla ilâve turizm yatırımı, daha doğrusu otel fonksiyonu, konaklama fonksiyonu verilmeyeceğine dair bir ana kuralı olmasına rağmen, planlama çalışması sırasında yerel yönetimlerin insanlara, büyük parseli olan mülk sahiplerine 'buraya turizm yatırımı yapalım' şeklinde teklif götürdüğünü biliyoruz ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G19 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... turizm sektörü ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimlerin ve turizm yatırımcılarının, fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve yerel yönetimin kilit öneme sahip olduğu,
- Turizm yatırımcılarının alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği çıkarımı yapılabilir.

G18 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Belediye Başkanımız, Büyükşehir var. Ondan sonra İlçe Belediye Başkanı var ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüş bildirmemiştir. G18 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini ise

“ ... hükümettir, devlettir ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden;

- Yerel yöneticilerin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,

- Merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

G17 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Belediye en büyük karar verici ... merkezi yönetim de karar verici nitelikte olduğu için, başlardadır tabii ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... belediye ve kamu kuruluşları ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G17 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüş bildirmemiştir. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi ve yerel yönetimin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Yerel yönetim ve kamu kuruluşlarının bu değişimde kilit öneme sahip olduğu anlaşılabilir.

G16 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyesi ... mekânı değiştirme yönünde etkin olan merkezi yönetim olarak bakıldığında Ulaştırma Bakanlığı bir sürü proje üretiyor. Marmaray ve lâstik tekerlekli tüp geçiş ... En son Ağustos 2008'de özelleştirmeye ilgili çıkan bir yasa var. Özelleştirme İdaresi meselâ Milli Eğitim Bakanlığı okul alanı ile ilgili ben bunu kullanamıyorum diyor. Özelleştirme İdaresi alıyor, bunu sermayeye sunuyor. Sermaye sahibi yatırımcılar geliyorlar, yatırım yapıyorlar. Planı onaylamak, şunu yapmak, bunu yapmak Özelleştirme İdaresi'nin elinde ... hem yerli sermaye hem de uluslararası sermaye sözkonusu. Yatırımcının batılı olmasında gerekmiyor aslında; Arap sermayesinden tut Kazak sermayesine kadar birçok sermaye grubu var burada ortaklık yapan ... Sonuç daha çok konut ve turizm tesisi ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... İlçe Belediyesi: Proje sunma yetkisi var, birinci derecede proje sunma yetkisi onun. Büyükşehir Belediyesi'nin çeşitli müdürlükleri proje getirebiliyor ... merkezi yönetim de tabii, belki çok az, nicelik açısından daha az karara imza atıyor ama merkezi yönetim daha çok etkiliyor ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G16 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... ortak bir yatırım projesinde İlçenin, merkezin ve Büyükşehirin uzlaşabildiğini sanmıyorum ... Herbiri aslında lider olmak istiyor, yatırımcıyla kendi kolkola girmek istiyor. İlçe ayrı çalışıyor, Büyükşehir ayrı çalışıyor ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi ve yerel yönetim ile konut ve turizm yatırımcılarının fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin kilit öneme sahip olduğu,
- İlçe ve Büyükşehir belediyelerinin merkezi yönetim ile konut ve turizm yatırımcılarının alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği söylenebilir.

G15 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... aktörler proje sahiplerine göre değişiyor. Bundan önce Eminönü Belediyesi'nin projeleri vardı, Fatih Belediyesi'nin projeleri vardı, Büyükşehir Belediyesi Süleymaniye'de bir pozisyonda ... kamudur yani belediyedir, vilâyettir, Büyükşehir Belediyesidir ve İlçe Belediyesidir ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... belediye ve merkezi hükümettir ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G15 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... kamudur ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Yerel yönetimlerin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi ve yerel yönetimin kilit öneme sahip olduğu,
- Kamunun alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği anlaşılabilir.

G14 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... etkili olan, etkili olmak isteyen ya da kanunen etkiliymiş gözükkenleri merkezi hükümet, belediye, yerel idareler, sivil toplum örgütleri gibi aşağıya doğru sıralama yaparız. Ama bence öncelik onlarda değil. Öncelik büyük şirketler, holdingler ve yatırımcılarda yani onlar ne derse o oluyor gibi bir görüntü var. Benim gözümün önünde devamlı böyle bir görüntü var ... turizm yatırımcıları ... Süleymaniye bölgesi tamamen konut alanı olarak düzenleniyor işte; orada Büyükşehir belediyesi, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü ile KIPTAŞ'ın girişimleri var. KIPTAŞ hatta mülk bile alarak ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... yatırımcılar: turizm yatırımcıları ve gayrimenkul yatırımcıları ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G14 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... turizm ... yenileme alanlarında konut ... Fener-Balat projesinde bir otel projesi geldi, Sulukule projesinde bir otel geldi ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin alt kurumları ile yerel yönetimin iştirakleri ve turizm ve konut yatırımcılarının fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Turizm ve gayrimenkul yatırımcılarının kilit öneme sahip olduğu,
- Turizm ve konut yatırımcılarının alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği çıkarımı yapılabilir.

G13 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... başta Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, merkezi idare, koruma kurulları, tabii en önemlilerinden birisi Ulaştırma Bakanlığı, ulaşım projeleri ile, çok ciddi etkili bir aktördür. Kültür ve Turizm Bakanlığı, kendi turizm amaçlı duruşuyla, burada etkin bir aktördür ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... İstanbul Büyükşehir Belediyesi ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G13 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... yenileme alanlarıyla ilgili olarak Fatih Belediyesi'nin çalıştığı ihaleyi alan firmalar, Süleymaniye özelinde KİPTAŞ ... onun dışında turizm firmaları, turizm sektörü etkiliyor burayı, bu bir gerçek ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi ve yerel yönetimlerin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kilit öneme sahip olduğu,

- Turizm yatırımcıları ile özel ve belediye iştiraki olan inşaat sektöründeki yatırımcıların alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği gözlemlenir.

G12 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... başta Büyükşehir Belediyesi bence. Tabii ki en başta merkezi yönetim çünkü zaten bunlar hep aynı grubun parçası olduğuna göre merkezi yönetim artı Büyükşehir Belediye Başkanlığı bu işin esas karar vericisi ... bütün kanunlar ve onların yaptırım gücü de kendilerinde olduğuna göre, böyle bir durum var ... yatırımcılar da onlarla doğru orantılı olarak gidiyor çünkü yatırımcının korumayla veya tarihi değerlerle çok alakası yok; dolayısıyla o para kazanmak ile, turizm ağırlıklı olarak ne kadar çok lokantası, ne kadar çok oteli olursa ... onlarla ilgili. Dolayısıyla birlikte çalışan bir mekanizma ... konut geliştirme, tırnak içinde TOKİ, en çok konutla ilgili oluyor. TOKİ'nin Tarihi Yarımada'da yapabileceği, yani kendisinin şimdiye kadar yaptığı örneklere bakarak, Tarihi Yarımada'da TOKİ'nin anlayış değiştirip, sıra evlerin renovasyonu, konuta dönüştürülmesi veyahut eski yapıların korunarak yenilenmesi, korunarak, değerlendirilmesi, işlevlendirilmesi; bu konuda bir şeyler yapabilir veya konutla ilgili çalışan başkaları da konutla ilgili bir şeyler yapabilirler. Ama böyle bir eğilim ne TOKİ'de var ne de konut yatırımcılarında ... yani korumaya yönelik değerler ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... her şeyi merkezi yönetim empoze ediyor; aktörler içinde onun yeri en üst düzeyde ... bütün her şey onunla doğru orantılı, onun ağzından çıkan her şey yapılıyor. Bir şekilde onu engelleyemiyorsunuz. Hani ne kadar çabalarsanız çabalayın kilit durumda ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G12 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi yönetim işveren pozisyonunda, işi alanlar da onunla iyi geçinmek durumunda ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi ve yerel yönetimler ile turizm ve konut yatırımcılarının fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin kilit öneme sahip olduğu,
- Merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği anlaşılabilir.

G11 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... bu aktörler burayı kullanan herkes aslında. Neden herkes? Baktığında ne tür projeler var? Ulaşım projeleri var. Ulaşım projelerinin talebini kim yapar? Burayı kullananlar yapar. Ulaşım projelerini yapanlar aktörler, uygulayanlar aktörler, ondan

sonra turizmciler aktörler, ondan sonra bu bölgede faaliyet gösteren iş kolları aktör, merkezi yönetim, yerel yönetim, Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi vesaire. Ama onun dışında yine bazı kurumlar da var. Meselâ İstanbul Ticaret Odası var, orada epey faaliyette bulunan bir oda. Onun dışında yine Tarihi Yarımada'yla ilgili olan diğer kamu kurumları aktörler, merkezi hükümetin temsilcisi Valilik'ten tutun, İl Özel İdaresi'nden, koruma kurullarına ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... hepsi ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G11 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... birinci kurum belediye; düzenlemeler, altyapı vesaire olarak onlar. İkinci kurum yine orada ticari aktivitede bulunanlar ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi ve yerel yönetimler ile turizm yatırımcıları ve İstanbul Ticaret Odası'nın fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Tüm bu aktörlerin hepsinin kilit öneme sahip olduğu yani aralarında önem sırasının bulunmadığı,
- Yerel yönetimin ve İstanbul Tarihi Yarımada'da ticari faaliyette bulunan yatırımcıların alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği saptanabilir.

G10 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Büyükşehir kendince bu alandaki problemleri çözmeye ve buraya bir yaklaşım sergileme gayreti içinde. Ondan sonra İlçe Belediyesi, hakeza Bakanlık, buradaki kurulları veya Valiliği Bakanlıktan, genel hükümet ve devlet politikasından ayrı düşünmek mümkün değil. Valilik bir şeyler yapma gayreti içinde ama Valiliğin, dediğim gibi, yatırımcı bir birim olmadığı için bir takım şeylerde fiili müdahalesi sözkonusu değil ... zaman zaman sermaye tek başına bir gayret içine giriyor. Ne yapıyor? Tarihi bir mekânı alıp onu dediğim gibi hem kültürümü korumuş olurum hem de üç beş kuruş oradan kendi kendime bir gelir elde ederim diye yaklaşan, turizm sektörüne yönelik, otelcilik, birtakım hizmet sektörü, yeme içme vesaire veya gelen insanlara, turiste dönük olarak, birtakım değişik hediyelik eşya ticareti veya benzeri malzemeleri satan yerler. Bunu satarken bunu bir geleneksel yapı içinde yaparsam, bunun içinde satarsam, gelen insanlara daha cazip görünürüm vesaire diye yapıyor. Bir taraftan yapıyı korumuş oluyor diğer taraftan da kendisi aynı zamanda ekonomik ticari beklentisini gerçekleştiriyor ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... Büyükşehir Belediyesi ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G10 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... doğal olarak Büyükşehir Belediyesi gözüküyor ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden;

- Merkezi ve yerel yönetimler ile turizm yatırımcıları ve turizme dönük ticari faaliyetlerde bulunan kişi ve kurumların fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Büyükşehir Belediyesinin temsilinde yerel yönetimin kilit öneme sahip olduğu,
- Yine Büyükşehir Belediyesinin temsilinde yerel yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği gözlenebilir.

G9 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... kamu, yatırımcı, ticaret, toplum ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... belli noktalarda merkezi yönetim, belli noktalarda yerel yönetim, belli noktalarda girişimciler, belli noktalarda vatandaş ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G9 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi yönetim denilebilir bizim ülkemizde ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden;

- Merkezi ve yerel yönetimlerden oluşan kamu gücü ile yatırımcıların ve toplumun kendisinin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olduğu,
- Kilit önemdeki aktörün - yapılacak projeye ve uygulamaya göre değişiklik gösterebilen - birey, girişimci, yerel yönetim ve merkezi yönetim olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği çıkarımı yapılabilir.

G8 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Büyükşehir Belediyesinin etkin olduğunu düşünüyorum ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... Büyükşehir Belediyesi merkezi yönetimle birlikte. Yani bu kadar makro kararların daha alt kademelerde alınabileceğini düşünmüyorum ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G8 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüş belirtmemiştir. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Büyükşehir Belediyesinin temsilinde yerel yönetimin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktör olduğu,
- Merkezi ve yerel yönetimin kilit öneme sahip olduğu anlaşılabilir.

G6 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... sermaye, mülkiyet dağılımı, merkezi idarenin yaklaşımı bunların hepsi aslında Tarihi Yarımada için bir aktör pozisyonuna bürünüyor. Şimdi o kadar karışık bir durum ki siz bu aktörlerin ne zaman nereden çıkacağını da bilemiyorsunuz. Planlamanın ayağını çok sağlam ayağı yere basması ve arka tarafında da o planları imzalayan meclisin sağlam duruyor olması lazım. Yoksa dünyanın her tarafında sermaye ve siyasi güç bazı şeyleri değiştiriyor ki Türkiye’de bunun etkisi daha fazla. Fakat bu anlamda Türkiye’nin kaybedeceği çok şey var. O zaman biz aktörleri çeşitlendiriyoruz: fiziki olarak görünen kurumların dışında görülmeyip de bu mekânı etkileyen aktörler de ortaya çıkıyor. Bu noktada oldukça etkili olduklarını da söyleyebilirim ... özellikle Yenikapı’nın transfer merkezi olması, Seaport’un yapılmak istenmesi, buna merkezi hükümet de karşıymış galiba - benim öğrendiğime göre - ama bir şekilde sermaye bastırıyormuş ... siyasi güç, bürokrasi, bunlar o kadar küçümsenecek bir güç değil. Yani burada sağlam duran bir müdür, bir bürokrat bir şeyi imzalamadığı sürece hiç kimse ona bir şey yaptırılmaz ve orada o icraat da gerçekleşmez. Siyasi güç ‘ben bunu burada istemiyorum’ dediği zaman hangi ekonomik güç gelirse gelsin o orada yapılmaz ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... siyasi güç kilit noktada duruyor, sermaye o kadar değil yani siyasi güç kadar değil. Tepede siyasi güç var ... siyasiler bir şekilde seçilme kaygısı güder. Başkanlar aynı şekilde; seçilenlere bağlı olarak başkan gösterilip gösterilmeme. O zincir halkası içerisine giriyorlar. Ama bir bürokratin böyle birşeyi yok ... biz şu anda ufak tefek işlerle uğraşırken merkezi idare genele baktığı için genelde aldığı kararlar, biz o ufak tefek dantel gibi işlediğimiz örtünün kenarları ile uğraşırken dantelin ortasından bir başka desenle girmesi, bizim etrafta uğraştıklarımızı da sonuçsuz kılabilir ya da daha farklı bir noktaya götürebiliyor, etkisi çok büyük ... eskiden ‘yerinden idare mi merkezi idare mi’ diye bir tartışma vardı, tekrar ona dönülmesi gerektiğini düşünüyorum, şu an ki yerinden idare değil ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G6 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... Ulaştırma Bakanlığı rakamsal olarak ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi yönetim ile yatırımcıların fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Siyasi gücün kilit öneme sahip olduğu,
- Merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği gözlenebilir.

G5 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... çok var: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Valilik, koruma kurulları, vakıflar, iştirakler yani belediyenin iktisadi teşekkülleri, üniversiteler, İlçe Belediyesi, hastaneler, odalar, sivil toplum örgütleri, Alan Başkanlığı ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... baktığınız pozisyonla ilgili bir şey bu. Olması gereken İstanbul Büyükşehir Belediyesi'dir ancak merkezi hükümettir ... merkezi yönetimin aktörler arasındaki yeri bir numaradır, çok net; ben Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak görüyorum. O da merkezi yönetimin bir aktörü. Peki bu doğru mudur, o ayrı bir şey ... Kurumsal değil de dışarıdan bir aktör derseniz o zaman birinci sıraya sermayeyi koyun ... 'bahsettiğimiz kurumlar üzerinde etkin midir' derseniz, tabii etkindir ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G5 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi hükümet, ondan sonra da İstanbul Büyükşehir Belediyesi ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden;

- Merkezi yönetim, yerel yönetim, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile yatırımcıların fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin ve yatırımcının kilit öneme sahip olduğu,
- Merkezi yönetimin ve yerel yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği gözlenebilir.

G4 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... sermaye dışında yatırım yapmak isteyenler, emlak piyasası, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi, merkezi hükümet. Yalnız şunu söylemek gerekir, İstanbul Büyükşehir Belediyesi de yerel yönetimler de bu baskının yönlendirmesiyle hareket

ediyorlar, sermayenin, yatırım yapmak isteyenlerin etkisi ile ... Bu sermaye konutla ilgili olarak TOKİ, KİPTAŞ; meselâ TOKİ şu anda konut ve turizm ağırlıklı dönüşüm projeleri temelinde inşaat firmalarına veriyor ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi yönetim, merkezi yönetim temel belirleyici. İstanbul için temel karar Ankara'dan alınıyor ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G4 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi hükümet ... ”

şeklinde açıklamıştır.

G2 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... Fatih Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, merkezi hükümet ki merkezi hükümet burada gerek müdürlükleri gerek bakanlıkları ile çoğu zaman yatırımlarda müdahalelerde bulunuyor, TOKİ, KİPTAŞ ... hepsini aynı başlıkta yazabilirsiniz. Biri belediyenin, biri devletin iktisadi teşekkül gibi çalışan kurumu. İkisinin de müdahaleleri var bu alanda ... merkezi yönetim üst ölçekli yatırımlar noktasında özellikle ulaşım ile ilgili. Bunun yanısıra Seaport kruvaziyer liman merkezi yönetimin projesi ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... asıl karar verici İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi'nin daha arka planında kalan bir aktör olan merkez yönetim; bir kararla bütün herşeyi altüst edebiliyor... İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi'nin söyleneni uygulamaktan başka yapacakları birşey yok. Aynı siyasi ekolden geliyor olmaları da farketmiyor. Fermanı yazan merkezi yönetim projeleri ile bütün her şeyi altüst edebiliyor... merkezi hükümettir kilit olan ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G2 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi yönetim her şeyi hazırlayıp yatırımcıya servis etmekte ... ”

şeklinde açıklamıştır. Birbirine paralel görüş bildiren iki görüşmeciden elde edilen verilerden;

- Merkezi ve yerel yönetimler ile bu yönetimlerin iştirakleri olan TOKİ'nin ve KİPTAŞ'nin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin bu noktada kilit öneme sahip olduğu,
- Yine merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

G3 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci

“ ... İstanbul Büyükşehir Belediyesi, iktidara yakın aktörler ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ... İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyesi ve merkezi hükümet artı sermaye ... İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleri ile operasyonlar yapıyor. İlçe belediyesi de onun bir alt birimi ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G3 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ... merkezi hükümet ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Siyasi güce yakın unsurlar ile yerel yönetimin fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi ve yerel yönetimlerin kilit öneme sahip olduğu,
- Merkezi yönetimin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği görülebilir.

G1 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörleri tanımlaması istendiğinde, görüşmeci;

“ ... İlçe Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve yatırımcı ... Kültür ve Turizm Bakanlığı, anıtlar kurulu, İl Özel İdaresi ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Aynı görüşmeci aktörler arasındaki kilit öneme sahip aktörlere ilişkin görüşlerini

“ ...İlçe Belediyesi ... karar almada merkezi yönetim etkili, uygulamada ise İlçe Belediyesi etkili ... ”

biçiminde paylaşmıştır. G1 kodlu görüşmeci beşeri aktörler içindeki öncü yatırımcı aktöre ilişkin görüşlerini

“ ...İlçe Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi ... ”

şeklinde açıklamıştır. Görüşmeciden elde edilen verilerden hareketle;

- Merkezi ve yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları ile yatırımcıların fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi ve yerel yönetimin bu noktada kilit öneme sahip olduğu,
- Yerel yönetimlerin alandaki yatırımlarda öncü rol üstlendiği anlaşılabilir.

Değerlendirmeye alınan yirmi bir görüşmecinin konuya ilişkin yukarıdaki görüşlerinden elde edilen tüm verilerin analizi ile İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşümü gerçekleştiren beşeri aktörlerin, beşeri aktörler içerisindeki kilit aktörün ve bu aktörler arasındaki yatırımcı aktörlerin betimlenebilmesi konusunda ulaşılan bulgular incelendiğinde;

- Merkezi (hükümet, siyasi güç ve bunların anlayışı çerçevesinde oluşan devlet aygıtı) ve yerel yönetimler (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi) ile yatırımcıların (turizm, ticari ve inşaat yatırımcıları) fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin (hükümetin, siyasi gücün) ve yerel yönetimin fiziki mekânın değişiminde kilit öneme sahip olduğu,
- Fiziki mekânı değişimine yol açan yatırımlarda ise merkezi (hükümet, siyasi güç) ve yerel yönetimler (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi) ile yatırımcıların (turizm, ticaret ve inşaat yatırımcıları) öncü rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

Ulaşılan bu bulgulardan hareketle İstanbul Tarihi Yarımada'nın günümüzde fiziksel değişime uğramasında beşeri aktörlerin önemli bir etken olduğu ifade edilebilir.

4.3.3 Araçlar

Aktör ağ teorisi kapsamında aktör ağı meydana getiren aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla çeşitli araçlar oluşturduğu ifade edilmektedir. Aracı kavramı aktör ağ kapsamında iki farklı anlamda ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi İngilizce 'mediator' olarak ifade edilen ve Türkçe'ye aracı veya aracı kimse olarak çevrilebilecek olan kavramdır. İkincisi ise İngilizce 'intermediary' olarak ifade edilen ve Türkçe'ye aracı, vasıta olan, arada bulunan kimse, aracılık eden şeklinde çevirisi yapılabilecek başlıktır. Sonuç olarak her iki kelime de Türkçe'ye tercüme edildiğinde tek başlarına bir anlam ifade etmemektedir. Bu noktada bu iki farklı başlıktaki araç olgusunu aktör ağ teorisi kapsamında yapılan tanımları çerçevesinde incelemenin faydalı olacağı kararlaştırılmıştır.

Aktör ağ teorisi birinci başlıktaki 'mediator' kavramını, aktörlerin eylemlerinin gerçekleşmesinde rol üstlenen ve buna katkı veren araçlar/aracilar olarak nitelemektedir. Bu araçlar yasalar, yönetmelikler, imar planları vb. belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aracı olgusuna ilişkin ikinci başlık ise aktörlerin eylemlerinin gerçekleşmesinde bir rolü bulunmayan, aracının aktör ağın oluşma sürecinden etkilenmeyen ve aktörler arasındaki ilişkilerin kurulmasını sağlayan ve kolaylaştıran, aktörler arasındaki ilişkiler için köprü

oluşturanlardır: ‘intermediary’. İkinci başlık altında ele alınan bu araçlar kurumlar, kuruluşlar, örgütler vb. yapılanmalardır (Moss vd., 2009:18-20).

Türkiye’deki bilim çevrelerinde aktör ağ teorisi için yerleşmiş bir terminoloji bulunmamaktadır. Bu durum aktör ağ teorisi içerisinde iki farklı anlamı bulunan aracı olgusunu da kapsamaktadır. Ancak tez çalışmasında da bu iki farklı başlığın nitelenmesi ihtiyacından hareketle tez çalışmasında birinci başlık altında değerlendirilen ‘mediator’ eylemin gerçekleşmesine katkı sağlayan araçlar olarak, ikinci başlık altında değerlendirilen ‘intermediary’ ise eylemin gerçekleşmesinde etkisi olmayan araçlar şeklinde nitelenmiştir.

Literatürdeki tanımdan hareketle eylemin gerçekleşmesinde etkisi olmayan araçlar İstanbul Tarihi Yarımada örneğinde değerlendirildiğinde; alanda bulunan merkezi ve yerel yönetimleri temsil eden tüm kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin tamamı aktörler arasındaki ilişkilerin kurulmasını sağlayan, kolaylaştıran, aktörler arasındaki ilişkiler için köprü oluşturan yapılardır. Örneğin bir yatırımcı fizik mekânda yapmayı hedeflediği projeyi uygulayabilmek için yasal olarak bazı kamu ve/veya sivil toplum örgütlerine başvurmak zorundadır. Bu durum yasada tanımlı ve doğal gelişen bir süreçtir. Dolayısıyla yatırımcı kurumlarda aktör ağda bulunan diğer aktörlerle ilişki kurmaya başlamaktadır. Kurum bu durumdan etkilenmez. Kurum aktörlerin aralarında ilişki kurmaları için yer/mekân olarak temsil edildiğinde eylemin gerçekleşmesinde etkisi olmayan bir aracı konumundadır. Bu nedenle çalışmada kurumlar değerlendirmeye bu yönleri ile katılmamıştır.

Aktör ağın oluşma sürecinde aktörlerin ve ağın eylemlerinin gerçekleşmesine katkı sağlayan araçların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda tezin alan çalışması çerçevesinde İstanbul Tarihi Yarımada örneğinde görüşmecilerin görüşleri ile yasa, yönetmelik vb. belgelerden verilerin elde edilmesi ve çözümlenmesiyle eylemin gerçekleşmesine katkı sağlayan araçların betimlenmesi uygun görülmüştür.

4.3.3.1 Eylemin Gerçekleşmesine Katkı Sağlayan Araçlar

Görüşmecilerden elde edilen bilgilerde İstanbul Tarihi Yarımada’nın günümüzde fiziki değişime uğramasında aktörlerin eylemlerinin meşrulaştırılmasında katkı sağlayan araçlar önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Tarihi Yarımada’daki değişimde etken olan aktörlerin eylemlerinin meşrulaştırılmasında katkı sağlayan araçları tanımlayabilmek için görüşmecilerden aşağıdaki soruyu yanıtlaması, görüşlerini ve gözlemlerini aktarmaları istenmiştir. Bu soru görüşmecilere

- Beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığı

biçiminde yöneltmiştir.

G22 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... yasal imkânları kullanıyor. Aşamadığı konuda yasa çıkarıyor, aşamadığı konuda yönetmelik çıkarıyor, aşamadığı konuda İstanbul İmar Yönetmeliğini değiştiriyor ... belki İstanbul kenti için ya da Tarihi Yarımada için doğru bulmadığımız projeleri onaylayarak destek oluyor ... siyaset birebir kararlara müdahale ediyor. Herhangi bir bakanlığın kararına müdahale ediyor, belediyenin kararına müdahale ediyor, Valiliğin kararına müdahale ediyor, ötesinde de bu müdahalesini ikinci bir yöntem olarak yasalarla yapıyor. Türkiye'nin son yıllarda yasalarına bakarsak, ben bunu son otuz yılı eleştirerek de söylüyorum, 85'teki kanun çıktığında öğrenciydim. Herhangi bir siyasi görüşe sahip olan meslek adamı hemfikir olmuş; demişler ki burada olağanüstü bir şey yapıldı 3194'te vesaire. 85'ten buyana bakıyorum, 2010'dayız, imar kanunu diye bir şey kalmamış ortada. Yani her sıkıştıklarında kanunla oynuyorlar ... mevzuatımızda 3621 sayılı Kıyı Kanununa bir 'kruvaziyer liman tanımı' geldi biliyorsunuz. Maalesef kötü bir tanım. Minareyi çalan kılfına uydurmuştur. İhalelerden yani Galataport ve Kuşadası'ndaki bir tartışmadan sonra bu kıyı kanunu değişmiştir. Yatırımcı odaklı değişmiştir ve bir kruvaziyer turizmin ya da bir limanın gerektirdiği ihtiyaçların dışında fonksiyonlar tanımlayan bir mevzuattır ... Tarihi Yarımada'da son dönemde uygulamaları yönlendiren temel bir kanun da 5366 sayılı kanun olmuştur. Bir diğeri de 2863 sayılı yasadır. Özellikle kültür varlıklarının işlevlendirilmesi, yeniden yapılandırılması sürecinde ... maalesef koruma kurullarında da siyasi dengelerle oluşmuş olan üye sayıları bulunmaktadır ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüşten hareketle beşeri aktörlerin* eylemlerini gerçekleştirmek için yasal erki kullandığı gözlenebilir. Bunun yanısıra görüşmeci erki kullanan beşeri aktörün yapmayı hedeflediği eylemlerde karşısına çıkan mevcut engelleri ortadan kaldırmak amacıyla mevcut yasalarda değişikliğe gidildiğini, Kıyı Kanunu gibi örneklerle ifade etmiştir. Görüşülen kişi İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki değişimde etkili olan yasaları ise 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu şeklinde açıklamıştır. Bu noktada görüşmede üzerinde durulan kanunların ilgili maddelerini incelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır.

- **5398 sayılı kanunla değişik 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 6. maddesinin c fıkrası**** çözümlendiğinde 03.07.2005 tarihli 5398 sayılı yasayla 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 6.

* 'Beşeri Aktörler' başlıklı bir önceki bölümde merkezi (hükümet, siyasi güç) ve yerel yönetimler (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi) ile yatırımcılar (turizm, ticari ve inşaat yatırımcıları) fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı, merkezi yönetimin (hükümetin, siyasi gücün) fiziki mekânın değişiminde kilit öneme sahip olduğu ifade edilmiştir. Buradan hareketle 'aracılar' başlıklı bu bölümde beşeri aktörler olarak merkezi yönetim, yerel yönetim ve yatırımcılar nitelenmiştir.

** 5398 sayılı kanunla değişik 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 6. maddesinin c fıkrası aşağıda yer almaktadır.

maddesine eklenen c fıkrasının alışveriş merkezi, konaklama üniteleri, ofis vb. işlevlerin kruvaziyer turizme hizmet edecek limanlarda yerlabilmesini yasallaştıran bir hüküm olduğu açıktır. Bu hükümlerle birlikte yapılması hedeflenen kruvaziyer limanlar için hazırlanacak olan projelerde ve planlarda yapı ve nüfus yoğunluğu ile kent toprağından elde edilen gelirin artacağı düşünülebilir.

- **5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu**'nun birden fazla maddesinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden biri kanunun 58. maddesinde* düzenlenen koruma bölge kurullarının yapısına ilişkindir. Bu madde çözümlendiğinde; koruma disiplini konusunda uzman olan akademisyenlerin sayısı sabit kalmakla birlikte merkezi yönetimin atadığı temsilci sayısının artırıldığı görülmektedir. Kültürel mirasın korunmasına ilişkin karar alan koruma bölge

“Madde 6 – c) (Ek: 3/7/2005 - 5398/13 md.) Organize turlar ile seyahat eden kişilerin taşındığı yolcu gemilerinin (kruvaziyer gemilerin) bağlandığı, günün teknolojisine uygun yolcu gemisine hizmet vermek amacıyla liman hizmetlerinin (elektrik, jeneratör, su, telefon, internet ve benzeri teknik bağlantı noktaları ve hatlarının) sağlandığı, yolcularla ilgili gümrüklü alan hizmetlerinin görüldüğü, ülke tanıtımı ve imajını üst seviyeye çıkaracak turizm amaçlı (yeme-içme tesisleri, alışveriş merkezleri, haberleşme ve ulaştırmaya yönelik üniteler, danışma, enformasyon ve banka hizmetleri, konaklama üniteleri, ofis binaları) fonksiyonlara sahip olup, kruvaziyer gemilerin yanaşmasına ve yolcuları indirmeye müsait deniz yapıları ve yan tesislerinin yer aldığı kruvaziyer ve yat limanları yapılabilir.”

- * 5226 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 58. maddesi aşağıda yer almaktadır.

“Koruma Bölge Kurullarının oluşumu:

Madde 58 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/15 md.)

Koruma Bölge Kurulları aşağıda belirtilen üyelerden oluşur;

- a) Arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek beş temsilci, ⁽¹⁾
- b) Yükseköğretim Kurulunca, kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından - aynı daldan olmamak üzere - iki öğretim üyesi,
- c) Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci,
- d) Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskan Müdürlüğünden bir teknik temsilci, ⁽¹⁾
- e) Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar bölge müdürü veya teknik temsilcisi,
- f) Görüşülecek konu, Çevre ve Orman Bakanlığı ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilci. ⁽¹⁾
- g) (Ek:14/7/2004 – 5226/12 md.) Görüşülecek konunun müze müdürlüğünü ilgilendirmesi halinde ilgili müze müdürü.

Ayrıca kurula oy hakkı olmamak kaydıyla danışman uzman çağırılabilir.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/12 md.) İlgili meslek odaları koruma bölge kurulu toplantılarına gözlemci olarak katılabilirler.

- (1) 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 11 inci maddesiyle, 58 inci maddenin (a) bendinde yer alan “müzecilik” ibaresi, “hukuk”; “üç” ibaresi, “beş”; (d) bendinde yer alan “iki” ibaresi, “bir”; (f) bendinde yer alan “Orman Genel Müdürlüğü” ibaresi, “Çevre ve Orman Bakanlığı” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

kurullarındaki bilim insanlarının sayısı artırılması gerekirken diğer kurumlarca atanan kişi sayısının daha fazla olmasının; koruma bölge kurullarında alınan kararlardaki bilimsel görüşün ağırlığının azalmasına neden olabilecektir. Bu duruma kamuoyuna da yansıyan Haliç Metro Geçişi, Four Seasons gibi uygulamalar örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanısıra G22 kodlu görüşmecinin açıklamasından hareketle merkezi yönetimin koruma bölge kuruluna atayacağı üye sayısını arttırması, koruma bölge kurullarının siyasallaşmasının önünü açan bir karar olarak nitelenebilir.

Aynı kanunun 57. maddesine 2009 yılında 5835 sayılı kanunla eklenen fıkıyla* yenileme kurullarına bölge koruma kurulları ile aynı görev ve yetkiler verilmiştir. 5366 sayılı yasa ile yenileme projelerine ilişkin tasarrufta bulunmak üzere oluşturulan bir yapılanma olan yenileme kurullarına 2863 sayılı kanunun 57. maddesinde** belirtilen görev ve yetkilerin verilmesi bazı sakıncalar doğurmaktadır. Bu duruma planlama disiplini açısından beliren zorluk örnektir. İmar planları hiyerarşik bir düzen içerisinde, üst ölçek kararlarla ilişkisi kurularak ve kentin bütünü gözetilerek yapılması hedeflenen belgelerdir. Koruma alanlarına ilişkin imar planları da bu bakış açısı kapsamında değerlendirilmektedir. Bu imar planları yenileme alanlarını da kapsamaktadır. Ancak 2009 yılında yapılan değişiklikle yenileme alanını da kapsayan koruma amaçlı imar planlarının yenileme alanları ile ilgili bölümlerine ilişkin karar yetkisi yenileme kurullarına verilmiştir. Bu durumda planlama ilkelerinden biri olan planın bütünlüğü ilkesinin zarar göreceği açıktır.

* 2863 sayılı kanunun 57. maddesine 2009 yılında 5835 sayılı kanunla eklenen fıkra aşağıda yer almaktadır.

“(Ek fıkra: 4/2/2009-5835/3 md.) 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun uyarınca ilan edilen yenileme bölgelerinde yenileme projelerini onaylamak üzere 5366 sayılı Kanun uyarınca oluşturulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları da bu maddede belirtilen işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.”

** 2863 sayılı kanunun 57. maddesi;

“a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
 b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
 c) Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,
 d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,
 e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
 f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanların tescil kaydını kaldırmak,
 g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak.”
 şeklindedir.

- **3194 sayılı İmar Kanunu**'nun imar planlarında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın yetkisine ilişkin 9. maddesi* çözümlendiğinde; bu maddenin İmar Kanunu kabul edildiği 1985 yılından bugüne çeşitli değişikliklere uğradığı anlaşılmaktadır. Bu değişiklikler imar planlarına ilişkin yetkinin merkezi yönetimin elinde toplanmasını hedeflediği açıktır.

G19 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'da etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

* 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesi;

“Madde 9 – Bakanlık gerekli görülen hallerde, kamu yapıları ve enerji tesisleriyle ilgili altyapı, üstyapı ve iletim hatlarına ilişkin imar planı ve değişikliklerinin, umumi hayata müessir afetler dolayısıyla veya toplu konut uygulaması veya Gecekondu Kanununun uygulanması amacıyla yapılması gereken planların ve plan değişikliklerinin, birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarının veya içerisinden veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme planlarının tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya diğer idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re'sen onaylamaya yetkilidir.

(Ek : 24/11/1994 - 4046/41 md.) Belediye hudutları ve mücavir alanlar içerisinde bulunan ve özelleştirme programına alınmış kuruluşlara ait arsa ve arazilerin, ilgili kuruluşlardan gerekli görüş, (Belediye)⁽²⁾ alınarak çevre imar bütünlüğünü bozmayacak (Ek ibare: 3/4/1997 - 4232/4 md.) imar tadilatları ve mevzi imar planlarının ve buna uygun imar durumlarının Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca hazırlanarak

(1) 9/7/2008 tarihli ve 5784 sayılı Kanunun 24 üncü maddesiyle; bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “ile ilgili” ibaresi “ve enerji tesisleriyle ilgili alt yapı, üst yapı ve iletim hatlarına ilişkin” şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(2) Parantez içi hüküm; 3/4/1997 tarih ve 4232 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Özelleştirme Yüksek Kurulunca onaylanmak suretiyle yürürlüğe girer ve ilgili Belediyeler bu arsa ve arazilerin imar fonksiyonlarını 5 yıl değiştiremezler. (Ek ibare : 3/4/1997 - 4232/4 md.) ilgili belediyeler görüşlerini onbeş gün içinde bildirir.

Bir kamu hizmetinin görülmesi maksadı ile resmi bina ve tesisler için imar planlarında yer ayrılması veya bu amaçla değişiklik yapılması gerektiği takdirde, Bakanlık, valilik kanalı ile ilgili belediyeye talimat verebilir veya gerekirse imar planının resmi bina ve tesislerle ilgili kısmını re'sen yapar ve onaylar.

Bakanlık birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar planlarının hazırlanmasında, kabul ve onaylanması safhasında ortaya çıkabilecek ihtilafları halleder, gerektiğinde re'sen onaylar.

(Ek fıkra : 20/6/1987 - 3394/7 md.; İptal : Ana.Mah. 26/9/1991 tarih ve E. 1990/38, K. 1991/32 sayılı Kararı ile.)

Kesinleşen planlar ilgili belediyelere ve valiliklere tebliğ edilir. Bu planların uygulanması mecburidir.

Re'sen yapılan planlardaki değişiklikler de yukarıdaki usullere tabidir.

(Ek fıkra: 3/7/2005 - 5398/19 md.) 4046 sayılı Kanun kapsamında gelir ortaklığı modeli ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar yöntemine göre özelleştirme işlemleri yapılan hizmet özelleştirilmesi niteliğindeki yatırımların yapılacağı yerlerde hazırlanan veya hazırlattırılan plânları, Özelleştirme İdaresince değerlendirilmek ve sözleşmeye uygunluğu konusundaki görüşü de alınmak kaydı ile re'sen (...) ⁽¹⁾ onaylamaya Bayındırlık ve İskan Bakanlığı yetkili olup, her türlü ruhsatı ilgili belediye en geç iki ay içinde verir. ⁽¹⁾

(1) Bu fıkroda yer alan "... imar mevzuatındaki kısıtlamalara tâbi olmaksızın..." ibaresi, Anayasa Mahkemesi'nin 5/1/2006 tarihli ve E. :2005/98, K. :2006/3 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.”

biçimindedir.

“ ... yasal bir güç kullanıyor. Koruma bölge kurulu üyelerinin görev süresini beş yıldan üç yıla düşürülmesi başlı başına güç göstergesidir. Yani herkesin önünde açıktan koruma bölge kurulu üyelerine söylenmiş bir şeydir. Yani siz bunu yapmayacaksanız biz sizin görev sürenizi üç yıla düşüreceğiz ve bu sorunu çözeceğiz şeklinde açıkça söylenmiş bir şeydir ... ”

şeklinde görüş bildirilmiştir. Bu görüş 2009 yılında 5835 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nu 55. maddesinde de* açıkça görülmektedir. Buradan hareketle beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirme sürecinde karşılaştıkları sorunu yine yasal düzenlemelerle giderdiği gözlenmektedir. Bu durum koruma kurullarında alınan kararlarda beşeri aktörlerin eylemlerinin gerçekleşmesine engel olan üyelerin kısa sürede değiştirilmesini, bu üyelerin yerine yeni üyelerin atanması ile beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmesine katkı veren bir düzenleme olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla hem görüşmeciden hem de kanundaki maddenin incelenmesinden elde edilen bilgilerden hareketle beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için yasa yapma erkini kullandığı anlaşılmaktadır.

G18 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada’daki etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... örneğin kentsel dönüşüm projesi yapacağı yerde eski eser var. Onları tescilden düşülsün diye 4 numaralı kurula gönderiyorlardı. Biz düşürmüyorduk. Sonra kanun çıkardılar; şimdi yenileme kurulu kendisi karar veriyor ... yenileme kurulunun kuruluş kanununda yoktu, yeniden bir madde ekleyerek bu konuda karar alma yetkisini de yenileme kuruluna verdiler ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Daha öncede belirtildiği üzere 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 57. maddesine 2009 yılında 5835 sayılı kanunla eklenen fıkra ile yenileme kurulları, koruma bölge kurullarının tüm görev ve yetkilerine sahip bir konuma getirilmiştir. Bu noktada beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için öncelikle mevcut sistem içerisinde eylemde bulunduğu, mevcut sistem içerisinde hedeflediği eylemi gerçekleştiremediğinde ise yeni yasal düzenlemelerle eylemlerini gerçekleştirmektedir.

G17 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada’da etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... kanunun vermiş olduğu yetki kullanılmaktadır ... ”

* 5835 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nu 55. maddesi nin 2. fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

“Madde 55 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/10 md.)

(Değişik ikinci fıkra : 4/2/2009-5835/2 md.) Koruma bölge kurullarının Bakanlıkça ve Yükseköğretim Kurulunca seçilen üyelerinin görev süresi üç yıldır.”

şeklinde görüş bildirmiştir. Görüşmecinin ifadelerinden hareketle beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için yasal erki bir araç olarak kullandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

G16 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'da etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... en son Ağustos 2008'de özelleştirmeye ilgili çıkan bir yasa var. Özelleştirme İdaresi meselâ Milli Eğitim Bakanlığı okul alanı ile ilgili ben bunu kullanamıyorum diyor. Özelleştirme İdaresi alıyor, bunu sermayeye sunuyor. Sermaye sahibi yatırımcılar geliyorlar, yatırım yapıyorlar. Planı onaylamak, şunu yapmak, bunu yapmak Özelleştirme İdaresi'nin elinde ...”

şeklinde görüş bildirmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere 5398 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değiştirilen 3194 sayılı İmar Kanunu* ile 4971 sayılı kanunla değişik 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nda** yapılan değişikliklerle Özelleştirme İdaresi Başkanlığı özelleştirmeye konu olan kıyı alanlarını da kapsayan taşınmazlarda imar planı yapma ve onama yetkisine

* 5398 sayılı kanunla değişik 3194 sayılı kanunun ek madde 3 aşağıdaki gibidir.

“Ek Madde 3 – (Ek: 3/7/2005 - 5398/12 md.; Değişik: 24/7/2008-5793/15 md.)

Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait veya kuruluş lehine irtifak ve/veya kullanım hakkı alınmış arsa ve araziler ile özel kanunları uyarınca özelleştirilmek üzere özelleştirme programına alınan arsa ve arazilerin, 3621 sayılı Kıyı Kanunu veya 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında kalan yerler dahil olmak üzere genel ve özel kanun hükümleri kapsamında yer alan tüm alanlarda imar planlarını yapmaya ve onaylamaya yetkili olan kurum veya kuruluşlardan görüş alınarak çevre imar bütünlüğünü bozmayacak her tür ve ölçekte plan, imar planı ile değişiklik ve revizyonları müellifi şehir plancısı olmak üzere Başkanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yapılarak veya yaptırılarak Özelleştirme Yüksek Kurulunca onaylanmak ve Resmi Gazetede yayımlanmak suretiyle kesinleşir ve bu Kanunun 8 inci maddesinde yer alan ilan ve askıya dair hükümlerden muaf olarak yürürlüğe girer. İlgili kuruluşlar bu madde kapsamında yapılan planları devir tarihinden itibaren beş yıl süreyle değiştiremezler. Bu süre içerisinde imar planlarına ilişkin olarak, verilecek mahkeme kararlarının gereklerinin yerine getirilmesini teminen yapılacak imar planı değişikliğine ilişkin iş ve işlemler Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca bu maddede belirtilen usul ve esaslara göre gerçekleştirilir. İlgili kuruluşlar görüşlerini onbeş gün içinde bildirirler. Bu madde kapsamında yapılan her ölçekteki plan ve imar planlarında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 17 nci maddesinin (a) bendinin ikinci ve sekizinci paragrafındaki hükümler uygulanmaz. Özelleştirme sürecinde ihtiyaç duyulması halinde, bu planlara göre yapılacak imar uygulamasına ilişkin parselasyon planları Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılır veya yaptırılır. Bu parselasyon planları Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca onaylanır ve 19 uncu maddede belirtilen ilan ve askıya dair hükümlerden muaf olarak kesinleşir ve yürürlüğe girer. Bu planlara göre yapılacak yapılarda her türlü ruhsat ve diğer belgeler ile izinler, ilgili mevzuat çerçevesinde yetkili kurum ve kuruluşlarca verilir.”

** 4971 sayılı kanunla değişik 3621 sayılı kanunun 16. maddesinin ek madde 1'e ilişkin değişiklik aşağıda yer almaktadır.

“Ek Madde 1- (Ek: 1/8/2003-4971/26 md.)

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların kullanımında bulunan ve bu Kanunun 6. maddesi kapsamında kıyıda yer alan arazi ve yapılar için, bu Kanun hükümleri çerçevesinde yapılması gereken tüm işlemler (kıyı kenar çizgisinin tespiti, Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca lüzum görülmesi halinde kıyı kenar çizgisinin yeniden tespiti, uygulama imar plânlarının hazırlanması, ruhsat ve benzeri hususlar) kuruluşun özelleştirme kapsamına alınmasını takiben ilgili kurum ve kuruluşlarca iki ay içerisinde sonuçlandırılır. Bu arazi ve yapılar Özelleştirme İdaresi Başkanlığının talebine istinaden kadastro müdürlüğünce kadastro paftalarına özel işaretleri ile belirtilir.”

sahip kılınmıştır. Bu durumda yine planlamanın bütünlük ilkesine aykırı bir eylemin gerçekleşmesinin önü açılmaktadır. Görüşmecinin ifade ettiği bir diğer kanun ise 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'dur. Bu kanununun 4. maddesinde* yapılan değişiklikle Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na tanınan imar planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi merkezi yönetime doğrudan bağlı bir diğer kurum olan T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na da tanınmıştır. Dolayısıyla imar planının kentin bütünü kapsamında ele alınması ilkesinin hükmü kalmamıştır.

G10 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... hiç kimse kanundan almadığı bir yetkiyle bu alan üzerinde herhangi bir şekilde söz söyleme durumunda değil ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Konuyla ilgili G9, G6, G5 kodlu görüşmeciler sırasıyla aşağıdaki görüşleri aktarmışlardır.

“ ... kentsel projelerin gerçekleşmesi yetkili kurumu yani hukuki anlamda yetki kullanan erkin elinde. O da ağırlıkla merkezi yönetim veya zaman zaman da yerel yönetim. İşte kanuna dayanarak belli şekilde belli hukuki anlamdaki yasal çerçevede ... ”

“ ... yasalar yani fiziki olarak görünmeyip de gücü olan aktörler var. Yasalar da bir aktör, fiziki olarak elle tutamıyorsun ancak mekâna yansıdığı zaman anlıyorsun ... ”

“ ... kanunlardır. Öncelikle bütün aktörler belli bir kanuni dayanak içerisinde hareket ettiği için. Bu kanunlar içerisinde yanlış işler yapılıyor mudur? Yapılıyor da olabilir ... devlet nizamı içinde hep böyle olmuş. Yukarıdan karar alınır, o karar uygulanmak zorundadır. Neye göre? Kanuna göre ... Kamu kurumları hepsi bir nizamla çalışırlar. Önce kanun sonra yönetmelikle. Bu kapsamda çalışmak zorundadırlar ... ”

* 5793 sayılı kanunla değişik 2985 sayılı kanununun 4. maddesi

“Madde 4 –(Değişik: 5/5/2004 – 5162/2 md.)

(Değişik birinci fıkra: 24/7/2008-5793/7 md.) Başkanlık, gecekondü dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerde veya valiliklerce toplu konut iskan sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki planlar ile imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Bu planlar; büyükşehir belediye sınırları içerisinde kalan alanlar için büyükşehir belediye meclisi tarafından, il ve ilçe belediye sınırları ile mücavir alanları içerisinde kalan alanlar için ilgili belediye meclisleri tarafından, beldelerde ve diğer yerlerde ilgili valilik tarafından, planların belediyelere veya valiliğe intikal ettiği tarihten itibaren üç ay içerisinde aynen veya değiştirilerek onaylanır. Belediyeler ve valilik tarafından üç ay içerisinde onaylanmayan planlar Başkanlık tarafından re'sen onaylanır. Belediyeler, valilik veya Başkanlık tarafından onaylanan bu planlar; askı, ilan ve itiraza dair kararlar da dahil olmak üzere 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine göre belediyeler ve ilgili kamu kurumları tarafından yapılacak tüm işlemler Başkanlık tarafından re'sen yapılmak suretiyle yürürlüğe konur.

Başkanlık kanundaki görevleri çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilere ait arazi ve arsaları ve bunların içerisinde veya üzerinde bulunan her türlü eklenti ve yapıları kamulaştırmaya yetkilidir. Başkanlık tarafından yapılacak kamulaştırmalar, 4.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kamulaştırma sayılır.”

şeklindedir.

Bu görüşlerden hareketle beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için yasalardan kaynaklanan erki kullandıkları, yasaların beşeri aktörlerin eylemlerinin gerçekleşmesine katkı sağlayan araçlar olarak karşımıza çıktığı saptanabilmektedir.

G4 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'daki etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... kentsel dönüşüm 5366'ya göre yapılıyor. Kentsel dönüşüm yasası çıkmadı biliyorsunuz, ama yenileme yasasına göre uygulanıyor. Bu yasanın en kritik tarafı 5366'nın koruma yasasını, koruma kurullarını inkar etmesidir. Özel kurul kuruluyor ve bunlar mesela Sulukule'de Belediye'nin yaptığı projenin 1/1000 planları vardı ve yürürlükteydi; o plana uymuyor. Bir koruma amaçlı imar planı var, kuruldan geçmiş. Orası sit alanı. 5366'ya göre yenileme yapıyorsunuz, orada plana uymadan yeni bir tasarım yapıyorsunuz. Yani 5366 bu kadar korkunç bir yasa. Ama o kalkmadığı zaman hiçbir şey yapmanın olanağı da yok, yani doğru bir şey yapmanın olanağı yok. Bu 5366 Fatih Belediyesi ile Beyoğlu Belediyesi'nin Ankara'ya yolladığı ve çıkarılması için baskı yaptığı, koruma yaklaşımını, koruma yasasının kısıtlarını aşarak, koruma amaçlı imar planının kısıtlarını aşarak rant amaçlı dönüştürmenin aracı şu anda ... şimdi koruma amaçlı imar planı yapmanın bir anlamı kalmadı, koruma yasasının hiçbir anlamı kalmadı, 4. kurulun da anlamı kalmadı. Yani 4. kurul Tarihi Yarımada'yla sorumlu olacak ama içindeki yenileme alanına ilişkin planlar ona gitmeyecek, yenileme kuruluna gidecek. Bu da garip bir şey ... Projeler tam bir tarihi çevreyi yağmalama, tam bir rant projesi. Koruma alanlarında koruma yasasını ortadan kaldıran bir yasa ile siz bu alanlara müdahale ediyorsunuz ... kurulun yapısı da değişti. 5 üyeyi bakanlık atıyor, 2 üye YÖK üyesi, bir de belediyelerin üyeleri var ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüş beşeri aktörlerin eylemlerinin gerçekleşmesine katkı sağlayan yasaların fiziki mekânın dönüşümüne etkisini anlatan bir örnek olarak görülebilir. Bu örnek kapsamında daha önce irdelenen yasalar çerçevesinde korunması gerekli kültürel miras öğelerinin yasal değişikliklerle koruma şemsiyesi dışına çıkarıldığı ve ekonomik gelir getiren bir meta biçiminde değerlendirildiği anlaşılabilir.

G2 kodlu görüşmeciden İstanbul Tarihi Yarımada'da etkin olan beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için nasıl bir erk kullandığını tanımlaması istendiğinde görüşmeci,

“ ... iktidar gerekli yasal altyapıyı zaten sağlamış durumda. Gerekli yasal altyapı sağlandıktan sonra onlara düşen şey yatırımcıyı bulmak oluyor. Devlet projeleri hazırlıyor, pişiriyor, ondan sonra yatırımcıyı buluyor: projecilik anlayışı bu. TOKİ burada bir aracı kurum niteliğinde ... Örneğin TOKİ yasasında yapılan son değişiklikler, 2008 Ağustos'unda yapılan değişiklikler, TOKİ şu anda istediği yerde, istediği alanda kendi mülkü olsun olmasın, toplu konut alanı olsun olmasın, istediği şekilde plan yapma, yaptırma yetkisine sahip. Bunların askılarını bile TOKİ hallediyor ... Turizm Teşvik Kanunu turizm bölgeleri ilân edip turizm bölgelerinde de özel alanlar, turizm alanı ilan edildiğinde istediğin gibi at koşturabiliyorsun ... 3194'ün 9. maddesine bakıyorsun; ademi merkezîyetçi bir çerçeve vardı. Merkezi yönetim buna müdahale ediyor. Merkezi hükümet istediğinde plan çalışmalarına müdahale edebilir,

plan yaptırabilir diyor. Belediyelere dağıtılan bu yetki halen merkezden kontrol ediliyor ... ”

şeklinde görüş bildirmiştir. G2 kodlu görüşmeci diğer görüşmecilere ek olarak 4957 sayılı kanunla değişik 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu vurgulamıştır. Bu kanunun 7 maddesi* çözümlendiğinde; merkezi yönetimin bir diğer kurumu olan Kültür ve Turizm Bakanlığı kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ile turizm merkezleri içinde her ölçekteki planları yapmaya, yaptırmaya, onaylamaya ve tadil etmeye yetkili kılındığı anlaşılmaktadır.

Hem konuya ilişkin görüş bildiren görüşmecilerden hem de fizik mekâna ilişkin kararları etkileyen ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin yasal düzenlemelerden elde edilen verilerden hareketle aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

- Kilit aktör konumundaki merkezi yönetimin özellikle 2003 yılından günümüze yukarıda ele alınan yasal değişikliklerle imar planı yapma, yaptırma, tadil etme ve onaylama yetkilerini yerel yönetimlerden devraldığı, bu durumda birbiriyle ilişkisi olmayan imar planlarının üretilmesiyle kendi içerisinde tutarlı ve yasal ancak kent bütününde çelişkileri barındıran uygulamalar meydana gelecektir.
- Kilit aktör konumundaki merkezi yönetim, daha önce belirtildiği üzere, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değişiklikler yapmıştır. Koruma bölge kuruluna atanan üyelerde bilimsel görüşü temsil eden üyelerin kurul bütününde nicel oy yüzdesi düşürülmüştür. Bu gelişme ile birlikte kültürel mirasın korunması hususunda karar alacak kurulun bilimsel görüşü yansıtmadığı düşünülebilir. Bu duruma İstanbul Tarihi Yarımada'da gerçekleştirilen ve kamuoyuna da yansıyan 4. Vakıf Han, Four Seasons, Sepetçiler Kasrı vb. kültür mirası öğeleri ile ilgili alınan hatalı kararlar ve bağlı olarak uygulamalar örnek olarak gösterilebilir.

* 4957 sayılı kanunla değişik 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 7 maddesi aşağıdaki gibidir.

“Madde 7 – (Değişik: 24/7/2003-4957/2 md.)

Bakanlık; kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezleri içinde her ölçekteki plânları yapmaya, yaptırmaya, re'sen onaylamaya ve tadil etmeye yetkilidir.

Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinde Bakanlıkça yapılacak alt yapı ve plânlama işlemlerine esas olmak üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarından istenilen bilgi, belge ve görüş 3 ay içinde verilir. Bu süre sonunda istenilen bilgi, belge ve görüşün verilmemesi durumunda ilgili iş ve işlemler Bakanlıkça re'sen tesis edilebilir.

Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak satış, tahsis, kiralama, sınır ilânı ve değişikliği işlemleri ile çevresel etki yaratacak alt yapı ve üst yapı projelerinden önce Bakanlığın olumlu görüşünün alınması gereklidir.

Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

- Aynı kanunda yapılan bir diğer değişiklik ise yenileme alanlarında oluşturulan yenileme kurullarına koruma bölge kurullarıyla eşit görev ve yetkilerin verilmesidir. Koruma bölge kurulu belirli bir kent parçasında yetkili olan ve bütüncül karar üreten yapılanmadır ancak kentsel sit alanlarında bu kent parçası içindeki yenileme alanlarında görev ve yetkisi mevzuat değişikliği ile yenileme kuruluna devredilmiştir. Böylelikle kültürel mirasın korunmasındaki bütüncül koruma ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu duruma İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce yapılan raylı sistem çalışmaları çerçevesinde imal edilecek olan Metro Haliç geçişi örnek olarak verilebilir. Projenin, bütüncül koruma ilkesi kapsamında, İstanbul Tarihi Yarımada'nın silüetine etkileri de tartışılmak üzere İstanbul Tarihi Yarımada bütününde görev ve yetkisi bulunan 4 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK) tarafından incelenmesi gerekir. Ancak köprünün ayakları İstanbul Tarihi Yarımada'daki yenileme alanı içinde kaldığından, projeye ilişkin karar üretilmesinde yenileme kurulu yetkilidir. Böylelikle kentsel sit alanı olan ve Dünya Kültür Mirası kapsamında değerlendirilen İstanbul Tarihi Yarımada'nın silüeti bütüncül koruma ilkesi dışına çıkılarak zedelenecektir.
- Beşeri aktörler mevcut yasalarda yaptıkları yasal değişikliklerle oluşturdukları yasal erki kullanarak gerektiğinde yasaları değiştirerek ya da yeni yasaları gündeme getirerek eylemlerini gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla yasa, plan vb. belgeler beşeri aktörlerin eylemlerini gerçekleşmesine katkı veren araçlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

4.4 İstanbul Tarihi Yarımada'daki Aktör Ağı

Tezin alan çalışması kapsamında İstanbul Tarihi Yarımada örneğinde aktör ağı oluşturan beşeri ve beşeri olmayan aktörler, kilit aktör ve aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmesine katkı sağlayan araçlar daha önceki bölümlerde tanımlanmıştır. Bu bölümde tanımlanan aktörlerin ve araçların aktör ağın oluşması evreleri çerçevesinde ele alınarak İstanbul Tarihi Yarımada'daki aktör ağın ortaya konması amaçlanmaktadır.

Aktör ağı dört evreden oluşmaktadır. Bunlar;

- Sorunsallaştırma,
- Anlaşma,
- Katılım,
- Hareket etmedir.

Görüşmecilere bu dört aşamayı betimleyebilecek şekilde sorular yöneltilmiştir. Bu sorular aşağıdadır.

- Aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu nelerdir?
- Aktör ağı katılım nasıl gerçekleşmektedir?
- Aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'ya etkisi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Yukarıdaki sorulara G22 ve G21 kodlu görüşmeciler aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu konusunda sırasıyla;

“ ... yüzde yüz rant. Ben aslında şöyle bir şey söyleyeyim: bu çok ağırdır ama bu arkadaşlar bu ağırlığı kabul ediyorlar. Şu anda onay sürecinde görev alan teknik eleman arkadaşlar herhalde zorla onaylıyorlar. İnanırları için onaylamadıklarından eminim. Ama demek ki bunun arka planında birileri var, arka planda birileri bunu yönlendiriyor; ona bakmak lazım. O zaman ortada bir çöküntü alanından, değeri düşmüş alanlardan gelişen konjonktür bu alanları cazip hale getiriyor. Kentimizde öyle bir süreç başladı bence. Belli bir nüfus, kültürlü ve eğitilmiş zengin nüfus, bu alanlarda yerleşmeyi tercih eder hale geldi. İstanbul'da bu gelişmeleri iyi yakalıyorsanız ya da gözlemliyorsanız, içine kamu imkânlarını da katarak böyle bir süreç oluşturuyorsunuz. Yüzde yüz emin olduğum bir konu varsa burada rant var ... ”

“ ... ekonomik ... bu bir rant ... maksimum fayda: rant ... Bu hiç olmayacak bir sisteme bir etüd projesi ihale edilmesi gibi, hiçbir şey çıkmayacak bir alanda bir şeylerin tasarlanması gibi. Aslında bir yerlerde birtakım enerjiler dönüyor ... bir ağ sistemi var, bir enerji var, bu enerji rant çerçevesinde dönüyor ... ”

şeklinde görüş bildirmişlerdir. Aynı görüşmeciler aktör ağı katılım hususunda sırasıyla

“ ... bir: siyasi mekanizmalar içerisinde yer almak, iki: siyasi kanallarla devlet katında görev üstlenenlere kişisel yakınlık ... bir belediye başkanı işte bir kültür bakanı ya da belki sayın başbakan ya da herhangi bir eski bir kamu yöneticisi benden olsun, bana yakın olsun diyor. Kurullar için konuşuyorsak; itiraz etmesin, diyor. Buradaki temel argüman bu. Siyasi tercihler çok ön planda ... koruma kuruluna üye atarken; iktidardaki partinin herhangi bir kurulunda görev almış olanın, herhangi kurulunda görev yapanın akrabası olmak bir tercih sebebi olmaması lâzım. Burada çok ciddi bir sorun var, bu sorun şu anda, çok ciddi biçimde mekâna yansıyor. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı bir proje düşünüyor. Şimdi projesinin doğruluğuna inanıyor mutlaka ya da yatırımcı doğruluğuna inanmış, o da inanıyor, yatırımcı odaklı hareket ediyor. O zaman koruma kurulundaki ya da belediyedeki ya da herhangi başka bir kamu kurumundaki bakanlık bürokrati ya da belediye bürokrati bir arkadaşımızın da böyle inanması gerektiğini düşünüyor. İnanmayınca da onu ikna etmek, onunla tartışmak, onun doğrularını almaktansa o arkadaşı oyun dışı bırakıyor ve şu anda bu süreç çok çirkin şekilde yaşanıyor. Hem de bürokrat arkadaşlarımızda, çok zordalar yani. Kamu idarecileri de çok zorda. Seçimle gelenlerin dışındakilerin çok zorda olduklarını düşünüyorum ... oyun dışı bırakılanın yerini yeni bir aktör alıyor ve sistemi daha istikrarlı bir hale getiriyor ... çok olumsuz konuşuyorum ama yani konu Tarihi Yarımada; şu anda gerçekten mesleki anlamda iyi şeyler olmuyor ... turizmci cazip buluyor ... turizm yatırımını sektör kendisi tarifliyor. Yani orada yatırıma uygun alan

bulmaya çalışıyor, ona uygun parsel bulmaya çalışıyor ya da ona uygun bina bulmaya çalışıyor ... şu anda imar planı olmayan bir alandan bahsediyoruz. Öyle olunca da belki de hani onama kurumlarına yatırımcı kendisi gidiyor. Özellikle davet edilip cazip bir alan var deyip tanıdığı eşine dostuna kamu yönlendirme yapıyor da olabilir. Oranı ne mertebededir bilmiyorum ama yapıyor. Tarihi Yarımada'da şu anda ilgisinin oluştuğunu düşündüğüm inşaat sektörü açısından ise kişisel ilişki ağı devreye giriyor, diye düşünüyorum. Yani İstanbul'da önemli yatırımlara imza atan mesela hem arazi geliştiren hem proje geliştiren ya da inşaat dünyasında başarılı işler yapan firmaların rekabetine açık bir ortam görmüyorum. Tarihi Yarımada'ya inşaat sektörünün girmesi açısından; orada bir ağ var yani burada belki siyasi ilişkiler var, belki kişisel ilişkiler var. Tarihi Yarımada bir rekabet ortamına açılmış, o rekabetten kamuya daha fazla getirisi olacak ya da daha iyi projeler üretilmesini hedefleyen bir süreç olduğunu düşünmüyorum. Şu anda sürecin kapalı gittiğini düşünüyorum ama bunu inşaat için söylüyorum turizm için daha açık gidiyor ... ”

“ ... her projede değişebiliyor. İlişkiyi doğru kurup da bir yolu tutturduysan, çok saçma sapan bir şeyle en tepeye kadar gelebilirsin. En mantıksız projeyi getirirsen mümkün ... bir bakıyorsun 2010 bir şey getirmiş, çok önemli bir şeyle çıkıyor karşına, bir bakıyorsun Kültür ve Turizm Bakanlığı ... ilişkilerin son noktası en üst merkezi yönetim. Çünkü yetkiler ve onaylar; en yetkili kurum kurul gibi gözükse de, kurulu bypass ederek alabilecekleri kararlar var. Yani bakanlar kurulu kararıyla geçiyor ... dolayısıyla karar verici aktörlerle kişisel ilişki kurmak ... ”

biçiminde görüşlerini aktarmışlardır. Görüşmeciler aktör ağı uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'daki etkisine ilişkin sırasıyla

“ ... zaten bu ağdan ya da bu düşünceden özellikle bu kültür varlığı olan ya da olmayan çöküntü alanlarının geliştirilmesinde eğer inşaat dünyası burada bir arazi geliştirici ve proje üreticisi olarak devreye giriyorsa, tek beklentileri fiziksel dönüşüm. Burada belediyeler de öyle düşünüyor. Sorun burada işte ... bu durumda kültürel mirası çok olumsuz etkiliyor tabii ... ”

“ ... olumsuz etkilemektedir ... ”

şeklinde görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bu görüşlerden hareketle aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgunun ekonomik getiri olduğu ifade edilebilir. Aktör ağı katılımının ise ağdaki aktörler ile kişisel ilişkiler kurarak gerçekleştiği; bunun yanı sıra ağın içinde bulunup ama ağın eylemlerini gerçekleşmesinde engel olan aktörlerin ağın dışına çıkartıldığı ve yerine yeni bir aktör alınarak ağın stabil duruma geldiği anlaşılmaktadır. Ayrıca aktör ağı uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'yı ve özellikle kültürel mirası olumsuz etkilediği söylenebilir.

G20, G14 ve G1 kodlu görüşmeciler aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu konusunda sırasıyla

“ ... ekonomi ... ”

“ ... turizm yatırımcılarının baskısı oldukça fazla tabii. Maddi bir baskı var. Para çok önemli bir rol oynuyor ... belediye otel ruhsatı vermiyor, Turizm Bakanlığı veriyor.

Yani burada bakanlıkla belediyenin de bir uyumsuzluğu var ... merkezi hükümete de bu konuda baskı var ... para hükmediyor açıkçası ... ”

“ ... ekonomik getiri... rant elde ediliyor ... ”

şeklinde görüş bildirmişlerdir. Aynı görüşmeciler aktör ağı katılımın nasıl gerçekleştiği sorusunu yanıtlamamıştır. Görüşmeciler aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'ya etkisi konusundaki düşüncelerini sırasıyla

“ ... olumsuz etkilemektedir ... ”

“ ... olumsuz ... ”

“ ... olumsuz ... ”

biçiminde aktarmışlardır. Görüşmecilerin verdiği yanıtlardan hareketle aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgunun ekonomik getiri olduğu, aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'yı ve özellikle kültürel mirası olumsuz etkilediği ifade edilebilir.

G19, G16 ve G12 kodlu görüşmeciler aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu konusunda sırasıyla

“ ... ekonomik ve sosyal ilişkiler ... ”

“ ... sermaye sahibinin, yatırımının kârını maksimize etmeye çalışan bir bakış açısı var. Kamu dediğimiz belediye bir taraftan hizmet götürerek siyasi bir rant, kazanç elde etmek, ben işte bunu yaptım demek bir taraftan da bu özel sermayenin kazandığı ranttan artık kamuya diyelim, onu biraz açık bırakalım, kamunun neresine ... birtakım kârlar aktarabilmek ... ”

“ ... rant tabii ki, doğrudan doğruya rant, gayet açık ... herkes, belediye başkanından, en üst düzeydeki kamu yöneticisinden başlayarak ... diğerleri zaten ... kazanmak üzerine ... ”

şeklinde görüş bildirmişlerdir. Aynı görüşmeciler aktör ağı katılım hususunda

“ ... diğer aktörlerden derken bir yatırımcısı var zaten bunun, bir de burayı bu yatırımcıyı hazır hale getirmek üzere sahip olduğu yetkileri kullananlar var ve bunlar bir şekilde irtibatlı yürüyor çünkü o süreçte yapılacak olan fiziki, inşai müdahaleler genelde bu kişilere veriliyor ve bu kişiler koruma adına bu işleri yaptıktan sonra işletmesini alıyor buralarda ve yap-işlet-devret modeli diye bildiğimiz modelle işletmeler yapılıyor, yoğun bir şekilde ... ”

“ ... ortak bir yatırım projesinde ilçenin, merkezin ve Büyükşehirin uzlaşabildiğini sanmıyorum. Uzlaşsaydılar zaten bizi çığner, aşar geçerlerdi. Diğer kurul üyeleri benim mücadelele işi uzatmazlardı. Şakır şakır onaylardı ... her biri aslında lider olmak istiyor. Yatırımcıyla kendi kolkola girmek istiyor. İlçe ayrı çalışıyor, Büyükşehir ayrı çalışıyor ... TOKİ'nin tek devrede olduğu proje Sulukule projesi. Kurul başkanı TOKİ'de çalışmasına rağmen Sulukule projesinde hiçbir desteği yok, tam tersi, belediyenin getirdiği o yenileme projesini ve müellifini reddediyor. Neden reddediyor.

TOKİ reddettiği için reddediyor yani onunla birlikte hareket ediyor. Şimdi burada kamu yararını nasıl ölçeceksin? Gelen proje yanlış diye kabul ediyoruz, bakıyoruz değil mi? Kurul başkanı bu projeye onay vermiyor. İyi bir rolde mi? Kötü bir rolde mi? Yoksa tamamen kişisel ilişkilerden mi kaynaklandı? ... yani TOKİ başkanı çıkıp ben o müelliften nefret ediyorum diyorsa eğer, bu kurumsal ağ ilişkilerinin dışındaki kişisel ağların çok önemli olduğu ortaya çıkıyor ... ”

“ ... kentsel projeler üzerinde müzakere edilip şeffaf bir şekilde bunlara katılım olmadı ... şeffaf bir ortam olmadığı için hiçbir şekilde bunun ne kadar tartışıldığından en azından bizim grup olarak haberdar değiliz ... tamamen kapalı kapılar arkasında, bakıyorsunuz; Taş Yapı, BİMTAŞ, KIPTAŞ, GAP Yapı, çeşitli kişisel ilişkiler ... ”

şeklinde görüşlerini aktarmışlardır. Görüşmeciler aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'daki etkisine ilişkin

“ ... çok kötü etkilemektedir ... ”

“ ... tabii en büyük şanssızlığımız aslında koruma düşüncesinin son on yılda birazcık yerleşik hale gelmeye başlaması. Kamuda o alanların parlamaya başlaması, gelir getirmeye başlaması ile gözler oraya döndü. Onun öncesinde de çok tahrip ettik, çok mahvettik, çok olumsuz etkilemektedir ”

“ ... çok olumsuz etkilemektedir ... ”

biçiminde görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bu görüşlerden hareketle aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgunun ekonomik getiri olduğu ifade edilebilir. Aktör ağa katılımın ise ağdaki aktörler ile kişisel ilişkiler kurarak gerçekleştiği; aktör ağdaki kilit aktörün yetkilerini kullanarak yasal düzenlemelerle aktörlerin ağa katılabilmeleri için olanak sağladığı düşünülebilir. Ayrıca aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'yı ve özellikle kültürel mirası olumsuz etkilediği söylenebilir.

G13, G11 ve G6 kodlu görüşmeciler aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu konusunda sırasıyla

“ ... şimdi insanların önüne para kazanabilecekleri bir kapı açarsanız, insanlar bu kapıdan girer ... Sultanahmet'in hali ortada. Bütün oradaki konaklar, o evler, hepsi butik otellere dönüştü. Hem de çok kötü restorasyonlarla. İnsanlar sattular gittiler. O evleri verdiler gittiler. Ne oldu? Aile gitti oradan. Yani kültür varlığını oluşturan o kültürel arka planı kaybettiniz. Ne kaldı? Kılıf kaldı sadece. Kılıf kaldı, içindeki öz gitti, ruhu gitti ... yani ruhunu kaybeden bir şehir haline doğru gidiyoruz Tarihi Yarımada özetinde ... turizm firmalarının ya da diyelim ki TÜRSAB'ın çok baskısı vardır Tarihi Yarımada'ya ... ne kadar çok otel yaparsa, ne kadar çok otel, butik otel olursa, o kadar çok para kazanılacağı düşünülüyor ister istemez ve turizm neticede kültürün üzerine bir şey koymuyor, hazır olanı tüketen bir sektör ... ”

“ ... ekonomi öz dinamik. Ama bu yalnız bizim için değil, Tarihi Yarımada için değil, İstanbul için değil, her yer için geçerli. Öncelikle ekonomi, sonra daha iyi yaşam, bu bütün ilgili aktörleri biraraya getiren temel motivasyon ... ”

“ ... siyasilerin ve rantın istediği daha fazla, daha fazla, daha çok tüketim ... ”

şeklinde görüş bildirmişlerdir. Görüşmeciler diğer sorulara ilişkin görüş bildirmemiştir. Görüşmecilerin açıklamalarından hareketle aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgunun ekonomik getiri olduğu ifade edilebilir.

G9, G4 ve G2 kodlu görüşmeciler aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu konusunda sırasıyla

“ ... şimdi ekonomik boyutu yadsıyarak tamamen farklı noktalarda aktörlerin biraraya geldiğini söylemek çok isabetli veya tutarlı bir şey olmaz diye düşünüyorum. Çünkü her hâlükârda bir üretimin veya bir çalışmanın, bir maliyeti, ekonomik anlamda bir külfeti olacaktır. En azından bunun rant boyutunu bir kenara bırakarak kendi ekonomisini veya kendi maliyetini karşılayacak ölçüde bir çerçevenin düşünülmesinin aktörler biraraya gelirken olması gerektiğini düşünüyorum. Ama bunun oranlarının bazen hani ideal veya bazı ülküler çerçevesinde bazen biraz daha yani az veya daha çok artabileceğini, ama bazen de ekonomik boyutunun aktörleri biraraya getirirken öncü veya baskın olabileceğini herkes kabul eder, diye düşünüyorum ... ”

“ ... ekonomide rant politikasının baskın olmasıdır. Bir Avrupa ülkesinde görülmeyecek şekilde inşaat sektöründen, emlak yatırımlarından korkunç rant sağlıyorlar. Yani toprağın rantı ekonomi içindeki payı çok büyük ... sanayiciler bile bu toprak rantının üzerine para yatırıyor ve bundan para kazanıyor... inşaat sektörünün, arsa rantının büyük ekonomik değer olması ve bundan çok korkunç paralar kazanılması, bunları tetikleyen şey ... ”

“ ... rant, kentsel rant; paylaşıla paylaşıla hala bitmeyen rant ... ”

şeklinde görüşlerini bildirmişleridir. Aynı görüşmeciler aktör ağı katılım hususunda sırasıyla

“ ... bu noktada ekonomik anlamda girişimcilerin de özellikle bu tür noktalarda aktör olarak baskın olduğunu düşünsek de yani en azından belli konularda ama ağırlıkla her halükârda kamunun her zaman için bunda önemli bir payı olduğunu veya önemli bir noktada, herkesi biraraya getirecek noktada ekonomik olarak da önemli bir aktör olduğunu söylemek doğru olur ... belli şeyleri çekebilmek anlamında belli girişimcileri belli grupları çekebilmek anlamında bazı şeylerin özellikle bu noktada kurgulandığını veya bunun en azından hayata geçirmek üzere kurgulandığını hani yadsımamak lazım böyle zaten birçok örnek ifade edilebilir ... ”

“ ... aktörler kendi aralarında karar alıyor ... merkezi yönetimden talimat geliyor. Bunlar yapmak istiyor. Ondan sonra TOKİ mi yapsın, hangi kanalla yapılsın, bilmem ne kanalıyla yapsın, kendi firmalarına da pay veriyorlar, yani kendi aralarında çözdükleri bir şey. Tümüyle kapalı kapılar arkasında olan şeyler ... bu kentsel yenileme tümüyle kapalı kapılar arkasında, kendi hesaplarıyla yaptıkları bir şey ... ”

“ ... merkezi yönetim herşeyi hazırlayıp yatırımcıya servis etmekle meşgul ... iktidar gerekli yasal altyapıyı zaten sağlamış durumda. Gerekli yasal altyapı sağlandıktan sonra onlara düşen şey yatırımcıyı bulmak oluyor. Devlet projeleri hazırlıyor, pişiriyor ve ondan sonra yatırımcıyı buluyor. Projecilik anlayışı bu ... ”

şeklinde görüşlerini aktarmışlardır. Görüşmeciler aktör ağı uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'daki etkisine ilişkin sırasıyla

“ ... tarih, kültür birleşik veya aynı ölçüde olduğunu düşünüyorum. Bir yerde tarihi bir şey varsa bunun devamında da kültür vardır. Ama bu durumun günümüzdeki toplumsal yapıyla bağı ne kadar vardır, tartışılabilir ... ”

“ ... korumama yönünde müthiş tahribat yaratmakta, orada fiziki tahribatın ötesinde bir kültür vardı. Onu al sat, rantın ulaştığı bu şey çok kötü: her şey meta, kültür de meta, tarihi çevre de meta, Tarihi Yarımada da meta. En çok üzerinden nasıl kâr getiririm diye düşünülüyor ... ”

“ ... bu uygulamalar sonucunda Tarihi Yarımada tamamen tahrip olacak ve tarihi dokusunu tamamen kaybedecek ... ”

biçiminde görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bu görüşlerden hareketle aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu ekonomik getiridir. Yeni aktörlerin aktör ağı katılımının ise ağdaki mevcut aktörler ile kişisel ya da ekonomik ilişkiler kurarak veya kilit aktörün tanımladığı eylemi gerçekleştirerek sağlanmaktadır. Ayrıca aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'yı ve özellikle kültürel mirası olumsuz etkilediği söylenebilir*.

4.5 Bölüm Sonucu – Hipotezin Sınanması

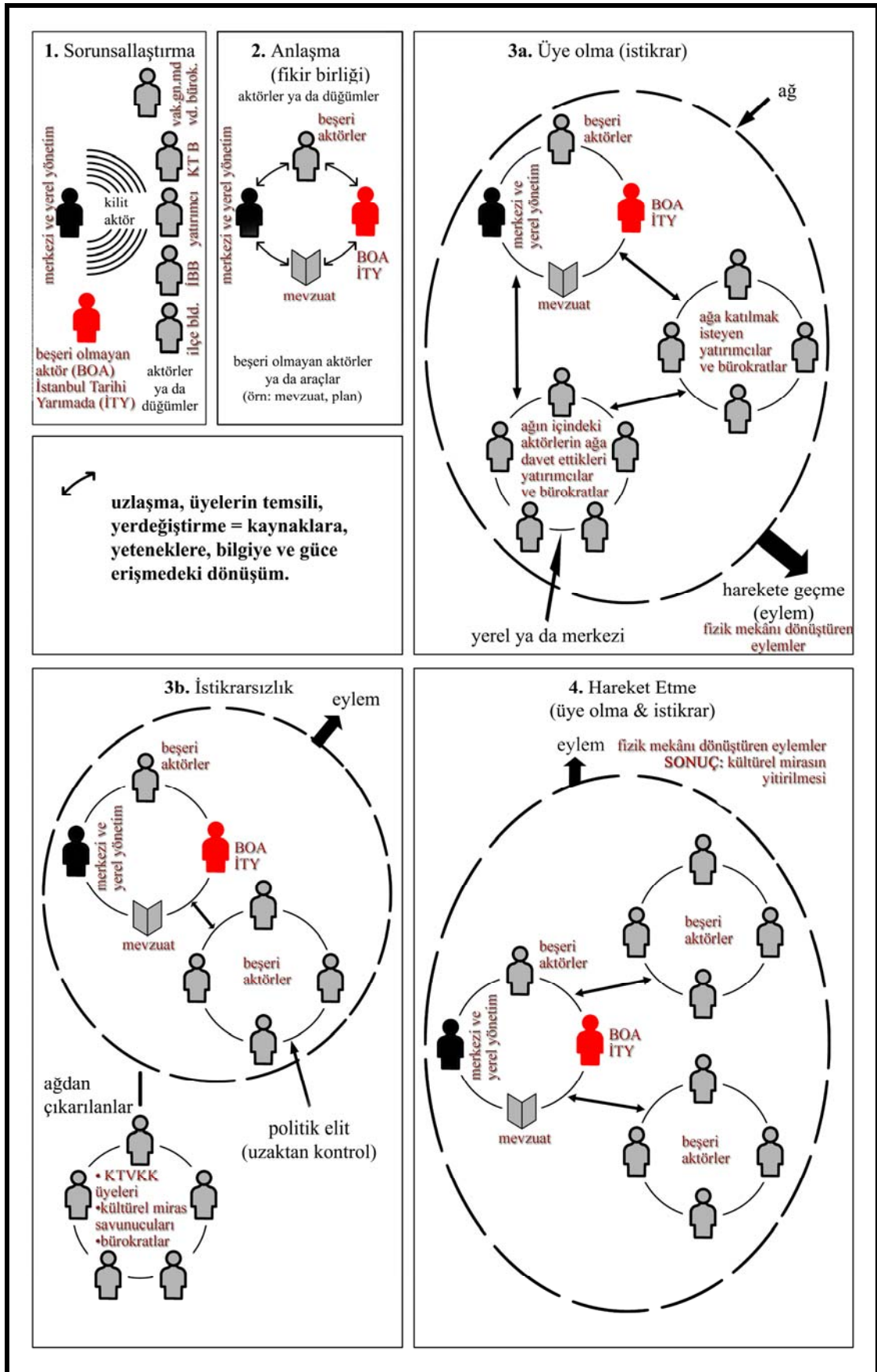
Tez kapsamında, İstanbul Tarihi Yarımada örneğinde yapılan görüşmelerden elde edilen veriler çerçevesinde ulaşılan bulgulardan hareketle, aktör ağın oluşum evreleri değerlendirildiğinde;

- Merkezi (hükümet, siyasi güç ve bunların anlayışı çerçevesinde oluşan devlet aygıtı) ve yerel (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi) yönetimler ile yatırımcıların (turizm, ticari ve inşaat yatırımcıları) fiziki mekânın değişimindeki beşeri aktörler olarak karşımıza çıktığı,
- Merkezi yönetimin (hükümetin, siyasi gücün) ve yerel yönetimin fiziki mekânın değişiminde kilit öneme sahip olduğu,
- Fiziki mekânı değişimine yol açan yatırımlarda ise merkezi (hükümet, siyasi güç) ve yerel (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi) yönetimler ile yatırımcıların (turizm, ticaret ve inşaat yatırımcıları) öncü rol üstlendiği,

* Yapılan görüşmelerde G18, G17, G15, G10, G8, G5, G3 kodlu görüşmeciler aktör ağın oluşma aşamalarına ilişkin bu alt bölümün başında açıklanan aşağıdaki soruları yanıtlamamışlardır. Bu sorular aşağıda tekrar sunulmaktadır:

- Aktörleri biraraya getiren, üzerinde fikir birliğine vardıkları ilke ve olgu nelerdir?
- Aktör ağı katılım nasıl gerçekleşmektedir?
- Aktör ağın uygulamalarının İstanbul Tarihi Yarımada'ya etkisi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

- Mekânın değişimi konusunda ilgili bireylerin, grupların vb. ilgisini çekmek amacıyla oluşturulan koşulların kilit aktörce tanımlanması ağın sorunsallaştırma evresini tariflediği,
- Aktör ağda yer almak isteyen aktörlerin ekonomik gelir getiren projeler üzerinde anlaşarak aktör ağın anlaşma aşamasını ortaya çıkardığı; bu süreçte aktörlerin eylemlerini meşrulaştırmak için yasa, yönetmelik, plan vb. aracılarn oluşturulduğu,
- Ağa katılım aşamasının ise iki yöntemle gerçekteştirildiği; bunlardan birincisinde ağa katılmak isteyen aktörlerin ağdaki kilit aktör ya da diğer aktörlerle ilişki kurarak ağa dahil olduğu, ikincisinde ise ağın dışındaki aktörlerin kilit aktör veya ağdaki diğer aktörler tarafından ağa davet edildiği,
- Ağa katılım aşamasından sonraki evre olan ağın hareket etme aşamasında iki durumun ortaya çıkabileceği (birincisi ağın sabit bir konuma gelmesi, ikincisi ağdaki etkili aktörlerin konuya ilişkin ilerlemeden ya da icraatlardan memnun olmaması durumunda ağın istikrarının bozulması, istikrarı bozan aktörlerin ağın dışına çıkarılması, ağın yeni aktörlerin katılımıyla ya da ağın dışına çıkarılan aktörlerden geriye kalanlarla tekrar istikrara ulaşmasıyla yeniden sabit bir konuma gelmesi) hatırlanarak; -eylemin meşrulaşmasına katkı sağlayan araçlar bölümünde ele edilen verilerden hareketle- İstanbul Tarihi Yarımada örneğinde aktör ağın yasal düzenlemeler yaparak eylemlerine engel olabilecek diğer aktörlerin yetkilerini ve görev alanlarını yeniden yapılandırarak sabit bir duruma geldiği (şekil 4), buna ek olarak aktör ağın İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki mekânın dönüşümü konusunda eylemlerde bulunduğu ve bu durumun kültürel mirasın yitirilmesine neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Buradan hareketle 'soyut ve/veya somut kültürel mirasın kent toprağından üretilen gelirin oluşumunu ve paylaşımını hakimiyeti altında bulduran aktör ağın kentteki uygulamaları sonucunda yitirildiği' hipotezi ispatlanmıştır.
- Hipotezin ispatlanmasının yanısıra vurgulanması gereken diğer bir konu günümüzde devlet aygıtının esnek, toplumsal gruplarla pazarlık eden, girişimci devlet yaklaşımı çerçevesinde bir yönetim anlayışına sahip olduğudur.

Şekil 4.3 Alan çalışması kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle İstanbul Tarihi Yarımada'daki aktör ağı oluşturan aktörler ve araçlar ile aktör ağının oluşma aşamaları (Bölüm 3.4'de yer alan Paul Selman'ın grafiğinden hareketle bu tez kapsamında üretilmiştir.)

5. SONUÇ

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, toplumsal değişim ile birlikte oluşan yeni toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kent mekânının yeniden üretimi sürecinde kültürel miras öğelerinin yitirildiği gözlenmektedir. Sorunu çözmek için kurumsalcı bakış açısı çerçevesinde önlemler geliştirilmiştir. Buna rağmen kültürel mirasın yitirilmesi sürmektedir. Öyleyse bu meseleyi yaratan başka nedenlerin aranması gerekir. Bu nedenleri ortaya koyabilmek için tezde günümüzün toplumsal yapısı ile kültürel mirasın yitirilmesi arasındaki ilişkide aktörlerin belirlenmesi ve aktörlerin sürece etkileri çerçevesinde betimlenmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan bu hedef doğrultusunda kurgulanan kuramsal çerçeve, yöntem ve alan çalışmasına ilişkin sonuçlar ile konuyla ilgili öneriler tezin sonuç bölümünde üç başlıkta ele alınmıştır. Bunlar;

- Tez kapsamında 2. bölümü oluşturan kuramsal çerçeve ile 3. bölümü oluşturan yöntem tartışması ve yöntem konularına ilişkin değerlendirmeler bölüm 5.1’de ‘kuramsal çerçeve ve yönetime ilişkin sonuçlar’ başlığı altında,
- Belirlenen yöntem çerçevesinde İstanbul Tarihi Yarımada özelinde gerçekleştirilen alan çalışması ile elde edilen sonuçlar bölüm 5.2’de ‘Tarihi Yarımada’da alan çalışmasına ilişkin sonuçlar’ başlığı ile,
- Koruma öncelikli alanlarda kültürel mirasın sürdürülmesi hedefi bağlamında aktörlerin yönetimine ilişkin sonuçlar bölüm 5.3’de ‘değerlendirmeler ve öneriler’ başlığı çerçevesinde sunulmaktadır.

5.1 Kuramsal Çerçeve ve Yöntem Tartışması ile Yönteme İlişkin Sonuçlar

Tezin sorun tanımı ve amacından hareketle çalışmanın kuramsal çerçevesinde toplum ve toplumsal süreçler, kültür ve kültürel miras, modern ve modern sonrası toplumlardaki paradigma değişimi ve kentsel sosyal coğrafya kapsamında toplumsal süreçlerle fizik mekân arasındaki ilişki açıklanmıştır. Bunun yanısıra yöntem tartışmasının yapıldığı ve yöntemin belirlendiği bölümde kurumsalcı yaklaşım kapsamında ‘alan yönetimi’ ile post-yapısalcı yaklaşım çerçevesinde ‘aktör ağ teorisi’ ele alınmıştır. Bu kurguya ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- Dünyada kültürel mirasın yitirilmesi meselesine ilişkin sorunlar hem insanlığın geçmişine ilişkin kültürlerin hem de günümüzdeki kültürlerin yeryüzünden silinmesine varan boyutlara ulaşmıştır. Bu sorunun kökeninde genelde toplumsal değişim süreçleri bulunmaktadır. Toplumsal değişim süreçleri sonucunda oluşan toplumun yeni ihtiyaçları

doğrultusunda kentin fiziksel değişime uğradığı gözlenebilir. Bu fiziki değişim sürecinde yerleşmelerdeki toplumların kültürel belleklerinde önemli yer tutan ve ortak toplumsal kimliğin oluşmasında rolü bulunan kültürel miras geçmişle günün ihtiyaçları arasındaki çatışma ortamında yitirme tehdidiyle karşıkarşıyadır. **Toplumsal ve fiziksel değişim kültürel mirasın korunmasında ve sürdürülmesinde kırılma noktası oluşturmaktadır.**

- 19. yüzyıldan günümüze dünyada iki devrim yaşanmıştır. Bunlar sanayi ve bilişim devrimleridir. Bu devrimlerin sonucunda toplumlar da değişmiştir. Sanayi devrimi toplumu ‘modern toplum’ olarak nitelenirken bilişim devrimi toplumu ‘postmodern - modern sonrası toplum’ biçiminde ifade edilmektedir (Harvey, 2006a:143-146). Modern sonrası toplum teknolojiye yaşanan değişimle dünya ölçeğinde oluşturulan iletişim ağı ve kapitalist ekonomik sistem çerçevesindeki neoliberal politikaların küresel ölçekte uygulanmasındaki başat etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle ekonomik sistem ulusların hakimiyetinden çıkarak finans ve üretimin uluslararasılaşmasıyla, dünya üzerindeki yapılanan yeni sermaye ve iktidar gruplarının oluşturduğu ağların hakimiyetine girmiştir (Castells, 2005b:533). Teknolojiye yaşanan bu değişimle birlikte ekonomiler, devletler ve toplumlar küresel olarak birbirlerine bağımlı hale gelmiştir. Bu noktada devlet aygıtı yönetim koşullarının giderek coğrafi ve kültürel farklılıklara dayandığı bir ortamda piyasayı yeniden düzenlemek gibi gelişmelerde kendini gösteren köklü bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir (Castells, 2005a:1-2). Bu değerlendirmeler ışığında; **günümüz toplumu ‘ağ toplumu’ şeklinde nitelenmektedir.**
- Toplumun kültürel miras ile ilişkisi ikiye ayrılabilir. Birincisi toplumun kültürel miras ile anlamsal ve ekonomik bağ kurabilmesine bağılı olarak kültürel mirasın toplum tarafından korunmasıdır. İkincisi ise toplumun kültürel miras ile anlamsal ve ekonomik bağ kuramadığı durumdur ki bu durumda kültürel miras yitirmektedir. Toplum tarafından korunmayan kültürel mirasın korunması için ise çeşitli mekanizmalar devreye girmektedir. Bunlar kültürel mirasın korunması konusunda yetkili olan ulusal ya da uluslararası kurumlardır. Dolayısıyla kültürel mirasın yitirilmesi sorununa çözüm kurumsalcı yaklaşım kapsamında ele alınmaktadır. Buna rağmen kültürel mirasın yitirilmesinin sürdüğü bir gerçektir. **Kültürel mirasın yitirilmesinin nedeni; yaşanan paradigma değişikliği ile ‘kurumsalcı’ yaklaşımdan ‘yeni kurumsalcı’ yaklaşıma dönüşümün neticesinde, kültürel mirasın yitirilmesine karşı eskiden varolan ve devlet tarafından gerçekleştirilen kontrol ve engelleme mekanizmalarının**

zayıflaması, devletin ‘girişimci devlet’ anlayışı doğrultusunda aktör ağın aktörlerinden biri durumuna dönüşmesidir.

- Değişen toplumsal yapının fizik mekânı yeniden üretmesi aşamasında toplumu oluşturan gruplar arasında ittifaklar kurulur. Bu ittifaklar kent toprağından gelir elde etmeyi amaçlayan gruplar tarafından kurulur. Bu durum sanayi devriminden buyana geçerlidir. Ancak modern ve postmodern dönemler arasında, daha önce de belirtildiğı üzere, bazı farklar bulunmaktadır. Bu farkların öne çıkanlarından biri de yeni kurumsalcılık anlayışı kapsamında devlet ve devletin kurumlarının ‘girişimci devlet’ kavramı çerçevesinde kültürel mirasın korunmasındaki rolünün azalmasıdır. Devlet aygıtı, içinde bulunduğumuz zaman diliminde, fizik mekânın yeniden üretimi sürecinde kent toprağından gelir elde etme düşüncesi etrafında oluşan baskı grupları ya da kurulan ittifaklar ile birlikte hareket eden bir konumdadır. Dolayısıyla **merkezi yönetimin, kent toprağından gelir elde etme amaçlı girişimlerin önünü açacak eylemlerle kültürel mirasın korunması için oluşturulmuş kontrol mekanizmalarını zayıflatması neticesinde kültürel mirasın yitirilmesinde rol üstlendiğı sonucuna varılmıştır.**
- Modern toplumdan postmodern topluma geçiş sürecinde yaşanan paradigma değişikliğı yukarıda devlet yönetimi, planlama anlayışı ve kültürel mirasa bakış açısı başlıklarıyla sınırlandırılan konularda da değişime neden olmuştur. Dolayısıyla **fizik mekândaki değişimin ve kültürel mirasın korunması meselesinin modern - postmodern dönemler arasındaki paradigma değişimi çerçevesinde yorumlanması gerekir.**
- Devlet aygıtı içerisinde kültürel mirasın korunmasına ilişkin kurumlarda kentte yaşayan toplumun, toplumu oluşturan grupların nasıl örgütlendikleri, nasıl değiştikleri ve bu değişimin kente nasıl yansıdığı irdelenmelidir. Bu irdelemeler sonucunda; **kentte yer alan toplum ile geçmiş toplumsal süreçlere ait kültürel mirasa ilişkin veriler arasında anlamsal ve/veya işlevsel bağların kurulmasıyla kültürel miras öğelerinin korunacağı ve sürdürüleceğı düşünülebilir/öngörülebilir.**
- Bu çalışmada dünyada kültürel mirasın yitilmesi sorununa ilişkin çözüm olarak benimsenen kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde ‘alan yönetimi’ ve ‘yönetim planı’ kavramları kapsamında geliştirilen yasal ve yönetsel yapılanmalar incelenmiştir. Ulusal ve uluslararası ölçekte yapılan bu inceleme sonucunda ülkelerin farklı uygulamalara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yönetim planı Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda örneğı hariç incelenen örneklerin çoğunda emredici ya da uyulması zorunlu bir belgedir, sadece

Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda örneğinde yönetim planı toplumsal farkındalığın kurumsallaşması neticesinde emredici bir belge niteliği taşımamaktadır.

- İdeal koşullarda kültürel mirasın kurumsalcı yaklaşım çerçevesinde yasal ve yönetsel yapılanmalar tarafından korunması beklenir. Ancak bu durum gerçekte uyumlu değildir çünkü sorunun nedeni kurumsallaşamama değildir. **Kültürel mirasın yitirilme sorununun nedeni kent toprağından gelir elde etme düşüncesi etrafında birleşen aktör ağın uygulamalarıdır.**

Dolayısıyla alanın yönetiminden sorumlu birimin alanda uygulamada bulunmak isteyen aktörleri yönetmesi/yönlendirmesi gerekir. Bu çalışma için aktör ağ teorisi uygun bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Aktör ağın kültürel mirasa zarar verebilecek uygulamalarına karşı yönetim planında önlemler yerelmalıdır.

5.2 Tarihi Yarımada'da Alan Çalışmasına İlişkin Sonuçlar

Günümüzde kültürel mirasın korunması kurumsalcı bakış açısı kapsamında biçimlenen yasal ve yönetsel yapılanmalarla sağlanmaya çalışılmaktadır. İdeal koşullarda bu kurumların sorunu çözmesi yani kültürel mirasın yitirilmemesi noktasında rol üstlenmesi beklenir. Ancak kültürel mirasın tahribatı ve/veya yitirilmesi sorunu devam etmektedir. Bunun nedeni kurumsallaşamama değildir. Önemli olan mirasın korunmasını içselleştirebilecek kurumların varolmasının sağlanmasıdır.

Aktör Ağ Teorisi mekânın dönüşümü sürecinde kültürel mirasın yitirilmesine neden olan sistemin çözümlenmesine ilişkin bir yöntemdir. Aktör Ağ Teorisi kültürel mirasın yitirilmesi sorununun temel kaynağının bu konuda eylemde bulunan beşeri ve/veya beşeri olmayan aktörler ile bu aktörlerin oluşturduğu ilişkiyel ağ olduğunu ifade eden ve bu ağı çözümlenmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Aktör Ağ Teorisi kapsamında kararlılığa kavuşmuş olan ağ 'kara kutu' olarak nitelenmektedir. Bu kara kutunun açılması ile birlikte çevirinin gerçekleşme sürecinde aktörlerin kendileriyle ya da karşılıklı kurdukları ilişkinin sonucunda ağın oluşma biçimi ve eylemde bulunma koşulları ile ilgili bilgiye ulaşılmaktadır (Bakınız: bölüm 3.3). Buradan hareketle tez çalışması kapsamında belirlenen yöntem çerçevesinde İstanbul Tarihi Yarımada'daki kültürel mirasın yitirilmesi sorununun nedeninin açıklanması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda alan çalışmasında veri toplamak amaçlı görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

"Yarı yapılandırılmış görüşme" tekniğinde yapılması gereği bölüm 4.2 açıklanan görüşmeleri gerçekleştirmek için görüşmeciler iki şekilde belirlenmiştir. Bunlardan birincisi araştırmacının

çalışma alanındaki kentsel uygulamalara ilişkin gözlemlerine dayalı olarak tespit ettiği, ikincisi ise ilgililerin üzerinde uzlaştıkları ve araştırmacıyı görüşme yapması için yönlendirdiği kişiler ve kurum yetkilileridir. Görüşmeciler İstanbul Tarihi Yarımada'da etkili olan merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile planlama konusunda uzman kişilerden ve politikacılardan oluşmuştur*.

Alan çalışması kapsamında yapılan görüşmelerde görüşmecilerden ve yasal metinlerden elde edilen veriler 'söylem analizi' ile çözümlenerek sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, bölüm 4'te aktör ağı oluşturan aşamaları belirten sırayla, aşağıda ele alınmıştır. Bunlar;

- İstanbul Tarihi Yarımada doğal yapısı ve jeopolitik özellikleri nedeniyle günümüze kadar birden fazla medeniyete ev sahipliği, imparatorluklara başkentlik yapmış bir yerleşmedir. Bu bağlamda 19. yüzyılda sanayi devriminin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki (başta askeri alandaki) yansımaları çerçevesinde oluşturulan sanayi kurumları doğal yapı özellikleri nedeniyle başkentte Haliç'te yerleşmiştir. Bunun yanısıra Tarihi Yarımada'nın geçmişten gelen ticaret, konut ve yönetim işlevleri günün teknolojik, ekonomik ve toplumsal şartları çerçevesinde değişerek günümüze kadar devam etmiştir. Ayrıca, içinde bulunduğumuz zaman diliminde, İstanbul Tarihi Yarımada'nın kültürel miras değerleri olan anıt eser ve sivil mimarlık örnekleri turizm işlevine, bağlı olarak restorasyon ve yenileme projelerine konu olmaktadır. Dolayısıyla konumu, coğrafi özellikleri, kimliği ve geçmişten günümüze ulaşan kültürel miras öğeleri İstanbul Tarihi Yarımada'yı önemli kılan fiziki özelliklerdir. Tüm bu beşeri olmayan özelliklerinden dolayı İstanbul Tarihi Yarımada'nın ülkenin ve kentin günümüze kadar geçen süreçte karşı karşıya kaldığı toplumsal süreçler kapsamında farklı yerleşimcileri kendine çektiği literatür çalışmalarından ve bu tez bütününde yapılan alan çalışmasında elde edilen verilerden anlaşılmaktadır. Tarihi Yarımada'nın yatırım yapılacak bir önemi vardır. **Tarihi Yarımada'nın beşeri olmayan bu özelliklerinin fizik mekândaki değişimin ve kültürel mirasın yitirilmesinde önemli rolü bulunmaktadır; bu nedenle İstanbul Tarihi Yarımada (aktör ağı oluşturan aktörler kapsamında) beşeri olmayan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.**
- İstanbul Tarihi Yarımada'da fizik mekânın değişimine ve kültürel mirasın yitirilmesine neden olan aktör ağı oluşturan beşeri aktörler; merkezi (hükümet, siyasi güç) ve yerel (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi) yönetimler ile turizm, ticaret, inşaat ve gayrimenkul yatırımcılarıdır. Görüşmelerden elde edilen veriler kapsamında ulaşılan bulgular çerçevesinde beşeri aktörler içerisinde kilit öneme sahip aktör ise merkezi

* Konuyla ilgili detaylı bilgi Yöntemin Uygulama İlkeleri başlığı altında bölüm 4.2'de verilmiştir.

yönetimdir. **Fizik mekânın değişimine yol açan yatırımlarda öncü rolü merkezi ve yerel yönetimler ile yatırımcılar üstlenmektedir.**

- Beşeri aktörler mevcut yasalarda yaptıkları yasal değişikliklerle oluşturdukları yasal erki kullanarak İstanbul Tarihi Yarımada'daki eylemlerini gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda beşeri aktörler kültürel mirasın yitirilmesine neden olan bazı yasal düzenlemelerin yapılmasına öncülük etmişlerdir. Bu durumda; **yasalar, planlar vb. belgeler beşeri aktörlerin eylemlerinin gerçekleşmesine katkı veren araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.**
- İstanbul Tarihi Yarımada'daki fiziki dönüşüm kent toprağından gelir elde etmeyi amaçlayan grupların ittifak kurarak oluşturdukları aktör ağı tarafından gerçekleştirilmektedir. Kültürel mirasın yitirilmesi ise fiziki dönüşüm süreci içerisinde yaşanmaktadır. Dolayısıyla **kültürel mirasın yitirilmesinde kent toprağından gelir elde etmeyi amaçlayan grupların ittifak kurarak oluşturdukları aktör ağı rol oynamaktadır.**
- İstanbul Tarihi Yarımada'da birden fazla kurumun fizik mekânı değiştirmeye yetkisi bulunmaktadır. Birbirinden bağımsız çalışan bu kurumlar alanda karmaşık bir durum yaratmaktadır. Karmaşık ortam aktör ağı tarafından bilinçli olarak yaratılmıştır. Bunun nedeni aktör ağın eylemlerini gerçekleştirmek için farklı altyapılara (mevzuat, ilişkiler ...) sahip olmak istemesidir. Dolayısıyla aktör ağ eylemde bulunurken herhangi bir kurum ile sorun yaşadığında aynı yetkiye sahip başka bir kurumun aktör ağın eylemini yasallaştıracak uygulamada bulunmasının önünü açmıştır. Bu uygulamalar aktör ağın eylemlerini gerçekleştirmesine katkı veren araçlar olan yasalar, planlar vb. belgelerle sağlanmaktadır. **Kültürel miras kurumlar bazında ve mevzuat özelindeki karmaşa nedeniyle böyle karmaşık bir ortamda yitirilmektedir.**
- Yenileme alanlarında bulunan sivil mimarlık örnekleri yıkılıp yeniden yapılmaktadır. **Yıkma ve yenileme eylemi kültürel mirası olumsuz etkilemektedir.**
- Kültürel mirasın korunmasına ilişkin yeni kurumsal yapılanma olan alan yönetimi ile ilgili kanun, kurumun görev ve yetkileri, yönetim planının içeriği ve eşgüdüm ve denetleme kurulunun yapısı çerçevesinde değerlendirildiğinde, mekânda süregelen uygulamalar da gözönüne alındığında; alan yönetimi kurumu aktör ağın eylemlerini kontrol etme, denetleme ya da engelleme olanağına, erkine sahip görünmemektedir. Aynı durum koruma kurulları için de geçerlidir. Buradan **alan yönetimi kurumunun kültürel mirasın yitirilmesi sorununa doğrudan çözüm olamayacağı sonucuna varılmaktadır.**

5.3 Değerlendirmeler ve Öneriler

Çalışma kapsamında yukarıda ifade edilen sonuçlar ışığında koruma öncelikli alanlarda kültürel mirasın sürdürülmesi hedefi bağlamında aktörlerin yönetimine ilişkin değerlendirmelerde ve önerilerde bulunmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır.

- Günümüzün toplumsal yapısı içerisinde kültürel mirasın yitilmesi sorununa ilişkin getirilen çözümler yeni kurumsal yapılanmalardır. Buna rağmen kültürel mirasın yitilmesi sürmektedir. Demek ki sorunun nedeni doğru tespit edilememiştir. Bu açıdan ‘kültürel mirasın neden yitildiği’ sorusuna yanıt verilmesi önemlidir. Tezde bu yanıtın verilmesi amaçlanarak **kültürel mirasın yitilmesi sorununa aktör ağı çözümleme çalışmaları çerçevesinde yaklaşılması** önerilmektedir. Bu çalışma ayrıca kültürel mirasın yitilmesi sorununa ilişkin beşeri nedeni anlamamızı sağlamaktadır. Buradan hareketle, sorunun nedeni doğru tespit edildiğinde çözümün hem kolay üretilebilecek hem de sürdürülebilir olacağı düşünülmektedir.
- İçinde bulunduğumuz zaman diliminde kültürel mirasın yitilmesi sorununa çözüm olarak getirilen, koruma ve planlama disiplininin güncel konularından birisi olan ‘alan yönetimi’ ve ‘yönetim planı’ kavramlarıdır. Bu kavramlar; kurumsalcı yaklaşımla devlet aygıtı içinde yeni bir yapılanma ile birlikte kültürel mirasın korunabileceği varsayımından hareketle üretilmiştir. Oysa günümüzde yeni kurumsalcılık anlayışı çerçevesinde devlet aygıtına ilişkin paradigma değişmiştir. Dolayısıyla **yeni kurumsalcılık yaklaşımı bütününde alan yöntemi kapsamındaki yapılanmanın ülkemizdeki koruma kurulları gibi işlevsiz bir duruma gelmesi kaçınılmaz görünmektedir***.
- Bu olumsuz görünen sonuca engel olmak üzere alana bütüncül yaklaşım esas olmalıdır. Örneğin, İstanbul Tarihi Yarımada’da Marmaray Projesi kapsamında Yenikapı’da yapılan arkeolojik kazı çalışmaları ışığında İÖ 8000’lere tarihlenen neolitik yerleşmenin izlerinin bulunmasından hareketle, İstanbul Tarihi Yarımada’nın bütününe UNESCO dünya miras listesinde bulunma potansiyeline sahip olduğu düşünülebilir. **Tarihi Yarımada’nın tümünün UNESCO dünya miras listesine alınması önerisi ‘alan yönetimi’ yapılanması ve ‘yönetim planı’ çalışmalarının bütüncül bir koruma yaklaşımı kapsamında üretilmesini de destekler niteliktedir. Zira daha önce belirtildiği üzere**

* Koruma kurullarının özellikle 2004 yılından günümüze kadar geçen zaman diliminde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yapılan değişikliklerle nasıl işlevini yerine getirmede sorun yaşadığı bölüm 4.3.3’te detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

21.04.2009 onaylı Yönetim Planı Alanı Tarihi Yarımada'nın tamamını kapsamaktadır.

- Modern toplumun modern sonrası topluma dönüşmesi sürecinde oluşan paradigma değişikliği kurumsalcı yaklaşımı ve planlama anlayışını da değiştirmiştir. Kurumsalcı yaklaşımın yeni kurumsalcı anlayışa dönüşmesi devlet aygıtının girişimci devlet kavramı çerçevesinde eylemde bulunmasını getirmektedir. Bunun yanısıra geniş kapsamlı rasyonel planlamadan iletişimsel planlamaya geçiş sürecinde kentsel mekân yeniden üretilmesi eyleminde bulunan ilgili tüm aktörlerin arasında bir müzakere alanı durumundadır.

Modern toplumda planlama disiplini karşılıklı hiyerarşik (kademeli) ilişkilerin bir ürünü olarak gelişmiştir. Bu dönemde kentin yeniden üretimi sürecinde devlet aygıtı kamu yararını gözeten düzenlemeler ile plan sürecine dahil olmuştur. Postmodern topluma geçiş sürecinde yaşanan paradigma değişimi sonrasında planlama farklı grupların görüşleri doğrultusunda oluşan görüş birliğinin yazılı/çizili bir belgesi konumundadır*. Belirli periyotlarda bu görüş birliğinin tekrar ele alınması gerekliliğinden hareketle plan belirli zaman aralıklarında yeniden düzenlenmektedir. Ancak sürekli müzakere edilen ve bu müzakere sonucunda değişen bir doküman haline geldiğinde plandan bahsedilememektedir**. **Plan yapma gereğinin ortaya çıkma nedenleri olan fiziki ve sosyal yapı bileşenleri değişmeden aktör ağı yatırımlarını gerçekleştirmek amacıyla yeni plan yapma anlayışı devam ettiği sürece planlama disiplini fizik mekânın dönüşümünde ya da kenti yönlendirmek amaçlı çalışmalarda kendisine yer bulamaz.**

Kentin gelişimini yönlendirmek ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak bilimsel doğrularla hareket edilmesi gereken bir süreçtir. Bu sürecin yukarıda ele alındığı üzere kentsel mekânın yeniden üretilmesi noktasında **müzakere eden gruplara göre değişen bilimsel doğrularla değil evrensel değerler çerçevesinde kabul edilen bilimsel doğrular bütününde gerçekleştirilmesi gerekir.** Bunun yanısıra müzakere ortamlarına katılımın da sorunlu olduğu düşünülmektedir. **Kentte yaşayan bireylerin temsil edildiği bir katılım düzeyinin sağlanması hedeflenmelidir.**

* Bu kapsamda üretilen plan ülkemiz bütününde değerlendirildiğinde henüz yasal bir düzleme oturtulmamıştır. Dolayısıyla ülkemizde yasal açıdan halen 'geniş kapsamlı planlama' anlayışı geçerlidir. Ancak ülkemizde kentlerde etkili aktörler parçacıl yaklaşım çerçevesinde üretilen plan tadilatlarıyla geniş kapsamlı planlama anlayışı ile üretildiği varsayılarak onaylanan planların değiştirilmesi sürecinde rol oynamaktadır. Bunun yanısıra farklı plan kategorileri ve farklı plan onama mercilerinin olması daha da karmaşık bir ortam yaratılmasına neden olmaktadır.

** Modern düşünce sisteminde toplum yararı için yapılan ve toplumu fiziki ve sosyal yapı bileşenlerine çözüm üretmeyi amaçlayan plan, postmodern düşünce sisteminde toplumsal gurupların pazarlıklarının bir ürünü durumundadır.

Yukarıda ele alınan düşünceye yönelik önce Hegel'in, sonra Marks'ın diyalektik düşünceden hareketle tez, antitez ve sentez anlayışı kapsamında çözüm üretilebilir. Örneğin kurumsalcı yaklaşım tez, yeni kurumsalcı yaklaşım antitez ve her ikisinin birleşimiyle meydana gelecek yeni anlayış sentezi oluşturacaktır. Bu noktada bir diğer örnek ise planlama disiplini kapsamında verilebilir. Geniş kapsamlı rasyonel planlama tez, iletişimsel planlama antitez ve her ikisinin birleşimiyle oluşacak yeni anlayış sentezi meydana getirecektir. Bu konu planlama disiplininde tartışılan bir konudur. Philip Allmendinger'in üzerinde durduğu 'deliberative planning' (süreci üzerinde düşünülerek tasarlanan planlama anlayışı) kavramı buna örnek gösterilebilir*. Bu bağlamda Allmendinger (2002:5-20) kent mekânına ilişkin kararların, iletişimsel planlama anlayışı çerçevesinde toplumsal gruplar arasındaki pazarlıklar sonucunda elde edilmesi yerine, hem bu pazarlıkların hem de bilimin öngördüğü doğrular ile toplumun genel çıkarlarını birleştiren bir sentez kapsamında üretilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. **'Deliberative Planning' adı verilen planlama anlayışı çerçevesinde planlamanın tekrar kentsel uygulamaları yönlendiren bir disiplin kimliğine kavuşacağı öngörülebilir.**

- Fizik mekânın dönüşümü ve kültürel mirasın korunması sürecinde tüm kentlilerin haklarının korunması gerekir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için toplumu iletişimsel olarak belirlenen gücü normatif rasyonel düşünceyle dengeleyen bir anlayışla yönetmek gerekir. Dolayısıyla kültürel mirasın korunmasına ilişkin çözüm kurumsal yapılanma ise bunun düşünsel arka planı 'deliberative democracy' yaklaşımı çerçevesinde kurgulanmalıdır. **'Deliberative Democracy' yaklaşımı çerçevesinde oluşturulacak alan yönetimi kurumu, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları gibi kültürel mirasın korunmasına ilişkin kurumlar ile birlikte fiziki mekânın dönüşümünde etkin rol üstlenen devlet aygıtı içinde sağlıklı bir karar mekanizması oluşturulabilir.**

Bu tez çalışması kent mekânının üretimi/dönüşümü sürecinde kültürel mirasın yitirilmesi meselesine toplumsal süreçler ile bağını kurarak, kültürel mirasın neden yitirildiği sorusuna yanıt vermek ve bu kapsamda konuya ilişkin kavramsal çözüm geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma sonucunda erişilen ana fikir **kültürel mirasın yitirilmesinin toplumsal değişme evreleriyle yakından ilişkisi olduğudur. Bu noktadan hareketle kültürel miras ile ilgili yapılacak kavramsal çalışmalarda ve kurumsal yapılanmada toplumsal değişme ve buna bağlı olarak gelişen paradigma değişimlerine yer verilmesi önerilmektedir.**

* 'Deliberative Planning' kavramı tartışılmakta ve gelişmekte olan bir yaklaşımdır. Henüz bu kavrama ilişkin yazın oluşmamıştır.

KAYNAKLAR

- Alexander, J. C., (1990), "Analytic Debates: Understanding the Relative Autonomy of Culture", Culture and Society: Contemporary Debates, J. C. Alexander & S. Seidman eds., pp. 1-27, Cambridge University Press, New York.
- Allmendinger, P., Tewdwr-Jones, M., (2002), "The Communicative Turn in Urban Planning: Unravelling Paradigmatic, Imperialistic and Moralistic Dimensions", Space and Polity, v. 6, pp. 5-24, Routledge, New York.
- Assmann, J., (2001), Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, A. Tekin çev., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aygül, C., (2006), "Şebeke Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım", Memleket, Siyaset, Yönetim, n. 1, ss.139-150, YAYED yayınları, Ankara.
- Berelson B., Steiner, G.A., (1964), Human Behaviour, Harcourt Brace and World. Inc. New York.
- Berman, M., (1982), All That is Solid Melts into Air, Verso, New York.
- Bondarouk, T., Ruël, H.J.M., (2004), "Discourse Analysis: Making Complex Methodology Simple", Proceedings of the 12th European Conference on Information Systems (ECIS), T. Leino, T. Saarinen, and S. Klein eds., June 14-16, Turku.
- Bosco, F.C., (2006), "Actor-Network Theory, Networks, and Relational Approaches in Human Geography", Approaches to Human Geography, S. Aitken & G. Vallentine ed., pp. 136-147, Sage Publications, London.
- Carman, J., (2002), Archaeology and Heritage: an Introduction, Continuum, London.
- Castells, M., (2005a), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür – Ağ Toplumunun Yükselişi, E. Kılıç çev., c.1, ss. 621-632, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, M., (2005b), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür – Kimliğin Gücü, E. Kılıç çev., c.2, ss. 533-544, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Eco, U., (1980), "Function and Sign: The Semiotics of Architecture", Signs, Symbols and Architecture, G. Broadbent, R. Bunt, C. Jencks eds., pp. 11-69, John Wiley & Son, Bath.
- Feilden, B., Jokilehto, J., (1993), Guidelines for the Management of World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Rome.
- Kaya, C. F., (2004), Arkeolojide Kuram ve Uygulama, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Ginsberg, M., (1956), Factors in Social Change, Third World Congress of Sociology, v.1, pp. 10-19, International Sociological Association, London.
- Güvenç, B., (2005), İnsan ve Kültür, 11. basım (1972), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Habermas, J., (1983), "Modernity: An Incomplete Project", Postmodern Culture, H. Foster ed., translated by. S. Benhabib, Pluto Press, London.
- Harvey, D., (1969), Explanation in Geography, Edward Arnold, London.
- Harvey, D., (2006a), Postmodernliğin Durumu, 4. baskı (1997), S. Savran çev., Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Harvey, D., (2006b), Sosyal Adalet ve Şehir, 2. basım (2003), M. Morali çev., Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Howard, P., (2003), Heritage: Management, Interpretation, Identity, Continuum, London.

- Işık, O., (1994), “Kentsel İttifaklar ve Kent Planlaması”, Kent, Planlama, Politika, Sanat: Tarık Okyay Anısına Yazılar, İ. Tekeli der., c. 2, ss. 375-390, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.
- Karasar, N., (2005), Bilimsel Araştırma Yöntemi, 15. baskı (1982), Nobel Basımevi, Ankara.
- Kasapoğlu, A., Odabaş, Y., (2009), “Sosyolojik Açından Teknoloji Odağında Güncel Sorunların Yorumlanması”, İletişim Özgürlüğüne Müdahale Raporu Elektronik Gözaltı Dünyası, ss. 28-30, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yayını, Ankara.
- Kongar, E., (2006), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Knox, P., Pinch, S., (2000), Urban Social Geography, Longman Group Ltd., London.
- Kuban, D., (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, YEM Yayınları, İstanbul.
- Levy, M.J., (1952), The Structure of Society, Princeton University Press, Princeton.
- Latour, B., (2005), Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory, Oxford University Press, Oxford.
- Mason, R., (2002), “Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices” Assessing the Values of Cultural Heritage, Marta de la Tore edt., pp. 5-30, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Merton, R. K., (1964), Social Theory and Social Structure, The Free Pres, Glencoe.
- Moss, T., Medd, W., Guy, S. and Marvin, S., (2009), “Organising Water: the Hidden Role of Intermediary Work”, Water Alternatives, v. 2, pp. 16-33, Water Alternatives Association Press, Montpellier.
- Mouffe, C., (2000), “Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism”, Political Science Series, C. Neuhold & G. Hafner edt., n. 72, pp. 1-17, Institute for Advanced Studies Publications, Vienna.
- Murdoch, J., (1998), “The Spaces of Actor Network Theory”, Geoforum, A. Leyshon & J. Robinson eds., v. 29, pp. 357-374, Pergamon, Oxford.
- Müller-Wiener, W., (2003), Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul Limanı, E. Özbek çev., 2. Baskı (1998), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Olson, M., (1965), The Logic of Collective Action, Cambridge, Massachusetts.
- Parsons, T., (1964), Essays in Sociological Theory, The Free Press, Glencoe.
- Preucel, R.W. ve Meskell, L., (2004), “Knowledges” Companion to Social Archaeology, L. Meskell ve R. W. Preucel eds., pp. 3-22, Blackwell Publishing, London.
- Sapir, E., (1924), “Culture, Genuine and Spurious”, American Journal of Sociology, A. Small edt., no. 29, pp. 401-429, The University of Chicago Press, Chicago.
- Selman, P., (2000), “Networks of Knowledge and Influence: Connecting ‘The Planners’ and ‘The Planned’”, Town Planning Review, v. 71, pp.109-121, Liverpool University Press, Liverpool.
- Sorokin, P.A., (1966), Social Theories of Today, A Harper International Edition, New York.
- Sözen, E., (1999), Söylem, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Şaylan, G., (2006), Postmodernizm, 3. baskı (1999), İmge Kitabevi, Ankara.
- Şengül, H. T., (2009), Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, 2. baskı (2001), İmge Kitabevi, Ankara.

Yerasimos, S., (2003), “İstanbul Üçüncü Dünya Kenti mi ya da Kültürel Miras Nasıl Korunur?”, Mimar.İst Dergisi, n. 10 / Kış 2003, ss. 51-54, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, İstanbul.

Topçubaşı, M., (2008), 19. Yüzyılda Kastamonu Eyaletinde Kamu Yapıları ve Yeniden Kullanım Sorunları, c.1, İTÜ FBE Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programında hazırlanan basılmamış doktora tezi, İstanbul.

White, L., (1949), The Science of Culture, Grove Press Inc, New York.

Yenen, Z., Yakar, H., (2007), “İstanbul’un Tarihi Kesimine Haliç Bütününde Bakmak”, İstanbul Kent Sempozyumu Bildirileri, ss. 130-139, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, İstanbul.

Yenen, Z., Enlil, Z. M., Ünal, Y., (1993), “İstanbul: a City Waterfronts or a City Inland”, Waterfronts: a New Frontier for Cities on Water, R. Bruttomesso ed., pp. 116-123, Centro Internazionale Citta d’Acqua, Venice.

Yenen, Z., Dinçer, İ., Şengezer, B., (1995), “Spatial Studies on Historical Peninsula Related to Central Activities”, Pre-Habitat II “İstanbul Workshop”, Z. M. Enlil ed., v.1, pp. 104-127, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, İstanbul.

Yenen, Z., Ünal, Y., Enlil, Z. M., (1992), “İstanbul’un Kimlik Değişimi: Su Kentinden Kara Kentine”, İstanbul’un kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerini, Türkiye’de 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, M. Çubuk der., ss. 118-128, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ULUSAL ve ULUSLARARASI MEVZUAT

Avustralya İngiliz Milletler Topluluğu Hükümeti Meclisi, (2009), Çevre Koruma ve Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Yasası (Environment Protection and Biodiversity Conservation Act).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2009), 5835 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2008), 5793 sayılı kanunla değişik 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu.

National Park Service, (2006), Managment Policies.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005), Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2005), 5398 sayılı kanunla değişik 3621 sayılı Kıyı Kanunu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2005), 5398 sayılı kanunla değişik 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2004), 5226 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2003), 4971 sayılı kanunla değişik 3621 sayılı Kıyı Kanunu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2003), 4971 sayılı kanunla değişik 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2003), 4957 sayılı kanunla değişik 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu.

Güney Afrika Cumhuriyeti Meclisi (1999) Dünya Mirası Konvansiyonu Yasası (World Heritage Convention Act).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (1997), 4232 sayılı kanunla değişik 3194 sayılı İmar Kanunu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (1994), 4046 sayılı kanunla değişik 3194 sayılı İmar Kanunu,.

Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress, (1968), Wild and Scenic Rivers Act 16 USC 1271—1287; PL 90-542.

Attorney-General's Department, (1987), Environment Protection and Management Ordinance (Çevre Koruma ve Yönetme Yönetmeliği), Australian Office of Legislative Drafting and Publishing.

ULUSAL ve ULUSLARARASI RAPORLAR ve AÇIKLAMALAR

Çevre Düzeni Planı Raporu, (2009), İBB Yayınları, İstanbul.

UNESCO, (2009), UNESCO İzleme Raporu.

UNESCO / ICOMOS, (2008), UNESCO Dünya Miras Merkezi / ICOMOS Ortak Heyeti İnceleme Raporu, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Yayınları, İstanbul.

İBB, (2005), 1/5000 Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, İBB Yayınları, İstanbul.

UNESCO, (2005), Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions.

UNESCO, (2001), Declaration on Cultural Diversity.

UNESCO, (1999), Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.

UNESCO, (1972), Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.

YÖNETİM PLANLARI

Edinburgh World Heritage, (2005), Edinburgh World Heritage Management Plan.

Bath & North East Somerset Council, (2003), City of Bath World Heritage Site Management Plan.

Liverpool City Council, (2003), The Management Plan for Liverpool Maritime Mercantile City.

TÜRKİYE'DE ALAN YÖNETİMİ KAPSAMINDA İNCELENEN YAYINLAR

Abacılar, P., (2008), Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi Boğaziçi-Arnavutköy Örneği, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Ayrancı, İ., (2007), Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Özbay, S., (2008), Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Yazıcı, E., (2007), Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Turizm Baskısı ve Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi İçin Turizm Yönetim Planı Önerisi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

TMMOB, (2008), Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar: Alan Yönetimi, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [1] <http://www.culture.gov.uk/ukwhportal/links.htm>, 2010.
- [2] <http://whc.unesco.org/en/list>, 2010.
- [3] <http://whc.unesco.org/en/news/522>, 2010.
- [4] <http://www.nps.gov/history/worldheritage/fort.htm>, 2010.
- [5] <http://www.fatih.bel.tr>, 2010.

EKLER

- Ek 1 'Yönetim planı' içeriği.
Ek 2 Görüşme yapılan kişileri bilgilendirme metni.

Ek 1 'Yönetim planı' içeriği. (Feilden ve Jokilehto,1993:38).

Önsöz

Alanın içeriği ve durumu

Bölüm 1: Alanın Tanımı

- 1.01 Genel Bilgiler
konumu, tanımı, ayrıcalığı
haritalar, grafikler, fotoğraflar
- 1.02 Kültürel Bilgiler
antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknolojik, bilimsel
- 1.03 Çevresel Bilgiler
iklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, toprak, insan kaynaklı tehlikeler
- 1.04 İlgiler
arazi kullanım ve kaynak kullanımına ilişkin tarih
kamu ve özel ilgiler, sahiplilik dokusu
ekonomik ilgiler (turizm dahil)
- 1.05 Bölüm 1'e ekler
Bölüm 1 için kaynaklar listesi
Bölüm 1 için ilgili mevzuat listesi

Bölüm 2: Değerlendirme ve Hedefler

- 2.01 Alanın Korunma Durumu
dünya mirası niteliği ve tarihsel süreç
olası hasar verici uygulamaların belirtileri
kaynak tanımı ve sınır
- 2.02 Alanın Özelliklerinin ve Olanakların (Potansiyel) Değerlendirilmesi
orijinal tarihi malzemeye ilişkin kültürel değerler ve alanın arkeolojik potansiyeli (özgün malzeme, işçilik, tasarım ve doku)
kültürel değerlerin alanla birleştirilmesi (evrensel önemi, anıtsallığı, efsaneliği ve duygulara hitap eden değerleri, görelî sanat değeri, teklîği(emişizliğı))
güncel ekonomik ve kullanım değerleri
- 2.03 Önemli Özelliklerin Tanımlanması ve Onaylanması
ideal yönetim hedefleri
yönetmeyi etkileyen etkenler
uygulama hedefleri ve yönetsel seçenekler
korumayı yönetme seçenekleri
kullanımı yönetme seçenekleri
çalışma ve araştırma seçenekleri
eğitim ve yorumlama (açıklama) seçenekleri
- 2.04 Bölüm 2'ye ekler
Bölüm 2 için kaynaklar listesi
Bölüm 2 için ilgili mevzuat listesi

Bölüm 3: Alan Yönetimi İçin Genel Kurallar

- 3.01 projeler
proje tanımları, başlığı, sınıflandırması
proje kaydı
proje tarifi
- 3.02 Çalışma Takvimi
yıllık çalışma planları
- 3.03 Maliyet ve İşin İçeriği
- 3.04 Bölüm 3'e ekler
Bölüm 3 için kaynaklar listesi
Bölüm 3 için ilgili mevzuat listesi

Kaynakça

Seçili kaynakça ve basılı olmayan kayıtlı çalışmalar
Genel kaynakça
Yasaların listesi

Ek 2 Görüşme yapılan kişileri bilgilendirme metni.

KAVRAMSAL AÇIKLAMA

“Koruma Öncelikli Alanlarda Aktörlerin Yönetimi: İstanbul Tarihi: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği konulu doktora çalışması kapsamında belirlenen yöntem çerçevesinde İstanbul Tarihi Yarımada’da etkin olan aktörler ile yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak ampirik veri toplanması amaçlanmaktadır. Buradan hareketle görüşme yapılacak kişiler için konuyla ilgili sorular hazırlanmıştır. Bu noktada hazırlanan sorularda yeralan aktör kavramının açıklanması görüşmecilere araştırmacının bakış açısını anlamada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ağ-Aktör Kavramı

Ağlar toplum yaşamın düzenlenmesinde yeni bir eşgüdüm biçimi olarak ele alınmakta ve bu anlamda hiyerarşiler ve pazarlardan farklı bir eşgüdüm getirdikleri iddia edilmektedir. Bu anlayışa göre, hiyerarşiler emir ve otoriteye dayanan bir eşgüdüm getirirlerken, pazarlar fiyat ve rekabet yoluyla işleyen bir eşgüdüm getirirler. Ağlar ise, daha üstün bir eşgüdüm biçimi olarak işbirliği, uzlaşma ve karşılıklı güvene dayanan bir başka sistem oluşturmaktadır (Aygül, 2006:139-150). Ağlar bireylerin, kurumların vb. karşılıklı ilişkilerine dayalı kurulmaktadır. Bu ilişkilerde yeralan canlı ve cansız varlıklar aktör olarak nitelenmektedir. Mekânın da bu aktörlerin oluşturduğu ağın ilkelerine, gücüne vb. göre dönüştüğü tezi günümüzde geçerlidir. Görüşmeciler için hazırlanan sorular da bu bakış açısı çerçevesinde oluşturulmuştur. Dolayısıyla görüşmecilerden elde edilecek bulgular bu çerçevede değerlendirilecektir.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	23.09.1979	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1994-1997	Özel Üsküdar Fen Lisesi
Lisans	1997-2001	Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2001-2004	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve-Restorasyon Programı
Doktora	2004-Devam ediyor	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehircilik Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı

Çalıştığı kurum(lar)

2002-2003	GRANİTAŞ Granit Sanayi ve pazarlama AŞ.
2003-2004	Serbest mimarlık.
2004-Devam ediyor	YTÜ Mimarlık Fakültesi Araştırma Görevlisi

YAYINLAR

Uluslararası Bildiriler

- Kurtarır, E., Seçilmişler, T., Özügül, M. D. (2006) “Spatial and Cultural Impact Assessment of Symbol Replacement in Istanbul”; 42nd ISoCaRP Congress 14–18 Eylül 2006, İstanbul.
- Seçilmişler, T., Akın, O., Koç, E. (2007) “Sosyo-Kültürel Miras Sembollerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Geleceğe Taşınması: Akdeniz Örneği”, **Medi-Triology-CCC**, V. International Gazimağosa Symposium, U.U. Dağlı, M. Faslı, Ö.O. Türker, K. Güley, C. Boğaç, P. Uluçay editörler, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi, Gazimağosa.
- Koç, E., Akın, O., Seçilmişler, T. (2007) “Antalya Örneğinde Sürdürülebilir Turizm Politikaları Bağlamında Doğal Kaynakların Koruma-Kullanma Dengesi”, **Medi-Triology-CCC**, V. International Gazimağosa Symposium, U.U. Dağlı, M. Faslı, Ö.O. Türker, K. Güley, C. Boğaç, P. Uluçay editörler, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi, Gazimağosa.
- Seçilmişler, T. (2006), “Sustainable Cultural Heritage, Sustainable Communities”, Global Places, Local Spaces - Planning Research Conference 5-7 Nisan 2006, The Bartlett School of Planning, UCL, London.

Uluslararası Kitap İçinde Bölüm Yazarlığı

- Bereziartua, M. G., Seçilmişler, T., Mundl, N. (2006) “Creating the Golden Central Park of İstanbul”, in Young Planners Workshop Report Re-Assembling The Patchwork Of Disintegrated Functions In İstanbul Central Area, edited by Evren Y. vd., İstanbul.

Uluslararası Atıflar

Kurtarır, E., Seçilmişler, T., Özügül, M. D. (2006) "Spatial and Cultural Impact Assessment of Symbol Replacement in Istanbul"; 42nd ISoCaRP Congress 14–18 Eylül 2006, İstanbul.

esere aşağıdaki çalışmalarda atıfta bulunulmuştur.

- Fattahi, K., Kobayashi, H. (2009) "City Imaging after Kevin Lynch," csie, vol. 1, pp.283-287, 2009 WRI World Congress on Computer Science and Information Engineering.
- Fattahi, K., Kobayashi, H. (2009) "New Era, New Criteria for City Imaging" **Cercetari practice si teoretice in managementul urban/Theoretical and Empirical Researches in Urban Management**, vol. 4, issue 3(12), pages 63-72, Research Centre in Public Administration and Public Services Academy of Economic Studies Publishing, Bucharest.

Ulusal Kitap İçinde Bölüm Yazarlığı

- Seçilmişler, T., (2007), "Bencilik", içinde Planlama Felsefesi, Seçilmişler, T., Kurtarır, E., Altınok, E., Küçükali, U. F. ve Gürel, S., ed., YTÜ.MF.DK-07.0779, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul.

Ulusal Makale

- Erkan, N.Ç., Seçilmişler, T., Boşdrumaz, N. (2009) "35 yıl Sonra Gediz Depremi: Depremin, Yaşayanlar ve İki Yerleşme Üzerindeki Etkileri", **TÜBA Kültür Envanteri Dergisi**, 6. Sayı, s. 139-151, TÜBA Yayınları, Ankara.

YARIŞMALAR

- "Gebze Tarihi Kent Merkezi Tasarım Fikir Proje Yarışması", (2005), Mansiyon Ödülü, (N. Erkan, E.Örnek, H. Uzbek, T. Seçilmişler)
- "Berlin'de Bir Osmanlı Kapalı Çarşısı Tasarım Yarışması (Megapol İnşaat Ltd. – YTÜ Mimarlık Fakültesi işbirliği ile)" (2003) Seçilmişler, T., Birincilik Ödülü.